BROJ 9. 1909. GODINA XVII.

ZAGREB

PROSVJETA

SADRŽAJ 9. BROJA:

JUNIUS: Zašto? Roman. (Nastavak.) — HUBERT VIKTOR: Na grobu djetinjstva; Iza borbe; Lipa. — DR. C. SPIEGEL O. M.: U svetu zemlju. — TEODOR JESKE-CHOINSKI: Kad sunce zalazi. (Nastavak.) — PROF. JURAJ BOŽIČEVIĆ (Spljet): Fotografovanje u prirodnim bojama. — MILOSLAV DANIĆ: Nikola Gogolj. — LISTAK.

SLIKE:

Nizozemska kraljica Vilhelmina. — Novi sultan Mahmud V. izlazi poslije selamlika iz džamije. — Pogled na luku Jaffu. — Jerusolim: Maslinova gora; Pogled na Jerusolim; Vrt Getsemani; Dolina Cedron. — Beatifikacija Djevice Orleanske: Svečano urešeni žrtvenik; Papa moli pred žrtvenikom; Audijencija francuskih hodočasnika kod sv. Oca. — Sultan Mahmud V. — Srpski kraljević Aleksandar. — Madonna del' Orto od Giovanni-a Bellini-a. — Jean Aicard. — René Doumic. — Vatikanska pinakoteka: Rafaelovo „Preobraženje"; Dvorana umbrijske škole. — Josip Brandt: Prelaz preko rijeke. (Umjetnički prilog.)

„Prosvjeta" izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na četiri arka. • Godišnja cijena poštom ili dostavom u kuću 14 kruna, inače samo 12 kruna. • Za inozemstvo 20 kruna. • Pretplatu prima: Uprava „Prosvjete", Zagreb, Gajeva ulica br. 7. • Rukopisi se ne vraćaju.

Uredjuje Ofon Szlavik. Naklada „Pljeva društva".

Prvim siječnja započela je „Prosvjeta“ svoj XVII. tečaj. Zadnji brojevi pokazali su, da se uredništvo i vlasništvo jednako brinu, kako bi udovoljili svim pravednim očekivanjima prijatelja našega lista. On se je lijepo razvio, a do njegovih prijatelja stoji, da ga podupru koli pretplatom toli suradnjom, da se na započetom putu uzmogne i dalje razvijati. Što se je prijatelja do sad našlo, koji su nam svoje mnijenje rekli, svi su se u tome složili, da je list znatno pokročio, te da je pravim putem udario, a lijepi porast u broju pretplatnika svjedokom je, da i šira publika cijeni napore uredništva i i vlastnika lista.

U novom tečaju donijet će „Prosvjeta“ prije svega socijalni roman iz zagrebačke sadašnjosti, pod naslovom „Zašto?“ Pisac, koji za sad želi ostati nepoznat, uvadja nas u milieu sadašnjega zagrebačkoga društvenoga života, te nam u tom milieuu predvodi sudbinu dvaju parova zaljubljenika, koji se medjusobno razlikuju ne toliko staleški, koliko po svojim nazorima o svijetu i o dužnostima, koje im prema drugima valja vršiti. Pisac ne moralizuje nigdje. Ta stvari i dogadjaji govore sami po sebi, a logika činjenica jasnija je od svakoga moralizovanja.

Uz ovaj roman donaša „Prosvjeta“ i jedan historijski roman od Poljaka Teodora Jeske-Choińskoga. Roman nas prenaša u doba cara filozofa Marka Aurelija, kad su se na sjevernim granicama rimskoga carstva već sakupili oni tmasti oblaci, iz kojih je udarila kasnije ona žarka munja, što je imala da razori silnu rimsku državu. Od tradicijonalnih rimskih krjeposti već je tako malo ostalo, da glavnoga junaka romana općenito smatraju čudakom, jer se jošte drži tradicija. Općenita pokvarenost, pomanjkanje svakoga smisla za običnu, makar i hinjenu čestitost, depravacija otmenih krugova i posvemašnja poživinčenost širokih masa puka, to je onaj ambijenat, u koji nas pisac sigurnom rukom vodi. Historička vjernost zahtijevala je, da se germanskom elementu poda u tom romanu ona važnost, koju je u istinu i imao. Tko ima oči da vidi, tome je jasno, da ovakova rimska država ne može dugo opstojati, a ta sigurnost napunja dušu glavnoga junaka nekom plemenitom sjetom, od koje ga niti onaj njegov starorimski ponos ne može sačuvati. Zato se i njegova ljubav prema plemenitoj Muciji, koja postaje kršćankom, tako nesretno svršava. Jedno i drugo ljubi svom silom svojega srca Rim, jedno i drugo žali njegov pad, ali jedno i drugo vidi, da se taj pad može odgoditi, ali nikako posve zaustaviti. Uz ovaj par dovodi nam pjesnik jošte jedan drugi. Germani su to, ljudi koji jošte nisu izgubili naravnoga svoga poštenja. On je od mladosti u rimskoj službi, te je dotjerao do legata. Ali, kad mu zaručnicu otme rimski lihvar i carinik, kad mu Rim ne će da pomogne, kako bi došao do svoga prava, on ga ostavlja i vodi svoje čete proti njemu. Nu ovaj jošte prečvrsto stoji; jošte nije došao dan njegova pada. Zato osvetnik svoje svrhe ne može da postigne. Roman svršava apoteozom Markaurelijeva nuscara, a čitalac osjeća, da je Rim, to gnijezdo poganske iskvarenosti, na kraju svojega opstanka.

Uz ova dva romana donijet će „Prosvjeta“ jošte mnogo manjih stvari, dijelom originala, dijelom prijevoda iz svjetskih. ponajpače slavenskih književnosti. U ovom su tečaju prvi put izašli pred našu publiku mladi i snažni talenti S. Hrabr. Graničar i Lodola, koji i jedan i drugi već svojim prvim debutom zasvjedočiše svoj lijepi dar, te opravdavaju i najljepše nade. Oni će i nadalje u našem listu objelodanjivati svoje proizvode.

I poučni će dio „Prosvjete“ kao do sad, tako i od sada, nastojati, da zadovolji svim pravednim zahtjevima. Već u prvim brojevima donijela je „Prosvjeta“ putopis od braće Seljana iz južne i srednje Amerike, urešen krasnim ilustracijama koje su nam pisci pribavili. Nadalje imademo u zalihi članaka iz gotovo svih grana prirodnih nauka, iz tehnike, zemljopisa, povijesti itd. od uvaženih stručnjaka.

Što se ilustracije tiče, to je „Prosvjeta“ do sada pokazala, da budnim okom prati sve, što se u svijetu zbiva, te tako u istinu nadoknadjuje našemu svijetu skupe tudje listove. Ona će tim putem nastaviti. I savijesni naš kroničar nastavit će svoj posao, te i dalje donositi kroniku, koja je toliko omiljela našim štiocima.

Žao nam je, što svoga obećanja glede kazališta nismo mogli održati. Uzroci su tu lih vanjski. Kazalište je naime „Prosvjeti“ oduzelo slobodan ulaz, kao i ostalim zagrebačkim beletrističkim i književnim listovima. Veli se, da su ekonomske prilike tuj odlučivale. Tko znade, kako se naše kazalište slabo posjećuje, taj znade i to, kako je taj razlog neopravdan. Uz ovako „masreglovanje“, koje ona nije ničim zaslužila, „Prosvjeta“ ne može da podupire zavoda. Da pako naš list ne prenosi krivnju na one, koji nisu ništa skrivili, zato svjedoče gotovo svi brojevi našega lista.

Prvim brojem počela je „Prosvjeta“ opet donositi zagonetke, rebuse i slično. Našao se je stručnjak, koji je svoje sile „Prosvjeti“ ponudio, te tako mislimo, da ćemo i time ugoditi svojim štiocima, pružajući im tako zabavu, koja u novije doba i opet sve to više „ulazi u modu“.

Tako je sa strane uredništva i sa strane vlasništva učinjeno sve, da „Prosvjeta“ postane obiteljski list u najboljem smislu riječi. Sad je red na publici, da to nastojanje podupre.

PROSVJETA

BROJ 9.
1. SVIBNJA 1909.

Zašto ?

Junius.

Roman.

Zato se i jeste u početku razgovor kretao oko stvari, koje ne zanimaju nikoga, pa ni one, koji se razgovaraju. Irma je bila kao na iglama. Ona je predobro znala, da taj Doliničev posjet znači nešto posve osobita, te te je sa strahom i tjeskobom čekala, dok počme govoriti o onom, radi čega je zapravo došao. Dolinić je nju dobro poznavao, pak se zato nije mogao prevariti, kad je na njoj opazio očite znakove nemira i unutrašnje uzrujanosti, koje je kanila pred njim sakriti. To mu je davalo neku prevagu nad njom, neku moć, kojoj se ona nije mogla oteti. Kraj svega toga je i on dobro znao, da Irma nije protivnica, s kojom se čovjek smije šaliti. On se je prije svega bojao jednoga: Irminoga naobuzdanoga ponosa. On je znao, da toga ponosa nije nikad svladao, te se je posve ozbiljno bojao, da mu to ni sad ne će poći za rukom. Svaka druga žena, o kojoj bi toliko znao, kao što je znao o Irmi, bila bi već radi toga potpuno u njegovim rukama, te bi mogao s njom raditi, što ga je volja. Kod Irme nije bio tako siguran, te je odlučio oprezno postupati.

Još je jedan uzrok bio, koji mu je nalagao najveću opreznost. On je premalo poznavao Kružića. Takov čovjek, kakav je bio Dolinić, nije si svega onoga, što se je u zadnje vrijeme dogodilo, mogao drugačije protumačiti, nego li velikom slaboćom i glupošću Kružićevom. On u onakovo bezazleno poštenje i djetinju ćud matora čovjeka, koja je bila temeljno svojstvo Kružićeve naravi, jednostavno nije vjerovao. Pa ako je vjerovao, tad je to za njega bila samo glupost i nedotupavost, sdružena s najvećom slabošću. Za njega je dakle odatle posve logično slijedilo, da bi Kružić bio u stanju, i Irmi sve oprostiti, te se činiti, kao da za ništa ne zna. Moglo se je dapače i to dogoditi, da Kružić i za sve dozna, pak da uza sve to nema dovoljno snage, da ustane proti kaljanju svoga imena. U tom slučaju je igra Doliničeva bila i odviše pogibeljna, jer je stavljao sve na kocku, a malo je izgleda bilo, da odatle za sebe što izbije. Trebalo je dakle Irmu jošte više u šake dobiti, trebalo ju je jošte jednom, sad, nakon što je bila Kružićeva žena, kompromitovati, te tako Kružića pred samim sobom učiniti do kraja smiješnim. Taj je put bio dakako dulji i mučniji, ali ipak manje pogibeljan, a osim toga je obećavao i više uspjeha, nego li ikoji drugi.

Prema tome je Dolinić odlučio i udesiti svoj postupak.

Glas, kojim se ovo dvoje razgovaralo, postajao je sve to tiši, a i srdačniji. Dolinić se je čuvao, da opet ne progovori onim zapovijedajućim tonom, kojim si je izvojštio dozvolu za taj posjet. Današnji razgovor s Irmom imao je biti znak, da se ona nema u buduće od Dolinića ničega bojati. Valjalo je dakle izbrisati iz njezine duše dojam jučerašnje zgode. To nije bilo ni tako teško. Napasnik je dobro znao, da se Irmin muž s njime ne može ni u čemu mjeriti, što se gospodjama Irmina kova svidja. Odlučio je dakle, danas se pokazati u najboljem svijetlu.

„Vi si, milostiva gospodjo, ne možete ni predstaviti, kako mi je teško bilo, provoditi sve ove dane bez vas. Ta i sami znate, da mi je barem vaša prisutnost nužna, ako i ništa drugo. Pisati vam dakako nisam smio, a još manje očekivati, da ćete mi odgovoriti. Da sam češće dolazio pitati za vas, palo bi možda kome u oči, a meni je mnogo do toga stalo, da nitko ni nesluti, što je nekoć bilo. A oni, koji to znadu, ti moraju barem m i s l i t i, da se je sad sve svršilo. Zato nit sam mogao pitati vašu gospodju majku za vas, a niti vašu gospodju svekrvu."

Tako je govorio Dolinić, a Irma ga je ponešto u čudu, a ponešto i u strahu gledala i slušala. Odlanulo joj je, kad je vidjela, da se je Dolinić okanio onoga silovitoga i zapovijedajućega načina, kojim ju je prisilio, da ga danas primi. Ipak je instinktivno uvidjala, da će za nju daleko bolje biti, ako se temi, koju je sad Dolinić načeo, posve ugne. Zato odgovori u tonu lake konverzacije:

„Ja sam vam već jučer rekla, da vam toga ne vjerujem, gospodine," i nasmija se, što je dakako bilo nešto usiljeno. „Vi ste isto tako veselo i zadovoljno živjeli, kao i ja, a da budem posve iskrena, nas dvoje nismo ni malo sentimentalni, pak je najbolje, da jedno drugome ništa ne vjerujemo, ako bi medju nama na jednom zazujila elegična žica. Baš zato i predlažem, da se razgovaramo o kakovoj zanimljivoj temi. Pripovijedajte mi radje, što se je nova dogodilo u Zagrebu, otkad mene nije bilo ovdje. Bernard zato nema nikakova smisla, on mi ne pripovijeda ni ono malo, što sam doznaje od znanaca, s kojima se sastajemo po putu, ili što čita u novinama, a kamo li da bi si uzeo truda, te gledao, da što sazna za moju radoznalost."

„Da vam pravo kažem, osobita se nije ništa dogodilo, a ne sjećam se godine, kad bi zagrebačka „chronique scandaleuse" bila mršavija, nego li je bila baš ljetos. Nekoliko manjih škandala dogodilo se je doduše, ali to je bilo tako neznatno i tako slabo, da sam i sam već sve zaboravio."

„Dete, ne dajte se moljakati. Napnite malo svoje duševne sile, te gledajte, da se čega god sjetite, što bi me moglo zanimati. Ta vi umijete inače tako zanimljivo pripovijedati, te i najmanju stvarcu tako prikazati, da ju čovjek rado sluša".

„Ali, kad vas uvjeravam, da ne znam posve ništa!"

„Ne, ne, toga vam ne vjerujem. Sad ste došli k meni, sami ste to hotjeli, a sad, kad ste ovdje, valja da pretrpite i kazan za svoju silovitost. Hoću svakako, da što nova čujem, a vi pričajte. Ako ne znate ništa istinitoga a vi gledajte, da što izmisite! Meni je svejedno, da li mi

pripovijedate istinu, ili neistinu. Meni je dosadno, pak hoću da me zabavljate!"

„Moram se pokoriti", nakloni se Dolinić. „Ali se samo ne ljutite, ako vam budem morao govoriti o ljudima, koje jedva poznajete."

„Pa šta zato? Zar poznam ljude, o kojima pripovijeda Anatole France? Pa ipak ga čitam! Počmite samo."

„E dobro. Imade vam u Vlaškoj ulici imućna, dapače veoma bogata gradjanska obitelj. On je, čini mi se trgovac, mesar, što li. Mislim, da se zove Kramarić."

„Ah, poznam te ljude . . . dakako samo po vidjenju," ispravi se Irma. „Upozorili su me na mater i kćer u stolnoj crkvi. Strašno, kako su se odijevale!"

„Da, bit će to isti ljudi, jer znadem, da bi mati pod svu silu hotjela biti velika gospodja. Vele, da je kćerka dosta lijepa djevojka . . ."

„Hm, kako se uzme! Jaka je i visoka, ali mi se čini, kao da je ponešto ograničena."

„Možda. Dakle ta se je djevojka udala za sina tajnika Kutnjaka."

„Za Kutnjakova sina? Koliko ja znadem, taj njegov najstariji sin jošte je veoma mlad, a ni škola jošte nije svršio."

„To i jeste ono zanimljivo. Stvar se počela zaplitati, jošte dok ste vi ovdje bili, ali onda ste vi jošte živjeli u beznanici zaručničkoga života, pa niste marili ni za što. Tako niste toga ni saznali. Oženili su se mladi ljudi istom prije nekoliko tjedana, kad ste vi jošte bili negdje daleko u svijetu."

„No, pa što onda? Doduše nije običaj, da se djaci žene, ali tako nešto strahovita ne vidim u tome, jer se napokon ipak gdjekad dogadja."

„Upoznalo se je to dvoje na sokolskim plesnim vježbama," nastavi Dolinić i upre čvrsto svoj pogled u Irmu, koja se je bila zacrvenila, kad je govorio o njenom zaručnikom životu. „Dakako da je to poznanstvo staroj Kramarički strašno laskalo. Mladi gospodin je gospodjicu kćerku i gospodju majku uvijek kući pratio, te je mislila, da ne bi bilo uljudno, kad ga ne bi i u kuću pozvala. Ta i onako je dosta malo „nobel" ljudi u njenoj kući općilo, a zabave je svakako trebalo ne samo kćerki, nego i materi. Mladi Kutnjak je odma opazio, da bi tuj možda bilo ne samo ugodne zabave, nego i obilne žetve. Ta u očinskoj mu je kući dosta tijesno bilo. Kutnjak, mislim oca, uvijek je imao neprilika, bolesti, premještenja i šta ja znam, šta sve ne. Jedva je dotjecalo, da se dječaci školuju, a imade ih četiri, pet, što li. Vrzao se je oko matere i oko kćerke, a stari Kramarić samo se je smijao, jer mu se je gospodičić dosta smiješnim pričinjao. Kad je prošlo vrijeme plesnih vježba, priredjivala je stara Kramarička glazbene večeri i čaj i šta ja znam, a u ljetu vrtne zabave s lampijonima, bengalskom vatrom itd. Na koncu se je „Mirkec" ipak odlučio za kćerku, a ljudi vele, da ga je stara Kramarička direktno pitala, na koga to nišani, kad toli često k njim dolazi. Mamica je bila veoma skrbna, a kad ju je i stari Kutnjak počeo pozdravljati — upoznali su se u Maksimiru na nekakvoj pučkoj zabavi, — počela je i ona misliti, da bi „Mirkec" bio zgodna partija za njezinu jedinicu Slavu. Ali on se je morao prije svega „očitovati", tako ju je bar uputila kćerka, a za očitovanje hoće se vremena i prilike. Trebalo je dakle mladim ljudima i jedno i drugo pribaviti, pa to je učinila skrbna majčica. Čini se medjutim, da se je „Mirkec" tako energično očitovao, da to nije bilo pravo ni starom Kramariću, a i mnogim zlobnim jezicima, kojih imade u Vlaškoj ulici upravo toliko, koliko i po svem ostalom Zagrebu. Došlo je dakle do velikoga škandala, do krike i do vike. Stari je izbio i mamicu i kćerku, a protjerao snuboka. Slava je otišla nekud „na promjenu zraka", stari je otišao na sajam, a medjutim je stara s Mirkecom sve udesila. Kad se je stari vratio, nisu mu dali mira, strašili su ga javnom sramotom, smijehom prijatelja i neprijatelja, a predstavljali su mu, kako bi najbolje bilo, da se mladi uzmu. Slava je naglo došla natrag, zaruke su se proslavile na brzu ruku, a danas je lijepa Slavica snaha gospodina vladinoga tajnika Kutnjaka i supruga pravnika četvrtoga tečaja, kome će pripasti ne samo veliki imetak Kramarićev, nego i lijepa karijera, jer ova ne fali nikada činovničkim sinovima, ako imadu — novaca i koneksija. Stari Kutnjak već danas znade, kod kojega će ureda biti njegov sin perovodni vježbenik, čim svrši ispite. Eto, to je moja pripovijest. Ali u malo da nisam onoga zaboravio, što bi vas moglo najviše zanimati. Gospodja Slava Kutnjakova je prijateljica i školska družica gospodjice Anke; kad se je imao slaviti pir, odlučili su to činiti onako, kao da se nije ništa dogodilo, kao da stari Kramarć nije kod otvorenoga prozora vikao, što je njegova kći i njegova žena, kao da Slava nije morala poći na „promjenu zraka", tobože u Medjumurje, kao da cijela Vlaška ulica nije znala, što je na stvari. Slavica je dakle u bjelini i pod koprenom išla k žrtveniku, a gospodjica Anka imala je biti djeveruša. Ova je to medjutim odbila. Rekla je, da ne može, da je odviše zaposlena . . ."

Irma ni sama nije znala, zašto ju baš to tako živahno zanima, zašto joj je upravo do toga stalo, da podrobno sazna, kako se je Anka ponijela u toj cijeloj stvari. Čim je Dolinić spomenuo Ankino ime, postala je pozornijom, te je pažljivo slušala. Kad je svršio, namršti se i zašuti za časak. Onda reče, motreći Dolinića ispod oka:

„Ta Anka je pravi uzor krijeposti! Čudnovato, a i ona je upravo tako odgojena u samostanu, kao i Slava. Zar vi tu njezinu krjepost u istinu držite suhim zlatom?"

Dolinić slegnu ramenima, te stane promatrati vrške svojih lakovanih cipela. Lice mu se smrači, te je Irma morala slutiti, da mu je žao, što je Anku spomenuo. To ju je dakako jošte više zanimalo, te ona opetova svoje pitanje:

„Zašto ne odgovarate? Pitala sam vas, da li Ankinu krjepost držite u istinu suhim zlatom?"

„Na to je teško odgovoriti. Da budem posve iskren, moram vam reći, da ja u krjepost vjerujem, jer toliki ljudi govore, da u istinu opstoji, akoprem ja sam nisam imao prilike, da se o tome uvjerim."

„To je ne samo negalantno," nasmija se Irma, „nego ni ne odgovara ni najmanje onome, što sam hotjela od vas čuti. Ne radi se o tome, da li u krjepost u opće vjerujete, nego o tome, da li vjerujete u Ankinu krjepost."

„Morali ste pustiti, da svršim započetu izreku. Iskreno ispovijedam, da je ta djevojka za me prava zagonetka, nešto posve nepoznatna i neponjatna. Ako pomislim na milieu, u kome je odrasla, ako pomislim na sve one zamke i napasti, kojima je bila izvrgnuta, pa ako si ju u duhu predstavim, onako mladu, lijepu i dražesnu, teško mi je to vjerovati. S druge strane svi znaci pokazuju, da je u istinu čestita djevojka. To ne kažu samo obični ljudi, to kaže i vaša gospodja svekrva, koja imade oštro oko i fini nos, te koja ljude i te kako pozna. Pa ni to nije sve; ona me se u istinu dojimlje tako."

Irma je bila veoma zamišljena. Ona je jako dobro osjetila žalac, koji je bio sakriven u njegovim riječima, i nešto kao intenzivana mržnja na Anku pojavi se u nje-

nom srcu. Zar bi u istinu bilo moguće, da tako neznatno stvorenje, kao što je ta kći siromaha i sestra radnika, koji si služi kruh u tvornici njezinoga muža, bude naslijednica u srcu Doliničevu? Njezina naslijednica, naslijednica lijepe Irme? To je strašno vrijedjalo njezin ponos. Pa da se sve to tako brzo dogodi! Ta eto, istom se je vratila sa svadbenoga putovanja, istom je nekoliko mjeseci od onoga dana proteklo, kad joj je Dolinić zadnji puta rekao, da je ne će nikada zaboraviti, da će uvijek na nju misliti, pa eto, sad već pokazuje tako živahan interes za drugu ženu, za siromašnu i neznatnu djevojku, koja se s njom ne može baš u ničem mjeriti! U tom času nije si bila ni toga svjesna, kako bi to za nju bila prava sreća, da se Dolinić ozbiljno u koju drugu zaljubi; ona je sad samo na to mislila, na kako slabim nogama mora da stoji njezina vlast nad Doliničem, kad joj tako lako izmiče. Njezin oštri ženski instinkt je bez muke opazio, da Anka imade nešto, čega ona nikada nije imala, te što je za muškarce Doliničeva kova najzamamnija meka: nepokvarenu djevojačku ćud, onaj vijenac nevinosti, koji toli slatko privlači, te koji se upravo ničim ne da nadoknaditi. A nije li Dolinić jučer onako izazovno ustvrdio, da čovjek gdjekada više za nepoznatim čezne, nego li za onim, što već pozna? A nije li duša tako mlade i krjeposne djevojke, kao što je bila Anka, bila za Doliniča baš ono nepoznato?! Nije li on to danas kazao? Nije li dapače ustvrdio, da je ne samo mlada, nego i lijepa i dražesna? Nije li to za nju prava uvrjeda, kad pred njom tako govori? Ona nije ni pomišljala, da je Dolinić one riječi upravo naumice izrekao, samo da dirne u njezin ponos. Sve te misli križale su se njezinom glavom, te je tako dosta dugo potrajala šutnja, dok ju ne prekine ona sama rekavši:

„A ne bi li bilo moguće, da je i ta krjepost samo talmizlato? Ta ljudi vele, da imade djevojaka, za koje je krjepost samo predmet trgovine. One znadu, da im cijena raste, ako su krjeposne i — lijepe, pak se prema tome i drže."

„Moguće", nasmija se pola nehajno, a pola nevjerovano Dolinić, te pri tome nekako čudno pogleda Irmu. „Moguće, ali ja ipak ne mislim da nije tako."

„A zašto ne?" upita Irma, a na glasu joj se je poznalo, kako je razdražena.

„Zašto? I na to je teško odgovoriti. Vidite, milostiva gospodjo, ja si laskam, da sam u tim stvarima veoma iskusan. Gospodjica Anka mi nekako ne izgleda tako, da bih mogao to o njoj pomisliti. U ostalom imadem jedan kriterij, po kome mislim da se mogu djevojke raspoznati. Anka ne može ni za živu glavu lagati."

„Pak vi držite, da taj znak nikada ne vara?"

„Ja sam o tome uvjeren."

„Pa ipak ste rekli, da je moguće, da je sve to samo krinka."

„Milostiva gospodjo, zar se vi čudite, ako u mojim riečima nadjete kakovoga protuslovja? Nisam li ja dijete svog vijeka? Nisam li se i sam tako često prevario, a što jošte više vrijedi, nisam li i ja sam druge jošte češće prevario? Ja sam skeptik, eto odgovora.

„Dakle tako vi o njoj sudite? U istinu ta djevojka mora da je pravo, suho zlato, kad se i vi za nju zagrijavate", doda porugljivo.

„Milostiva gospodjo, ne sudite me krivo. Ta vi znate i predobro, kako ja o tim stvarima mislim. Vi ste isto tako uvjereni, kao i ja sam, da u ovaj čas govorim skroz teoretski i akademski. Djevojka me zanima, toga ne tajim, ali ja bar za sad ne osjećam nikakav življi interes za nju. Pa onda, kad već o tome govorimo, dopustite mi, da vam jošte nešto kažem. Ljudi me nazivlju prevrtljivcem, nestalnikom, leptirom, koji bludi od cvijeta do cvijeta, da pije slatki sok, a onda ga isto tako nehajno ostavlja, kao što ga je prije pomno tražio. Vi, milostiva gospodjo, znate najbolje, da tome nije tako. Ja se umijem pritajiti, ja umijem svoje osjećaje pred svijetom sakriti, pa baš to je onda krivo, što me ljudi tako krivo sude. Možda ćete mi se nasmijati, možda ćete mi se narugati, možda ćete se i razgnijeviti, ali ja vam to moram reći: U mom srcu živi jošte uvijek druga jedna slika, daleko ljepša i daleko uzvišenija, nego li je ta radnička kći, slika, za koju ne vjerujem ni sad, da će ju ikada išta moći iz moga srca izbrisati. Ja nisam kriv, što se sve one sanje i sve ono maštanje nije ispunilo, koje je zaokupilo toliko najsladjih časova moga života. Ja nisam više mladenac, koji nepromišljeno hrli za ciljem, makar i znade, da ga ne će nikada stignuti; ja sam zreo čovjek, koji znade pregarati, koji uvidja, da valja pregarati. Ali zato jošte nije istina, da sam bez srca, da ne znam biti vjeran, da na sve lako zaboravljam . . . ."

Dolinić je govorio prigušenim, tihim i strastvenim glasom. Lice mu se je zažarilo, oči je oborio, pa ipak je, Irma osjećala, kako ju trnci prolaze. Ovaka jošte ga nije vidjela; pričinio joj se tudjim, nepoznatim. Nehotice je tu njegovu strast, koju je držala istinitom i ozbiljnom, stala prispodabljati s mirnom, ako i dubokom ljubavi svoga muža. Ta u taj čas Dolinić je izgledao tako mlad, tako lijep i zaljubljen, da se Kružić s njime nije mogao ni prispodobiti. Ona je šutila, dugo šutila. Nastojala je, da nadje zgodan odgovor, a ipak je osjećala, da u taj par ne smije govoriti, jer bi to bilo pogibeljno. Ali ni šutiti nije smjela. to je isto tako osjećala, pak zato prošapta samo krenuv se prema prozoru:

„Vi ne znate što govorite u taj par! Pomislite samo, da sam tudja žena, da sam žena vašega prijatelja . . ."

Pri tom joj je glas drhtao, a rukama je gnječila široku vrpcu od teške bijele svile, koja joj je visjela sprijeda na odjeći.

„Ja ne zaboravljam posve ništa", nastavi Dolinić jošte silovitije i upornije, nego li prije, „ja ne zaboravljam posve ništa. Nasuprot, ja znadem dobro, što radim i što govorim. Kamo sreće, da mogu zaboraviti! Ali ovo, što vam sada kažem, nije drugo, nego tek nastavak svega onoga, što sam vam već toliko puta prije rekao . . ."

„Ne spominjite mi toga, ako vam je stalo do moga mira i do moga prijateljstva," digne se Irma te kuša hiniti ponos, koga u istinu nije niti zere osjećala. Nije si mogla drugačije pomoći, pak je kušala ovako. „Što je bilo, prošlo je za uvijek, za uvijek. Vi to znate, vi to morate znati. Ja sam to poglavlje svoje životne knjige za uvijek završila, te nikako ne dam, da se u to dira . . ."

Udivljeno ju je gledao Dolinić. Bila je u istinu lijepa, ljepša jošte, nego li jučer u večer, u svojoj sjajnoj toaleti. Na njegovom se licu pojavi onaj faunski smiješak, kojega se je ona uvijek toliko bojala, jer je znala, da je prema njemu nemoćna, te da svaki put, kad se tako smiješi, poluči sve, što sam hoće. Mirno je ostao sjedeći na svom tabouretu, te ju na pol sklopljenim očima promatrao. Iza nekoliko časaka poče mirnim i neizrecivo slatkim glasom:

„Milostiva gospodjo, Irmo, ta vi i sami znate, koliko sam vas ljubio, a ne biste bili žena, kad ne biste znali, da vas ljubim jošte i sada. Vi ne želite, da o tome govorim; dobro, ja tu želju shvaćam. A jeste li promislili da mi je to nemoguće? Zar vi ne znate, da od mene nešto tražite, čega vam ja ne mogu obećati? Ta vidite, što mogu

to i činim. Nisam li vam žrtvu prinio, žrtvu veliku i tešku, kad sam sve ono učinio, što sam iole mogao, samo da vas spasim, da vas otmem nesretnom, nedostojnom položaju, da vas osiguram od tužne i čemerne budućnosti? Zar mislite, da čovjek, koji je uza svu svoju ljubav sve to učinio, ne će moći i više učiniti, te vam se ne približiti više, nego li to i sami želite? Oh, umirite se; vi ste sigurni od mene, vama ne prijeti od mene nikakova pogibelj. Ali ne zahtjevajte od mene, da u sebi ubijem i uspomenu na ono, što je bilo. Ne prognajte me od sebe, ne branite mi, da u takovim časovima, kao to je ovaj, uživam barem u onome, što je bilo ...."

„Ali to nema ni smisla, ni ništa pametna u sebi, kad tako radimo! Pomislite samo na pogibelj, koja prijeti i meni i vama. Pa čemu sve to? Ako ste se odrekli, ako mislite, da ste dosta jaki, uživati samo u uspomeni, čemu onda to? Ta nitko vam ne brani uspomena. Da, uspomene su naše, i nitko nam ne smije u nje dirati, jer nitko nema toga prava," govoraše dalje zamišljeno, te se i opet spusti na počivaljku, „ali uspomena ne valja spominjati. Gojite ih u sebi, koliko hoćete, ali ne dirajte u njih, jer one mogu biti i pogibeljne."

Ove zadnje riječi izrekla je Irma tiho, tako tiho, da se je jedva čulo. Njezina jaka, strastvena narav počela je gubiti ravnovjesje, a njezina fantazija gubila se je u slikama, za koje je i sama znala, kako su joj pogibeljne. Kako nije imala nikakovoga uporišta, nikakovih moralnih principa, popuštala je sve to više svojoj mašti, udaljivala se sve to više od onoga, što je bila nakanila, a da toga ni sama nije pravo osjećala. Dolinić ju je jako dobro poznavao.

„Možda imate pravo, da sve to nema smisla; da, priznat ću vam, da je u istinu tako. Al kome vi to govorite? Zar meni? ,O Irmo, ali me slabo poznate! Ta rekoh vam već, da sve to ne koristi ništa. Ja ne mogu drugačije, ja moram barem nešto od vas imati. Pa šta tražim? Ništa od vas! Tražim tek pravo, da vam smijem reći, da vas jošte uvijek ljubim, i ništa drugo. Vidite, Irmo, toga prava mi ne smijete zanijekati, jer ja ga trebam, ja ga moram imati, ja bez njega ne mogu da budem, jer ja nisam platonik, koji se zadovoljuje s uzdisanjem iz daljine, a nisam ni cinik, koji se ne obazire na ništa, koji ide ravnim putem na metu svojih želja. Ta eto, sve sam već tako udesio, da nitko ne može ni posumnjati. Ja hinim interes za Anku; onda smo sigurniji. Nitko neće onda sumnjati. Ja ću biti oprezan i obziran, ali posve odbiti se ne dam, jer toga ne mogu podnijeti, jer vas ljubim isto tako silno, ko prije, da, jošte mnogo silnije, dok vidim, da ste za mene izgubljeni! Ako me posve odbijete, ne jamčim za ništa. To nije grožnja s moje strane; hoću da vas samo opomenem na pogibelj, koja nam od moje strasti prijeti. Da, ja vam obećajem i više: nastojat ću, da se svladam, da što rjedje dolazim, da vam se ugnem. Možda ću napokon uspjeti. Ta ljudi vele, da vrijeme svaku bol liječi i svaku ranu cijeli. Čekajmo, uzdajmo se u vrijeme, da nam ono pomogne. Ne odbijajte od sebe čovjeka, koji vas ne samo ljubi, nego vam je osim toga i iskreni i odani prijatelj."

Irma je doduše bez muke uvidjela, da sve što govori Dolinić, ne vrijedi pred suhoparnim razborom upravo ništa, ali njoj je ipak laskalo. Laskalo joj je tim više, što prije ni sama nije vjerovala, da ju Dolinić iskreno ljubi. U čudu se je sad pitala, da li je to onaj sebični i samodopadni Dolinić, koji joj tako govori. Onaj isti Dolinić, koji se je toliko puta narugao svemu dobromu i plemenitomu, a prije svega svojoj vlastitoj ljubavi. Ona to nije mogla pravo vjerovati, ali kad je pogledala u one njegove velike i strastvene oči, u ono njegovo uzrujano lice, kad je vidjela ono njegovo držanje, kad je čula onaj prigušeni glas, nije mogla više dvojiti. Spopade ju vrtoglavica, ona se digne, pruži prema njemu obje ruke, kao da se hoće od njega obraniti i reče tiho:

„Molim vas, ostavite me, otidjite od mene, ne dodjite mi više!"

Bilo je to najgore, što je mogla reći. Dolinić je vidio, da je uspio, te je sad bio zadovoljan sa svojim rezultatom. Lagano se digne, kao da je umoran, uzme šešir, nakloni joj se i podje prema vratima. Izašao je tiho, a da joj nije ni riječi rekao.

Ona ostane sama; nije znala, što da počme, ali čim je Dolinić bio vani, čim ga je nestalo, znala je, da se toga čovjeka ne će više moći riješiti. Ušeta se dakle sobom, te nastojaše, da si umiri uzrujane živce. Pri tom se približi svome pisaćem stolu, te opazi na njemu lik svoga muža. Mirno, nešto melankolično gledale su u svijet one velike modre oči, gledale su u nju, kao da joj posve potihano spočituju, što je to sad i opet počinila. Ali taj je pogled na nju čudno djelovao. Njoj se je Bernard u taj čas učinio do skrajnosti smiješnim i ludim. Ljutito mu dakle okrene ledja, te podje prema prozoru, da pogleda na ulicu. Na drugoj strani je upravo prolazio Dolinić. Pogleda gore i upozna ju, akoprem je bila na pola sakrivena za zastorom. Duboko joj se pokloni, a njegovo je lice u taj par imalo izraz, koji si je samo ona mogla tumačiti. I ona mu odzdravi, te se pri tome nasmijehne onim posmjehom, koji je on toli dobro poznavao.

Zatim podje do zrcala, stane si pred njim ravnati kose, a onda reče sama u sebi:

„Pa ona, Anka, ona da se mnom mjeri? Smiješno! ..."

U taj par dodje sluga, te joj najavi, da je „milostivi gospodin" kući doao, te da ju očekuje u blagovalištu.

Nizozemska kraljica Vilhelmina.

Izraz dosade i prezira pojavi se na njenom licu. Ona kimnu samo, te nastavi svoj posao pred ogledalom. Nije joj se baš nimalo žurilo. Ta znala je ona jako dobro, kako Bernard oštro pazi na nju, na svaki njezin kret, na svaki izraz i svaku promjenu njezinoga lica.

Valjalo se je dakle pripraviti, prije nego li je preda nj izašla . . .

IX.

Ivan Krajinović bio je kod radnika poznat kao veoma strog i savjestan činovnik. Ipak se nije moglo tvrditi, da ga nisu voljeli. I onda, kad je koga ukorio, te kad je bio oštar, a znalo se je to dosta često dogadjati, nije bio nikada ujedljiv. Osoblje, koje je pod njim služilo, znalo je, da revnuje za službu, koja mu je povjerena, te za koju je gotovo živio. Niti je bio oholica, niti prpošan, a u svom saobraćaju sa radnicima umio je vrlo zgodno pokazivati, kako štuje rad, savjesnost i — starost. Stariji radnici nisu nikada dopustili, da se o njemu i jedna zla rekne, kad nije bio prisutan. Uvijek su ga branili. Znali su, da nerado prigovara, ali da ipak prigovara svaki put, kad je to trebalo učiniti. Znali su i to, da osjeća s njima, da ih žali, kad su u nesreći, te da na svaki mogući način gleda pomoći onome, koji je to u istinu zaslužio. U ono doba baš se je počeo u Zagrebu širiti socijalizam, stvar, koja je njemu još od dobe, kad je boravio u tudjini, bila vrlo dobro poznata. On je za vremena upozorivao Bernarda na taj pojav, te kušao, ne bi li ga nagovorio, da se ta stvar zainteresuje. Bilo je to posve uzalud. Bernard je u tom pogledu, ma kako moderan inače i bio, pripadao posvema staroj školi. On je u radniku, koji je naginjao socijalizmu — a ne samo u vodjama — vidio svoga dušmanina, te je tako s njim i postupao. Bernard nije bio loš gospodar svojim radnicima. Plaćao ih je dobro, imao je prilično smisla za njihove potrebe, ali valja reći, da se za njih nije mnogo brinuo. To je smatrao poslom pojedinca. Tako načitan čovjek, koji je toliko svijeta vidio, kao on, znao je jako dobro, da ni ovdje u Hrvatskoj ne će biti siguran od socijalizma, pak ako ga u početku i nije bilo mnogo, znao je sigurno, da će se to promijeniti. On je bio odlučio, braniti se proti njemu, što bolje i što energičnije uzmogne. Nesreća je bila, što baš u tom pogledu nije nikako htio, da uvaži Krajinovićevih savjeta. Ovaj je znao, da nadglednici i prvaci u tvornici nemaju ni pojma, kako valja postupati sa socijalistima, koje su si predstavljali kao same palikuće i razbojnike. Sa nekim strahom je dakle Krajinović očekivao čas, kad se socijalizam nešto jače pojavi u tvornici, te je molio Kružića, neka, kad mu se zgoda pruži,

Novi sultan Muhamed V. izlazi poslije selamlika iz džamije.

namjesti u svojoj tvornici kojega nadglednika iz Njemačke, za kojega je siguran, da nije socijalista. Samo ljudi, koji su sa socijalistima već služili, koji su ih već pod sobom imali, znali su i mogli s njima na kraj izaći. Za čudo se je Bernard tome uvijek opirao, tobože zato, jer bi se moglo dogoditi, da baš tako dobije pravoga socijalističkoga vodju u svoju tvornicu, u istinu pak zato, jer nije pravo shvaćao značenja i opravdanja modernoga radničkoga pokreta. Uzalud je Krajinović svakom prilikom nastojao, uvjeriti ga, da se tuj ne radi o tome, kako bi poslodavci popustili nekakovom pravu radnika, ma da ovi zadnji to svoje pravo naglašuju, nego o socijalnoj potrebi, koja će svakako biti kobna i za jednu i za drugu stranu, ako joj se ne udovolji. Bernard Kružić je i nadalje tvrdio, da se u cijeloj borbi izmedju radnika i poslodavca radi samo s jedne strane o tome, da se promakne interes radnika, a s druge strane, da se sačuva interes poslodavca. To po njegovom nazoru nije bilo ništa drugo, nego jednostavna konkurencija, a u takovoj je svakome slobodno poslužiti se svim zakonitim sredstvima. On je pri tome zaboravio na glavni momenat u toj borbi, na nemogućnost, da si radnici poprave stanje bez oštrih i bezobzirnih sredstava, ako im poslodavci ne podju u susret. On je imao otvoreno oko za sve nezakonitosti, koje su radnici počinjali ne samo u njegovoj tvornici, nego još više vani, u Njemačkoj, Francuskoj, Belgiji, dočim se je tvrdokorno kratio, vidjeti i onu tvrdokornost, kojom se radnicima oduzimlje svaka mogućnost, mirnim putem išta za se izvojštiti. Bernard je zaboravljao na kobne posljedice, kojima će taj spor neminovno roditi za čitavi organizam modernoga društva, ako se bude tjerao mak na konac. U njemu je uza svu njegovu dobrotu bilo odviše egoizma poduzetnika starije škole, a premalo teoretičkoga interesa, a da bi magao uvidjeti istinu onoga, što mu je Krajinović govorio. Osobno bio je prijazan i susretljiv s radnicima, a pojedinci, koji su imali zgode apelovati na njegovu dobrotu, milosrdje ili uvidjavnost, rijetko kad su imali povoda, da se na nj tuže. Ali ništa na svijetu nije ga moglo sklonuti na to, da prizna radnicima i najelementarnija korporativna prava. Ta jednostranost u shvaćanju išla je tako daleko, da je svaki štrajk, ma bio on i najpravedniji, držao jednostavno zlim i nedopuštenim sredstvom. Teoretski nazori njihovoga poslodavca dakako nisu mnogo zanimali radnike Kružićeve, osobito u početku, a pojedinci su bili vrlo zadovoljni. Stvar se je medjutim promijenila, kad se je po malo unatoč najvećoj pomnji i brizi, socijalizam počeo sve to više uvlačiti u tvornicu.

Bernard Kružić bio je vrlo oprezan kod imenovanja svojih nadglednika i prvaka u tvornici. Sve su to bili domaći ljudi, vješti svome poslu i do skrajnosti neskloni socijalističkom pokretu, a pri tom bez svake uvidjavnosti za potrebu radničkoga pokreta, ma bio on kakav mu drago. Kod tih se je ljudi opažala istinitost narodne riječi, koja veli, da je uvijek zlo, kad opanak čizmu navuče. Čim su se popeli nad obične radnike, zaboravili su, da su do nedavna i sami tome stališu pripadali, da su iz njega nikli, da su u njemu živjeli i patili, te tako nisu imali nikakav interes za njegove brige. Posve su se priljubili uz poslodavca, te samo jedno imali pred očima: interes njegov i — svoj. Uz ovakove prilike u tvornici nije ni bilo nikakovo čudo, ako se je malo po malo nakupilo mnogo goriva, te je samo iskra trebala, da to gorivo bukne. Nadglednici i prvaci išli su dakako i dalje, nego li sam gospodar tvornice, kako to obično biva, a bilo je slaboće, nerazumijevanja, oholosti i preuzetnosti s jedne strane, a s druge pako zlobe, huškanja, nepravednih zahtijeva, klevetanja i neobuzdane agitacije, dočim je i s jedne i s druge strane falilo ono, što je prvi uslov, kad se radi o tome, da se oprječni interesi izravnaju: shvaćanje protivnika.

Lako je razumjeti, da je tuj Krajinoviću bilo dosta teško, da provede svoj naum izmirenja izmedju jednih i drugih. Često mu je i njegova živa i vatrena narav kvarila poslove. Znalo je s njegove strane doći do oštrih riječi, do ukora i do kazni i ondje, gdje to baš nije bilo prijeko nužno. Ipak su mu rado praštali, jer se je općenito znalo, da je radnicima sklon, te da radi, gdje samo može za njihovo dobro. On je bio jedini, koga su slušali, kad bi izbila kakova nesuglasica. Ali se je zato dogodilo njemu, kao i svakom drugom posredniku: i u jednom i u drugom taboru imao je žestokih protivnika, da neprijatelja, koji su postojano tvrdili, da je potajni pristaša protivne stranke, te da svoj položaj izrabljuje samo u tu svrhu, da protivniku pomogne. To je dakako malo po malo moralo potresti i njegovim ugledom kod radnika i kod nadglednika, te je tako stao sve to više osjećati, da na ovaj način ne će više moći dugo uspijevati. Kadgod bi se takova šta dogodilo, znao se je jako naljutiti i odlučiti, da se više ne će pačati u drugo, nego u svoj zvanični posao, da će sve pustiti, pak onda neka ide, kako zna. Na sreću su takovi momenti depresije bili dosta rijetki, a i prolazili su brzo, jer je on bio ne samo živ, nego i žilav, te nije tako lako bacao koplja u trnje.

Jednoga se je ipak na koncu okanio: onih svojih pokušaja, da Kružića uvjeri o tom, kako su njegovi nazori ispravni, te kako se tvrdokornim naglašivanjem zastarjeloga stanovišta ne da ništa postići. Uvjerio se je, da se troma i konzervativna narav njegova šefa ne će o tom nikada uvjeriti, pak se je zato u buduće zadovoljio tim, da unutar svoga vlastitoga djelokruga popravi, što se popraviti dade. On je znao, da je to premalo, te da ne će dugo trajati, ali si je napokon morao priznati, da ni Kružićeva privola ne bi mnogo pomogla, jer napokon radnički pokret ne da se sanirati i u zakonite staze navratit djelovanjem u jedinoj tvornici, ma da je bogzna kako velika i ma da se u njoj bogzna kako racijonalno s radnicima postupa.

*

Bilo je krasno proljetno jutro. Sunce, koje se je već dosta visoko popelo na plavetnom nebu, grijalo je i svijetlilo crnu i vlažnu zemlju, koja je tek popila zadnje kapi sniježne vode, jablanovi s obijuh strana ceste okitili su se prvim svježim lišćem, a na rubu prašnoga puta žutilo se je čedno proljetno cviječe. Oko cijele Kružićeve tvornice bujalo je i zelenilo, a crna polja vrvila su od marljivih seljaka, koji su već počimali svoj proljetni rad. Teško je stenjao plug, a široki, svijetli lemeš nemilosrdno je parao utrobu zemlje, razvaljujući masnu crnicu i slažući ju u dugački kup. Vrane i ine ptice vijale se zrakom, te pomno pazile, hoće li oštro gvoždje za njih što izvaliti. Zrakom ozvanjao se je sitni glas dječaka, koji su gonili volove pred plugom, a sa ceste čulo se svaki čas drndanje kola i kolica, koja su jurila u grad na trg. U tvornici samoj malo se je opažalo od te proljetne ljepote. Na širokom dvorištu ležale su u dugim redovima cementne cijevi i silni kupovi umjetnoga kamena. Tamo podalje kopali su težaci temelje za novu sušu, jer je Kružićev posao napredovao od dana do dana, pak je valjalo i na to misliti, da se prošire spremnice za gotovu robu. Medju radnicima, koji su bili na tom velikom prostoru zaposleni, opazio si pisare sa crnim rukavima i perom za uhom, kako hrle iz jedne zgrade u drugu, te nadglednike s bilježnicama i olovkama u rukama, kako broje robu ili davaju naloge radnicima. Čitavi red teretnih kola stajao je ondje,

te čekao, dok ga natovare, da krene put grada ili na kolodvor.

Gospoda su danas ostavila otvorene prozore svoje pisarne, da se i oni nešto užiju proljetnoga lahora. Inžinir Krajinović sjedio je kod svoga stola, te nekud zamišljeno gledao na polje u onu vrevu radnika. Svoj elegantni kaput svukao je, te navukao stari, manšete je takodjer svukao, a baš je bio zaposlen time, da sve svoje pisaće sprave, koje je preko noći zatvarao u stol, opet izvadi i na stolu razvrsta tako, da mu bude sve pri ruci. On je, kao namjesnik šefov, imao svoju sobicu za se, te je tako sam bio u njoj. Lice mu je bilo nekud zabrinuto, a crta nezadovoljstva jasno se je vidjela oko njegovih usana. Kad je sve uredio, pritisne na električno puce u zidu do svoga stola, a onda sjedne. Za malo udje mlado neko momče, te upita, što želi.

„Dozovite mi, molim vas, gospodina Dreiera. Ali neka odma dodje. Imam prešna posla s njime."

„Odma, gospodine," odvrati mališ i odleti.

Mali Milan Žugvić bio je takodjer na neki način proteže Krajinovićev. Otac mu je bio nekoć radnik u tvornici, ali je nekom zgodom nastradao kod posla, te su ga morali otpustiti. Krajinović je bio Milanov kum na potvrdi, te se je za dječaka zauzeo, a jer je dječko bio marljiv i čedan, a imao lijepo pismo, primili su ga u tvornicu, gdje je malo po malo došao u pisarnu, te gledao, da čim više koristi pothvatu i čim više razveseli svoje dobročinitelje, Kružića i Krajinovića.

Za čas se opet vrata otvore, a u sobu stupi nadglednik Dreier. Bio je to čovjek neobično jak i velik, ali kako je bio širokih pleća, izgledao je manji, nego li je u istinu bio. Moglo mu je biti oko šezdeset godina. Lice mu je bilo crno i opaljeno kao u ciganina ili indijanca, a nekoć crna brada i kosa sad su bile već dobrano prosijedile. Kosu je posve na kratko šišao, dok je bradu nosio dosta dugačku. Čelo mu je bilo nisko, puno popriječnih nabora, obrve neobično jake i guste, a ispod njih gledala su u u svijet dva malena siva oka, za koje su ljudi u tvornici govorili, da ne umiju blago ni prijazno gledati. Jaki i zavinuti nos kao da je njuškao neprestano oko sebe, da nema štogod, što bi valjalo zabilježiti ili prijaviti, a od usana mogo si tek onda nešto opaziti, kad je čovjek progovorio, jer inače zastirala ih je brada i jaki brci, koji su se niza nju objesili. Nosio je sivo, ponošeno odijelo i grubu radničku košulju bez ikakove kravate, te je jaki, crni vrat i prava bikovlja šija neprestance, i zimi i ljeti bila izvrgnuta nepogodama vremena. Ljudi su o Dreieru pripovijedali, da je za čudo jak, da bez muke svlada i najjačega mladića, pa ipak se nije nitko znao sjećati, da se je to u istinu dogodilo. Dreiera bojali su se radnici kao žive vatre, a poglavari su se u nj potpuno pouzdavali. On nije poznavao ništa do svoga posla, pa kao što sam nije nikada osjećao umornosti ili dosade, tako je bio upravo nemilosrdan s onima, na koje je imao paziti. Nije bio zla srca, niti je ikada koga mučio, ali njegov najviši zakon bio je poslovni red, a on je bio za to u tvornici, da na taj red pripazi, te da sam za njega jamči. On nije bio nikada bolestan, dakle nije vjerovao ni drugima, da su bolesni. On nije bio zadužen, nisu to dakle trebali ni drugi biti. On je bio uvijek trijezan i marljiv, dakle nije ni drugima drugo preostalo, nego li da to isto budu. Za gospodare bio je pravi biser, za radnike prava kuga.

Taj dakle Dreier stane pred Krajinovića, i upita ga što želi, a ujedno izvadi iz džepa bilježnicu, da si ubilježi inžinirove naloge. Tako je bio propis, pak bi on to bio učinio i onda, da je sigurno znao, da ne će ništa zaboraviti

„Gospodine Dreieru," progovori Krajinović, „molim vas, recite mi, kako se je moglo dogoditi, da se je smjesa u peći br. 4 pokvarila? Materijal je isti bio, kao uvijek, koks je bio isti, a i peć sam pregledao, te sam se uvjerio, da je jošte posve dobra. Kako je došlo do toga? Ja sam isprženu robu pregledao, te sam našao, da se je velik dio rastalio. Šteta je dosta znatna, a kad sam pitao, kako je do toga došlo, nije mi nitko znao odgovoriti. Je li vama što o tome poznato?"

Dreier slegne ramenima. „Gospodine," reče napokon, „meni je to samome prava zagonetka. Goriva se u ono tri dana nije potrošilo više, nego li obično, peć je gorjela cijelo vrijeme; ja si dakle ne mogu protumačiti, kako je do toga došlo. I toplinu smo mjerili više puta, to je u mojoj knjizi sve ubilježeno."

I nadglednik pruži Krajinoviću svoju ogromnu bilježnicu, otvoriv ju prije i uprv svojim jakim i crnim kažiprstom na neke ovelike brojeve, koji su u njoj bili nanizani. Inžinir pogleda u knjigu, te se malko zamisli. Onda zapita:

„Tko je kod te peći?"

„Kovačić."

„Neka dodje, da ga upitam. Nekakav uzrok se ipak mora naći."

„I ja sam ga pitao, ali on mi samo odgovara, da ja sam znam, da je sve u redu, da on ni sam ne zna više nego li ja."

„Ništa zato; neka samo dodje."

Krajinović dadne Dreieru jošte nekoliko naloga za taj dan, a onda ga otpusti. Nije mu išlo u glavu, kako se je to moglo dogoditi. Kovačić je doduše bio svojeglav, a gdjegad i prpošan, ali je bio valjan radnik, te mu se je sve moglo povjeriti. Sad je bio u kratko vrijeme već treći slučaj, da se je pokvarila roba baš u njegovoj peći. Valjalo je svakako s njim govoriti. Da je bio manje pouzdan čovjek, lako bi se bilo moglo pomisliti, da naumice kvari posao. Ali Kovačić je bio savjestan, a nije bilo nikakovoga povoda, na to misliti, da je zloban. Ta bio je dobro plaćen, nije se tužio, niti je s kim od tvornice bio u zavadnji. Krajinović si stvari nije nikako mogao protumačiti.

Napokon čuje kucanje na vratima, a kad se je ozvao, udje Kovačić.

Nakloni se kratko, ali pristojno, a onda stane kod vratiju ne rekavši niti riječi.

Krajinović je samo na časak dignuo glavu i pogledao došljaka, a onda se pričini, kao da je zadubljen u nekakove svoje bilješke, u kojima nešto traži. Za čas medjutim pogleda i opet Kovačića veoma prijazno, te ga upita:

„Molim vas, Kovačiću, recite mi, kako se je moglo dogoditi, da se je sadržaj peći br. 4 pokvario? I dr. Kružić i ja i Dreier ne možemo si stvar protumačiti. Koksa nije više izgorjelo, nego li svaki drugi put, materijal je takodjer isti kao svagda, pa ipak se je veliki dio cementa rastopio. Možete li nam vi što protumačiti?"

„Gospodine inžinire," odgovori Kovačić mirno i hladno, a pri tom pogleda ravno u Krajinovićeve oči, „ja to isto tako ne razumijem, kao i svi drugi. Peć sam dobro pregledao prije, nego li je bila napunjena, te sam našao, da je u redu, a sad su ju pregledali i drugi, te nisu ništa na njoj našli, što ne bi bilo u redu. Meni je stvar posve zagonetna."

„To je treći put, što vam se je to dogodilo?" upita i opet Krajinović.

„Jest, treći put," odvrati Kovačić isto tako mirno, a onda doda: „Ali ja mislim, da se ne može reći, da se

je to meni dogodilo, jer ja sam isto tako svoju dužnost vršio, kao i do sada.“

Krajinović ga nešto u čudu pogleda, a onda reče:

„Dragi Kovačiću, pošto se je to u vašoj peći dogodilo, a ne u peći koga drugoga, onda se mora reći, da se je to vama dogodilo. Ovim riječima ne kanim reći, da ste vi krivi. S druge strane pako mislim, da svaka takova nesreća mora imati i svoj pametni razlog. Bez uzroka se ne može dogoditi ništa, pa niti takova nesreća. Šteta je, kao što znate, dosta velika, a pošto se je to, kako ste i sami priznali, baš vama po treći put dogodilo, to mislim, da vam mora drago biti, ako se stvar ispita i pravi uzrok nadje. Zato sam vas i zvao, te vas molim, da mi kod ispitivanja ne pravite neprilika. Nemate nikakova uzroka misliti, da vam nisam sklon, pa zato ni nije pametno, kad ispravljate moje riječi. — Kažite mi dakle, da li ste cijelo vrijeme jednako ložili?“

„Jesam, ko uvijek; ta g. Dreier mjerio je toplinu, te ima i svoje bilješke o tome.“

„To je čudna stvar, te se sve bojim, da joj nikada ne ćemo naći pravoga uzroka. Ja ću o tome jošte govoriti sa gospodinom šefom, da vidim, što on misli. Vas pako molim, da pripazite, da se to nikada više ne dogodi, jer ako i niste krivi, što rado vjerujem, to bi ipak moglo ljudima u oči pasti, da se baš vama redomice kvari posao, a to ne bi bilo dobro, jer bi napokon naškodilo dobrom vašem glasu, a i položaj u tvornici bio bi vam uzdrman.“

Kovač se trgne, uspravi a u njegovom sivom oku sijevne munja, koja nije ništa dobra naviještala. Ipak se svlada, akoprem se je jasno vidjelo, kako mu je to teško za rukom polazi.

„Gospodine inžinire,“ reče napokon, a pri tom mu je glas drhtao, „gospodine inžinire, ja svega toga ne razumijem. Ta valjda ne će na mene svaljivati krivnje, dok mi se ne može ništa dokazati? To bi bila golema nepravda!“

„O krivnji kakovoj nema za sada ni govora,“ odvrati Krajinović posve mirno. „Radi se o nečem drugom. Uzmite samo ove okolnosti na um: vi ste odgovorni za peć, vama je povjerena, vi ste uvijek oko nje. Drugi vas doduše nadziru, ali oni ne mogu biti uvijek s vama. Ako se je dogodila kakova hotomična ili nehotična neurednost, morali biste prije svega vi za nju znati, a vi faktično ne znate ništa. Ljudi, koji nisu uvijek tamo, koji samo tuj i tamo prigledavaju, očekuju od vas, da im stvar protumačite, a jer toga ne možete, napokon moraju doći na misao, da im svega ne kažete. Ja tim, opetujem, nipošto ne kažem, da ja tako mislim; ja vam samo stvar predstavljam, kako će ljudi o njoj suditi. Ta niti gospodin Dreier ni ja, ni g. šef ne može toliko o peći br. 4 znati, koliko vi, a vi ne znate ništa. Eto, to ljudima ne će ići u glavu, pa budući i dijete znade, da napokon ipak netko mora biti kriv, past će krivnja na vas. O tome se sad ne radi, da vam se to strogo dokaže. Ta vi znate, da bi poslijedica u tom slučaju bila kaznene naravi. Ako li se takove stvari češće dogadjaju, onda ne preostaje ništa drugo, nego da se otpusti onaj, za koga je najvjerojatnije, da je krivac. To se može sve u miru obaviti, a kako sam radnik može otići od svoje volje, a da ne kaže uzroka, tako ga i gospodar, ili, kako vi volite reći, poslodavac, može otpustiti, a da mu ne navede razloga.“

Kovačić je oborio glavu, te je neko vrijeme gledao u tlo. Onda ju polako digne i reče:

„To dakle znači, da biste me mogli otpustiti i onda, kad ne biste nikakove krivnje mogli dokazati?“

„Stvar se može i tim riječima izraziti, ako prem sam ja blažu formu izabrao. U ostalom ste čovjek bistroum, pak ćete lako uvidjeti, da tvornica u tom slučaju ne može drugačije ni postupati.“

„Ali to se upravo ne da uvidjeti!“ usklikne Kovačić ogorčeno i mahne rukom po zraku.

Pogled na luku Jaffu.

„Može, može, dragi Kovačiću“, opetova Krajinović posve mirno. „Eto vidite, recimo, da je onaj, kome se to dogadja, posve nedužan, a da imade dušmanska ruka, koja mu potajice tu psinu pravi, a to biva tako lukavo, da nitko ne može te ruke pronaći. Zar i u tome slučaju ne bi tvornica morala nesretnoga radnika otpustiti? Zar bi se u istinu od nje moglo zahtijevati, da nosi svu štetu?“

Kovačić je zašutio i oborio glavu. Istom iza dulje stanke upita ga opet Krajinović:

„Mislite li, da je i kod vas tako? Mislite li, da imade netko, tko vam to čini?“

„Kako da to mislim? Kako da bacam na drugoga krivinu, kad si ne mogu ni predstaviti, kako se je stvar dogodila? Pa onda si ne mogu ni pomisliti, da imade tako opakih ljudi na svietu, koji bi bili u stanju takova šta počiniti.“

„Možda je ipak što slična po srijedi. Budite oprezni, otvorite oči i pazite. Možda ćete otkriti krivca. Mi toga ne možemo.“

„Zapovijedate li jošte štogod?“ upita sad radnik, kad je vidio, da je inžinir zašutio.

„Ništa više, dragi Kovačiću; podjite samo na svoj posao i pazite, što bolje možete.“

Kovačić ode, a Krajinović je jošte dulje vremena za njim gledao. Nije mogao opaziti onoga na pol gnjevnoga,

a na pol porugljivoga izraza, koji se je pojavio na Kovačićevom licu, kad je prolazio dvorištem.

Kad je nešto kasnije dr. Kružić došao u tvornicu, razgovarao je Krajinović s njime o toj stvari. Kružić je mislio, da je sve samo nesretan slučaj, te je odma pripovijedao Krajinoviću sličan dogadjaj iz svoje prakse, jošte dok je bio namješten u tvornici stakla u Belgiji. I njemu se je više puta, i to redomice dogodilo, da se je pokvario veliki lonac rastaljna stakla, a da nitko nije znao, zašto. Tad su već bili počeli i na njega sumnjati, dok se nije pokazalo, da je platineni kotao, u kom se je rastaljena masa miešala, onečišćen.

„Takova šta se lako dogadja, a kasnije se ljudi čude te ne mogu shvatiti, kako toga nisu prije opazili“, završi Kružić svoju pripovijest.

„Sve je dobro“, prigovori Krajinović, „ali šteta je tuj. A tko će ju nadoknaditi?“

„Nadoknaditi?“ upita Kružić u čudu. „Ta valjda ne Kovačić?“

Krajinović zašuti, a onda rekne:

„Ja ću ipak paziti. Nekakav pametni razlog mora biti, a jer mora biti, mora se i naći.

„Paziti dakako valja, i to oštro paziti, to se razumije. Ali sad govorimo radje o novoj narudžbi. Šta mislite, do kad možemo dogotoviti posao?“

Tim je za danas za gospodu u pisarni bila stvar svršena. Nije tako bilo medju radnicima. Već od neko vremena šaputalo se medju njima, da u tvornici nešto nije u redu. Neke mušterije tužile su se, da cement, koji su dobili iz tvornice, nije bio dobar, da se je, kad su ga svodom miješali, raspao, a to je znak, da nije dosta žgan. Tvornica je lošu robu bez prigovora primila natrag, činovnika, koji je imao na to paziti, da samo dobra roba dolazi u ruke mušterije, otpustila i stvar je na to prestala. To je bilo prije nekoliko mjeseci. Ne dugo za tim, počela se je kvariti roba, koju su palili u peći br. 4., a ova je bila povjerena Kovačiću. Prvi put nije nitko ništa rekao, jer se napokon može svakome dogoditi nesreća, a Kovačić je bio radnik na glasu. Istom kad se je isto dogodilo drugi i treći put, počelo se je svašta naklapati. Čudnovato je pri svemu tomu bilo samo to, da se ni Kovačiću ni nadzirateljima nije moglo ništa prigovoriti. Tko pozna život u tvornicama, taj si lako može pomisliti, kako je sve to djelovalo na radništvo. Svim se je nekako činilo, kao da gusti oblak lebdi nad tvornicom, iz koga će najednom sijevnuti munja. Naklapalo se je dakako svašta. Jedan je krivio ovoga, drugi onoga. Jedni su govorili, da Kovačić sam navlaš kvari robu, drugi su govorili, da imade tajnoga dušmana, koji mu to iz pizme čini, a bilo je i takovih, koji su krivili baš nadglednika Dreiera. Znalo se nije ništa, a govorilo se je veoma mnogo.

Radnici, koji su bili kod peći, znali su jako dobro, zašto zovu Kovačića u pisarnu. Kad se je vratio u sušu, u kojoj su stajale peći, opkoliše ga sa svih strana, te ga stadoše znatiželjno ispitivati. On im samo u dvie riječi rekne, što je bilo, a onda podje šuteći na svoj posao. Cije-

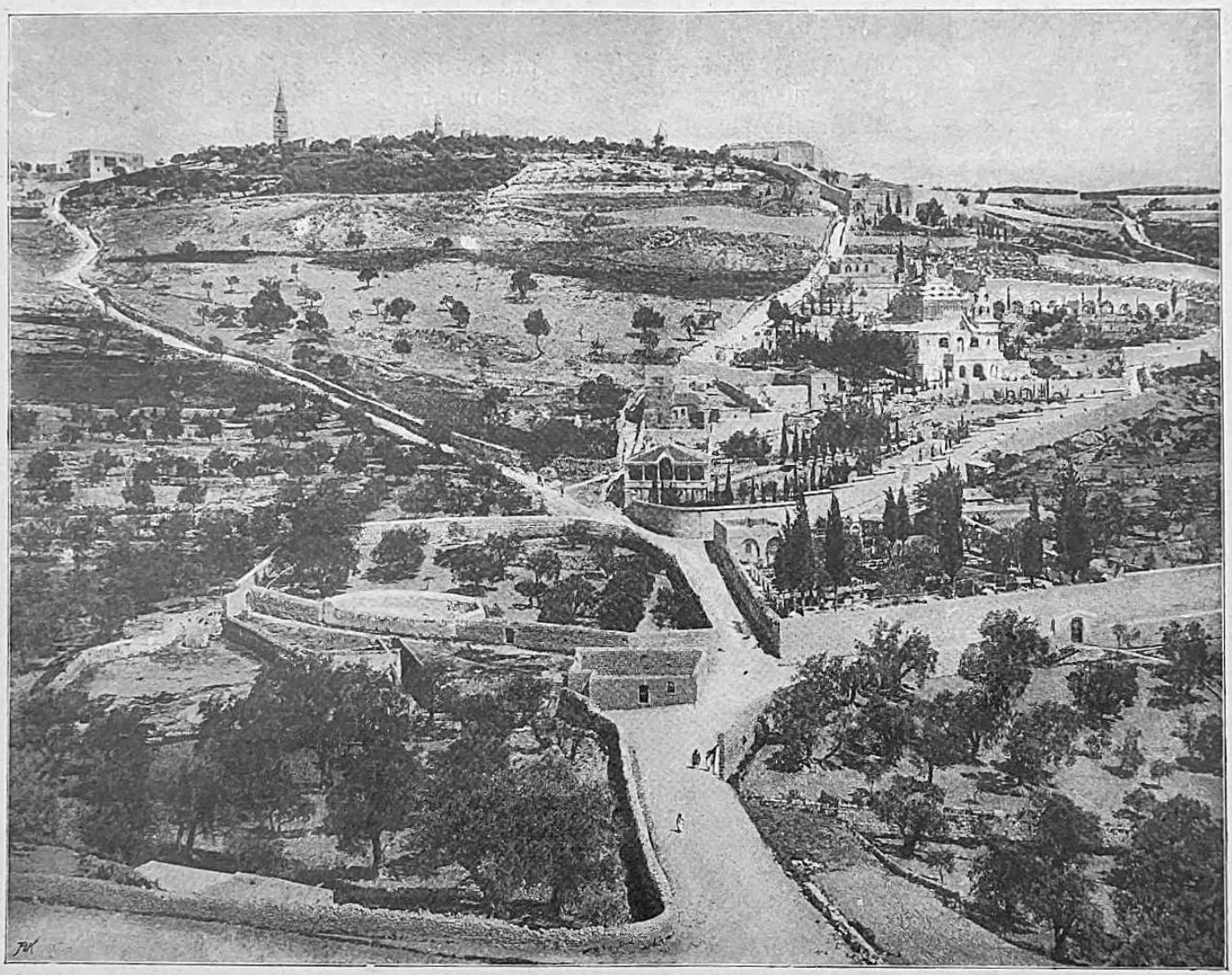

Jerusolim: Maslinova gora.

loga prijepodneva bio je mrk i šutljiv, a tome se nije napokon nitko ni čudio. Nekako blizu podneva približi mu se drug, s kojim je od malo mjeseci vrlo intimno drugovao. Bio je to Nijemac, neki Krümmel, koji je pod sobom imao peć br. 3., što se je nalazila tik Kovačićeve. Krümmel nije bio dugo u Zagrebu, došao je tekar prije godinu dana, a bio je poznat kao veoma vješt i savjestan radnik. Od neko doba općio je dnevice s Kovačićem, te se veoma zanimao za njega. Kako je bio stariji, to je za Kovačića bilo nekakovo odlikovanje, i to tim više, što se Krümmel inače nije s nikim upuštao u bliže poznanstvo. Taj dakle čovjek, sitan, blijed, sa dugačkom svijetloplavom bradom, približi se Kovačiću, kad su bili posve sami, te ga upita uz čudan posmjeh, a samo u pol glasa:

„No, zar gospoda nisu ništa otkrila?“

(Nastavit će se.)

Na grobu djetinjstva.

Hubert Viktor.

Tiho stupam tužna srca
K tebi, grobe djetinjstva svog,
da te pospem proljetnim cv'jećem —
zadnjim cv'jećem proljeća mladog,
da ti šapnem — „čuvô te Bog!“

Mnogi sanci tude sniju,
nježni kao zefirov dah;
mnoga tuđe pade mi nada,
što se vila k zv'jezdama malim —
pade bolno — sada je prah . . .

Oj vi sanci mile dobi,
dok me još ne zahvati sv'jet,
dok sam lutô poljima cv'jetnim,
odmor našô — majčino krilo —
majci davô najljepši cv'jet! . . .

I sad znam uz majku često
tih da koji prosnivam čas,
pa da opet bacim se u sv'jet,
kad me brige onamo zovnu,
kad me trgne ozbiljan glas . . .

S Bogom, grobe, — sanci mili, —
mnogi uzdah k vama će moj, —
a za mirne zv'jezdane noći, —
prhnut, nošen željama vrućim —
mir tu često naći ću svoj.

Iz daljine angjelske se
ori trube zanosan jek — —
silno nešto vuče me tamo,
ideale, gdje se za svete
cio žića polaže v'jek . . .

Iza borbe.

Hubert Viktor.

Iza borbe sladak je
skroviti miran kut,
gdje nad glavom ne pr'jeti
dušmanski otrov ljut.

Zaklon vječan, najsladji —
pobjede slavne cv'jet —
duša naša naći će,
kada ostavi sv'jet.

Sad već u svom poletu
pomišlja na taj čas,
s neba kad će jeknuti
angjelske trube glas.

Iz nje sretne krakav li
sinut će milen sjaj,
kad se s četom angjela
vine u vječni raj! . . .

Lipa.

Hubert Viktor.

Tajno šapće lišće lipe,
što ga lahor tiho njiše —
tajno šapće prošlu slavu,
za kôm ona željno diše.

Njena slava dugo tamni —
sunčanog joj svjetla treba,
na kôm žile da si zgrije —
treba njojzi vedra neba!

Pad će grane svoje širit,
dizat će se kao prije — —
al' dok sunca sjajna nema,
niti nove slave nije . . .

U svetu zemlju.

Za „Prosvjetu“ napisao **Dr. C. Spiegel O. M.**

Bez dvojbe želi svako kršćansko srce, da barem jednom pohodi sv. zemlju, a to je lako shvatljivo, ako se i ne gleda na religiozne motive. Ta krasni put po moru, pa razgledavanje po bajnom, od tolikih priča opisanom i u tolikim pjesmama opjevanom Istoku već su dovoljni, da nas privuku. Tko dakle da ne podje rado u svetu zemlju? Već češće se je raspravljalo, bi li bolje bilo, da se put poduzme s većim hodočašćem, dakle u mnogobrojnom društvu, koje preuzima svu brigu za putovanje, za život, za noćište na sebe, ili pako na vlastitu ruku, u malenom društvancu. I jedno i drugo imade svojih prednosti i svojih neugodnosti. Putuješ li s malenom karavanom, slobodniji si obzirom na vrijeme, boravak u pojedinim mjestima, hranu i stan, dočim se sve to mora kod većega hodočašća obavljati po nekom stalnom programu, ali zato si s hodočašćem sigurniji, nalaziš se u poznatom, dragom ti društvu svojih zemljaka, a osim toga ti kesa toga putovanja ne osjeća ni polovicu toliko, koliko onoga drugoga. Ne valja ni na to zaboraviti, da se hodočašće brine mnogo bolje za religijozni momenat, dočim putovanje s manjom karavanom imade na sebi uvijek nešto turističnoga.

Ja medjutim nisam svoga putovanja započeo s takovim špekulacijama; o njima sam tekar kasnije čitao i njima se bavio. Meni se je pružila prilika, poći u svetu zemlju, kad je ono krenulo veliko hodočašće, koje je pokrenuo i uzeo u svoje okrilje presv. g. dr. Leopold Schuster, knez biskup sekavski, dne 10. kolovoza prošle godine. Sad valja da prineš, pomislih; bogzna, hoće li ti se ikada tako lijepa zgoda pružiti. Tako nisam dugo krzmao, nego sam se pridružio hodočašću.

Uprava cijeloga hodočašća povjerena bi „Palestinskom društvu“ u Brixenu, a na čelu istoga stoji c. i k. generalmajor Henrik pl. Himmel. Ovaj carski časnik vodio je već sedam hodočašća u Palestinu, a o svima se veli u svetoj zemlji, da su veoma dobro organizovana. U početku bojali su se, da se za hodočašće, koje je imalo sastojati iz samih Štajeraca, ne će naći dovoljan broj hodočasnika, naime barem 300. Do mala se je medjutim pokazalo, da je taj strah posve bez temelja. Čim su početkom prošle godine oglasili hodočašće, javljali su se učesnici tako na jagmu, da je već u ožujku bio postignut maksimum od 540 članova, tako te su morali veoma mnoge, koji bi bili rado pošli, odbiti. Sa hodočašćem podje sam presv. gosp. knez biskup, a osim njega bilo je kojih 70 do 80 svećenika. Hodočasnici su pripadali svim mogućim staležima, te si medju njima vidio ne samo bogatoga privatnika i učenoga profesora, nego i siromašnoga slugu ili sluškinju.

Ne može ovdje biti moja nakana, da točno opišem svetu zemlju, ili makar da razvijam sav naš program, te da nabrojim svako mjesto, koje smo vidjeli ili spomenem svaki kamen, na koji smo stali. Zato ću samo saopćiti dojmove, koje sam doživio i pripovijedati ono, što mi je osobito u oči palo. Razumije se samo po sebi, da su to dojmovi veoma različiti, dijelom uzvišeni i ozbiljni, dijelom smiješni, a dijelom i neugodni. Što se ovih poslijednjih tiče, to moram naročito spomenuti, da mi nije ni na kraj pameti, da vodstvo hodočašća prekoravam, jer je uprava sve u svemu bila u istinu dobra, ali ipak nije mogla ukloniti sve nedostatke, a isto tako nije uprava hodočašća bila kriva, što sam se ja, a sa mnom i koji to drugi smrtnik, znao razljutiti; ta koji čovjek može o sebi tvrditi, da si je krijepost ustrpljivosti i blagosti stekao u takovoj mjeri, da drugome nikada ne dotešča?

I. Od Graca do Jaffe.

Da počnem s uzvišenim, valja mi spomenuti, da je već način, kako smo otišli iz Graca, imao nešto uzvišena. Izlaz imao je početi svečanom povorkom dne 10. kolovoza, u kojoj su svi hodočasnici imali krenuti iz stolne crkve u jednu župnu crkvu. Nisam se ni u snu mogao ponadati, da će stanovništvo pokazivati toliko interesa. U četiri sata poslije podne, kad je povorka imala iz crkve krenuti, bio je sav veliki trg pred stolnom crkvom pun puncat ljudi. U stolnoj crkvi, koja je bila do u zadnje kutiće napunjena narodom, držao je presv. gosp. knez biskup oprosno slovo. Iza toga krenusmo iz crkve, a na čelu povorke koracala je glazba, koja je svirala vesele komade. To nije nipošto bilo suvišno. jer su oproštaj, putovanje u posve nepoznatu zemlju, očekivanje svega onoga, što je imalo jošte doći, napunili naše srce tjeskobom. U svim ulicama, kojim smo prolazili, stajali su ljudi u dvoredu, te je bilo upravo ganutljivo vidjeti, kako se pojedinci tiskaju do poznatih im hodočasnika, kako im stišću ruku, te kako ih mole, da i na njih ne zaborave na grobu Spasiteljevu. U crkvi sv. Andrije, kamo smo bili krenuli iz stolne crkve, prisustvovali smo blagoslovu, a u 8 sati u večer podjosmo na kolodvor. Tuj se je razmahao osobito nemiran i šaren život. Hiljade i hiljade dodjoše ovamo, da hodočasnicima zažele zadnji „s Bogom“. Brzo umidjosmo u vlak. Južna željeznica se je iskazala, te nam je dala 19 novih i lijepih vagona, kako služe u brzovlacima, tako te su se svi hodočasnici udobno smjestili. Još dugo stajalo je mnoštvo ljudi na pruzi, te se mahanjem rubaca i dovikivanjem opraštalo od nas, koji smo se smjestili u jureći vlak.

Prve satove noći proboravismo u veselom i animiranom razgovoru, a onda je postajalo sve to tiše i tiše, a pojedini sumnjivi zvuci iz raznih kutića odavali su, da je bog Morfej u željezničkim pregracima preuzeo vladu u svoje ruke. Ali u cik zore probudismo se oda sna. Približili smo se Trstu, a do skora je zatutnjio vlak u prostranom trijemu tršćanskoga kolodvora. Za me imade jedva što neugodnijega, nego li je ono neprestano povlačenje putne prtljage, a tako će valjda i mnogome drugome biti. Zato smo se i toliko radovali, kad smo čuli, da su se već drugi pobrinuli za našu prtljagu, te da će ju i bez naše pomoći otpremiti na brod. Pa ipak smo se već ovdje morali prvi put razljutiti, a to se je kasnije jošte više puta dogodilo. Ponajprije nije nikoga ovdje bilo, da nas dočeka, te smo morali sami svoj brod tražiti,a valja priznati, prošlo je dosta vremena, dok smo ga sretno našli. Zatim smo bili i ponešto razočarani, kad smo ga vidjeli. Zvao se je „Tirol“. Nisam sad prvi put bio na moru, te sam se već više puta provezao jadranskim morem; znao sam dakle, kako udobno su moderni brodovi uredjeni. Kad smo dakle stupili na brod, osjećao sam skoro i sam, a drugi su to mogli i opaziti, kako mi se je lice nekud produljilo. Stepenicama smo se naime spustili u nekakovu drvenu baraku, u kojoj su bile kabine za pojedine putnike, a medju njima postavili su nekoliko stolova. Upitam dakle talijanski nekoga konobara, koji je baš ondje bio, da li je to blagovalište, a on mi reče: „To je samo improvizovano; pravo blagovalište nalazi se gore“. Popeh se dakle i opet na palubu, te si stanem brod malo pobliže razgledavati. Neki hodočasnici bili su veoma nezadovoljni, te su govorili, da to ni nije brod za putnike, nego samo za robu. U tome su svakako imali krivo. Brod je bio kojih 100 metara dugačak, imao je elegantno blagovalište prvoga razreda, salon za pu-

*

šenje i čitanje, kao i salon drugoga razreda; takav se parobrod dakle nemože zvati tovarnom ladjom. Dakako da u drugom, a osobito u trećem razredu nije tako lijepo izgledalo. Ova dva razreda smjestili su većinom u prostoru za robu, taj improvizirani namještaj stajao je sam 12.000 kruna, a poslije putovanja morao se je opet skinuti. Odatle valja dakako prije svega crpsti i nauk, da oni, koji idu sa hodočašćem, te kojim je do toga stalo, da uživaju i neke udobnosti, ne smiju putovati u drugom ili trećem razredu, nego da moraju svakako uzeti prvi razred.

Čim smo došli na brod, počeli su namiještati žrtvenike, da svećenici, koji putuju s hodočašćem uzmogu čitati sv. misu. Bilo je tih žrtvenika deset; svi su bili veoma maleni i primitivni, te jedan tik drugoga. Samo glavni žrtvenik bio je nešto veći i urešen Bogorodičinim kipom, koji smo ponijeli sa sobom u sv. zemlju.

Malo po malo upoznasmo se i osobljem broda. To je osoblje bilo veoma mnogobrojno. Bio je tuj najprije prvi i drugi kapetan, zatim časnici, njih trojica, četiri makinista, tridesetiosam konobara, dvanaest do četrnaest kuhača, a osim toga tesara, ložača, „malih od broda“ itd. svega do 100 ljudi. Na brodu je dakle bilo svega skupa oko 650 osoba, a ručale su djelomice u blagovalištima, djelomice na palubi. U noći spavali su oni, koji su putovali u prvom razredu po trojica u jednoj kabini; oni u drugom razredu po šest do osam, a u trećem razredu u velikom broju u zajedničkim spavaonicama. Postelje bile su tako smještene, da su po dvije bile jedna iznad druge, tako da je onaj, koji je spavao u gornjem krevetu, morao istom pokazati, kakav je gombač, a onda je istom mogao legnuti.

Parobrod je najprije plovio duž istarske i dalmatinske obale, a onda nije pošao medjujonskim otočjem,

Pogled na Jerusolim.

Kod ovih žrtvenika je dakle ono 70 ili 80 svećenika, koji su išli s hodočašćem, služilo sv. misu, a to nije bilo uvijek lako, jer je bilo tijesno, a i brod se je gdjekad silno ljuljao. Na brodu je bila i mačka, koja se je — neka mi se taj izraz dobrostivo oprosti — odlikovala osobitom pobožnošću. Svakoga jutra naime, baš kad se je misa služila, došla je dolje, te se je šuljala oko žrtvenika, a osobito rado je prolazila medju nogama misnika. Ja sam više puta pokušao ne bi li ju prijateljskim nogometom o tome uvjerio, da ona ni najmanje ne doprinosi našoj pobožnosti, ali se je činilo, da toga nije razumjela. Kod glavnoga žrtvenika služila se je svaki dan u osam sati i po svečana služba božja, to jest velika misa i propovijed, te je u istinu bilo vrijedno vidjeti, kako se usred daleka mora na samotnom brodu služi sv. misa; tri gromovita hica iz topa naviještahu tada i ljudima i nijemoj prirodi, da se gospodar neba i zemlje nalazi na brodu.

kako se je prvobitno kanilo, nego se je držao dalje prema zapadu, te je napokon prošao najsjevernijom obalom Krete, da svoj tijek pri koncu upravi pravcem prema Jaffi. Ipak nismo od obale mnogo vidjeli, a kad bi se gdjekad i pojavila, bila je tako daleko, da smo ju jedva i opazili.

Put po moru trajao je punih pet dana, naime od 11. do 16. kolovoza. Četvrtoga i petoga dana nastade upravo užasna vrućina, koja je osobito u utrobi broda bila tako nesnosna, da ljudi za dana nisu hotjeli ni dolje u brod ići, da si što donesu, jer su se vraćali svi okupani u svom znoju, kao da su bili u parnoj kupelji. To je bila temperatura za svilene bube, a ne za ljude. Ta vrućina je tražila i našla i svoju žrtvu. Neki štajerski župnik, P. Aleksandar Schaffer, prijazan i susretljiv stari gospodin, prešao je u oči same Velike Gospojine u bolji život. Oko ponoći digao se je posve iznenada, te je hotio, da se

popne u krevet, koji je bio iznad njegovoga. Oni, što su s njim spavali, gledali su ga u čudu, ali su do mala opazili, da nije pri sebi. Brzo pozvaše liječnika i svećenika, a ovaj poslijednji dao je siromahu zadnju pomast. Živio je još nekoliko sati, a onda je oko četiri i po sata u jutro umro. Tako smo imali na brodu mrtvaca. Oko sedam sati dodje kapetan, zatraži, da mu se preda nacijonale pokojnika, a onda zapovijedi stolaru, da mu načini lijes. U taj lijes staviše mrtvo tijelo, a onda ga odnesoše na most broda, gdje su ga zatvorili. Da je pokojnik umro 24 sata prije, bili bi ga morali predati morskim valovima, ali, jer smo već drugoga dana morali stignuti u „Jaffu", to smo odlučili prirediti mu ondje skroman sprovod.

Ta smrt je zlo djelovala na putnike. Nekakovo čudno i neugodno raspoloženje zavlada na brodu, a kako je radi vrućine i neprestanoga jakoga ljuljanja broda mnoge već biti složeni i pospremljeni. Ali ni to nije bilo od potrebe, jer smo se tekar kasno iskrcali. Osim toga su nam navijestili, da toga dana ne će biti objeda, jer da u Jaffi za to nema ni prilike ni vremena. Ni to mnogima nije išlo u glavu, ali kod takovih zgoda ne pomaže sve ništa, nego se valja prilagodit. Ja sam bio tako sretan, da sam odma u jedan sat mogao služiti misu, a onda sam se i opet legnuo, te sam spavao sve dok nije došla vesela vijest, da je Jaffa na vidiku.

Pa doista, tamo daleko dizala se je iz mora sa svojim istočnjačkim kućama, — upravo bajan pogled. Najednom zaori oštri glas parne svirale, sidro začegrta, te se uz strašni štropot strovali u more, a brod se ustavi. Ali to nije bilo u Jaffi samoj, nego u daljini od četvrt sata, jer tako veliki brod, kako je bio naš „Tyrol", nije mogao radi mnogih litica i pogibeljnoga pristupa ući u luku.

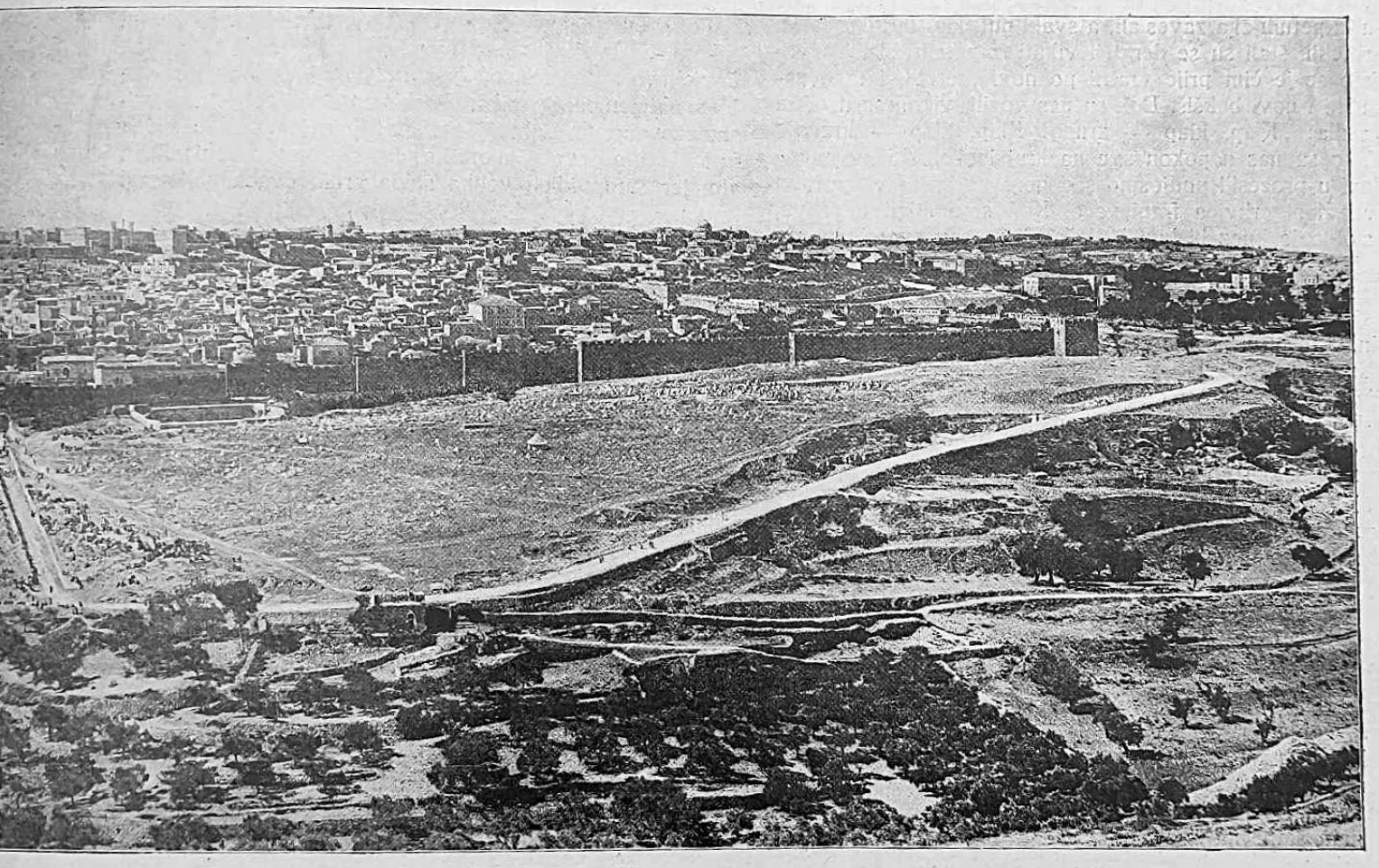

hodočasnike spopala morska bolest, to su oni, koji su ju dobili, već mislili, da i njima valja umrijeti. Pukovnik pl. Himmel, koji je već prije nekoliko riječi upravio na putnike, stupi medju nas te nas upozori na to, da je pokojnik već prije bolovao na srcu, a i od arterioskleroze, te da prema tome njegova smrt nije u nikakovome savezu s našim hodočašćem. Toga dakako mnogi nisu hotjeli vjerovati, nego su svejednako govorili, da bi pokojnik svakako bio ostao na životu, da nije krenuo na put, ili barem, da nije vrućina bila tako strašna.

Drugi dan bila je nedjelja, a na brodu je sve bilo nekako veselije i bodrije, nego li jučer. Pa kako i ne bi, kad je to bio dan, kad smo se morali iskrcati u Jaffi. Pa ipak nam je baš taj dan imao donijeti najviše neugodnosti i muke. Najprije su nam svećenicima javili, da sa čitanjem sv. mise moramo početi već u jedan sat iza ponoći, jer kad dodjemo u luku, da moraju svi žrtvenici

Bio sam baš dolje u brodu, kad vani zaori strašna krika: „Ah! — E! — O! — La scala!" Tako se je uzvikalo sto raznih i nepoznatih glasova. Izadjoh na palubu i opazih, kako oko našega broda sve vrvi od mnoštva arapskih barka, a svi su ti ljudi nastojali, da se po skalinama popnu na brod. U nekim barkama opazim i nekoliko evropski odjevenih ljudi; bijahu to gospoda od autsrijskoga konzulata, a medju njima bio je i jedan franjevac. Osobito mi je jedan gospodin pao u oči, koji je nastojao, da bijesnom vikom i žestokim mahanjem ruku otjera ostale barke. To je bio „Lloydov" agenat, ali svakako rodjeni Arapin, ma da je umio talijanski. Nu uza svu viku nitko nije došao na brod, a niti sa broda nije nitko sišao u barke. Samo su jedne stube spustili, a na njima je stajao, od glave do pete u bijelo odjeven, drugi kapetan. Ovaj nije dopustio, da nitko udje u brod, nego je samo zapovijedio, da se spusti barka u more, koja

šenje i čitanje, kao i salon drugoga razreda; takav se parobrod dakle nemože zvati tovarnom ladjom. Dakako da u drugom, a osobito u trećem razredu nije tako lijepo izgledalo. Ova dva razreda smjestili su većinom u prostoru za robu, taj improvizirani namještaj stajao je sam 12.000 kruna, a poslije putovanja morao se je opet skinuti. Odatle valja dakako prije svega crpsti i nauk, da oni, koji idu sa hodočašćem, te kojim je do toga stalo, da uživaju i neke udobnosti, ne smiju putovati u drugom ili trećem razredu, nego da moraju svakako uzeti prvi razred.

Čim smo došli na brod, počeli su namiještati žrtvenike, da svećenici, koji putuju s hodočašćem uzmognu čitati sv. misu. Bilo je tih žrtvenika deset; svi su bili veoma maleni i primitivni, te jedan tik drugoga. Samo glavni žrtvenik bio je nešto veći i urešen Bogorodičinim kipom, koji smo ponijeli sa sobom u sv. zemlju.

Malo po malo upoznasmo se i osobljem broda. To je osoblje bilo veoma mnogobrojno. Bio je tuj najprije prvi i drugi kapetan, zatim časnici, njih trojica, četiri makinista, tridesetiosam konobara, dvanaest do četrnaest kuhača, a osim toga tesara, ložača, „malih od broda" itd. svega do 100 ljudi. Na brodu je dakle bilo svega skupa oko 650 osoba, a ručale su djelomice u blagovaliskupa oko 650 osoba, a ručale su djelomice u blagovalištima, djelomice na palubi. U noći spavali su oni, koji su putovali u prvom razredu po trojica u jednoj kabini; oni u drugom razredu po šest do osam, a u trećem razredu u velikom broju u zajedničkim spavaonicama. Postelje bile su tako smještene, da su po dvije bile jedna iznad druge, tako da je onaj, koji je spavao u gornjem krevetu, morao istom pokazati, kakav je gombač, a onda je istom mogao legnuti.

Parobrod je najprije plovio duž istarske i dalmatinske obale, a onda nije pošao medjujonskim otočjem,

Pogled na Jerusolim.

Kod ovih žrtvenika je dakle ono 70 ili 80 svećenika, koji su išli s hodočašćem, služilo sv. misu, a to nije bilo uvijek lako, jer je bilo tijesno, a i brod se je gdjekad silno ljuljao. Na brodu je bila i mačka, koja se je — neka mi se taj izraz dobrostivo oprosti — odlikovala osobitom pobožnošću. Svakoga jutra naime, baš kad se je misa služila, došla je dolje, te se je šuljala oko žrtvenika, a osobito rado je prolazila medju nogama misnika. Ja sam više puta pokušao ne bi li ju prijateljskim nogometom o tome uvjerio, da ona ni najmanje ne doprinosi našoj pobožnosti, ali se je činilo, da toga nije razumjela. Kod glavnoga žrtvenika služila se je svaki dan u osam sati i po svečana služba božja, to jest velika misa i propovijed, te je u istinu bilo vrijedno vidjeti, kako se usred daleka mora na samotnom brodu služi sv. misa; tri gromovita hica iz topa naviještahu tada i ljudima i nijemoj prirodi, da se gospodar neba i zemlje nalazi na brodu.

kako se je prvobitno kanilo, nego se je držao dalje prema zapadu, te je napokon prošao najsjevernijom obalom Krete, da svoj tijek pri koncu upravi pravcem prema Jaffi. Ipak nismo od obale mnogo vidjeli, a kad bi se gdjekad i pojavila, bila je tako daleko, da smo ju jedva i opazili.

Put po moru trajao je punih pet dana, naime od 11. do 16. kolovoza. Četvrtoga i petoga dana nastade upravo užasna vrućina, koja je osobito u utrobi broda bila tako nesnosna, da ljudi za dana nisu hotjeli ni dolje u brod ići, da si što donesu, jer su se vraćali svi okupani u svom znoju, kao da su bili u parnoj kupelji. To je bila temperatura za svilene bube, a ne za ljude. Ta vrućina je tražila i našla i svoju žrtvu. Neki štajerski župnik, P. Aleksandar Schaffer, prijazan i susretljiv stari gospodin, prešao je u oči same Velike Gospojine u bolji život. Oko ponoći digao se je posve iznenada, te je hotio, da se

popne u krevet, koji je bio iznad njegovoga. Oni, što su s njim spavali, gledali su ga u čudu, ali su do mala opazili, da nije pri sebi. Brzo pozvaše liječnika i svećenika, a ovaj poslijednji dao je siromahu zadnju pomast. Živio je još nekoliko sati, a onda je oko četiri i po sata u jutro umro. Tako smo imali na brodu mrtvaca. Oko sedam sati dodje kapetan, zatraži, da mu se preda nacijonale pokojnika, a onda zapovijedi stolaru, da mu načini lijes. U taj lijes staviše mrtvo tijelo, a onda ga odnesoše na most broda, gdje su ga zatvorili. Da je pokojnik umro 24 sata prije, bili bi ga morali predati morskim valovima, ali, jer smo već drugoga dana morali stignuti u „Jaffu", to smo odlučili prirediti mu ondje skroman sprovod.

Ta smrt je zlo djelovala na putnike. Nekakovo čudno i neugodno raspoloženje zavlada na brodu, a kako je radi vrućine i neprestanoga jakoga ljuljanja broda mnoge hodočasnike spopala morska bolest, to su oni, koji su ju dobili, već mislili, da i njima valja umrijeti. Pukovnik pl. Himmel, koji je već prije nekoliko riječi upravio na putnike, stupi medju nas te nas upozori na to, da je pokojnik već prije bolovao na srcu, a i od arterioskleroze, te da prema tome njegova smrt nije u nikakovome savezu s našim hodočašćem. Toga dakako mnogi nisu htjeli vjerovati, nego su svejednako govorili, da bi pokojnik svakako bio ostao na životu, da nije krenuo na put, ili barem, da nije vrućina bila tako strašna.

Drugi dan bila je nedjelja, a na brodu je sve bilo nekako veselije i bodrije, nego li jučer. Pa kako i ne bi, kad je to bio dan, kad smo se morali iskrcati u Jaffi. Pa ipak nam je baš taj dan imao donijeti najviše neugodnosti i muke. Najprije su nam svećenicima javili, da sa čitanjem sv. mise moramo početi već u jedan sat iza ponoći, jer kad dodjemo u luku, da moraju svi žrtvenici već biti složeni i pospremljeni. Ali ni to nije bilo od potrebe, jer smo se tekar kasno iskrcali. Osim toga su nam navijestili, da toga dana ne će biti objeda, jer da u Jaffi za to nema ni prilike ni vremena. Ni to mnogima nije išlo u glavu, ali kod takovih zgoda ne pomaže sve ništa, nego se valja prilagodit. Ja sam bio tako sretan, da sam odma u jedan sat mogao služiti misu, a onda sam se i opet legnuo, te sam spavao sve dok nije došla vesela vijest, da je Jaffa na vidiku.

Pa doista, tamo daleko dizala se je iz mora sa svojim istočnjačkim kućama, — upravo bajan pogled. Najednom zaori oštri glas parne svirale, sidro začegrta, te se uz strašni štropot strovali u more, a brod se ustavi. Ali to nije bilo u Jaffi samoj, nego u daljini od četvrt sata, jer tako veliki brod, kako je bio naš „Tyrol", nije mogao radi mnogih litica i pogibeljnoga pristupa ući u luku.

Bio sam baš dolje u brodu, kad vani zaori strašna krika: „Ah! — E! — O! — La scala!" Tako se je uzvikalo sto raznih i nepoznatih glasova. Izadjoh na palubu i opazih, kako oko našega broda sve vrvi od mnoštva arapskih barka, a svi su ti ljudi nastojali, da se po skalinama popnu na brod. U nekim barkama opazim i nekoliko evropski odjevenih ljudi; bijahu to gospoda od autsrijskoga konzulata, a medju njima bio je i jedan franjevac. Osobito mi je jedan gospodin pao u oči, koji je nastojao, da bijesnom vikom i žestokim mahanjem ruku otjera ostale barke. To je bio „Lloydov" agenat, ali svakako rodjeni Arapin, ma da je umio talijanski. Nu uza svu viku nitko nije došao na brod, a niti sa broda nije nitko sišao u barke. Samo su jedne stube spustili, a na njima je stajao, od glave do pete u bijelo odjeven, drugi kapetan. Ovaj nije dopustio, da nitko udje u brod, nego je samo zapovijedio, da se spusti barka u more, koja

je imala poći po tursko zdravstveno povjerenstvo, jer smo imali mrtvaca na brodu. Dugo smo morali čekati, dok je turski liječnik prispio sa jošte nekom gospodom, koju su odma odveli do mrtvaca. On nadje, da je mrtvac posve pocrnio, razudi ga malo, a onda se napokon ipak zadovolji, jer se je uvjerio, da pokojnik nije umro od nikakove zarazne bolesti. Čim je turski liječnik otišao s broda, naleti preko stepenica „Lloydov" agenat, pohiti do pukovnika Himmela, poljubi ga u ruku i izlane: „Io sono servo di vostra Signoria!" — „Ja sam sluga vašega gospodstva!" Nakon toga pozdrava mogli smo početi s iskrcavanjem. Sad su spustili i sve ostale stepenice; dolje su čekali Arapi neprestano vičući: „Bakšiš! Una corona!" Oni, koji su imali najviše srca, najprije su sišli. Arapi su dolje stajali jednom nogom na stepenicama, a drugom u barki, hvatali su ljude jakim šakama, te ih tako reći bacali u barku, dok ih nije svaka barka imala 10 do 15, jer više nije bilo ni prostora. Sad su iz petnih žila zaveslali, a svaki put, kad bi koju barku pretekli, stali su se derati i vikati iz petnih žila. Ta valjalo se je čim prije vratiti po novi „teret", i tako zaslužiti i novi bakšiš. Dok su nas vozili, vikali su u taktu vesala: „Klap, klap — kruna! Klap, klap — kruna!" Tako su nas napokon sve na kraj iznijeli. Lijepo poredani u procesiji podjosmo sad gore na brdašce, na kom se nalazi crkvica franjevaca. Kad smo stigli u crkvu, oslovio je knez biskup hodočasnike, te u svom govoru, koji je od oltara držao, zahvalio Bogu, što smo sretno prispjeli u sv. zemlju, ali nas ujedno i na to upozorio, kako blizu nam je uz put bila smrt. Iza toga je on sam služio misu, a poslije zapjevasmo „Te Deum". Sprovodu nismo mogli prisustvovati, jer jošte nisu iskrcali mrtvoga tijela, a mi nismo mogli čekati, već smo morali poći na kolodvor. Oci franjevci zakopali su pokojnika tiho na groblju u Jaffi. Mi pako spustismo se put kolodvora, kamo smo u podne po najvećoj žegi prispjeli. Dosta dugo je trajalo, dok su uredili sva tri vlaka, te dok su ovi mogli krenuti. Tako smo se približili svome cilju, svetom gradu Jerusolimu.

II. U svetoj zemlji.

Željeznica, koja vodi iz Jaffe u Jerusolim, dugačka je svojih 87 kilometara. Sagradilo ju je neko francusko društvo, ali ona imade većinom arapsko činovništvo, koje medjutim govori francuski. Vlak prevaljuje tu daljinu od prilike za četiri sata. Jedva smo se smjestili u kupejima, kad na jednom dodje agenat nekoga fotografa, te nam stane na sve moguće načine hvaliti svoje slike, te pripovijedati, da je zastupnik nekoga austrijskoga fotografa. Odma za tim dodje drugi, koji je to isto činio, ali francuski, a to mu je u mom kupeju slabo pomoglo, jer osim moje malenkosti ostali su jedva razumjeli francuski. Uza sve to se obojica čestito zavadiše. Jedan reče o drugome, da je židov, a onaj mu odsiječe, da je tat i varalica. Napokon sam im izjavio, da nitko od nas ne će ni od jednoga, ni od drugoga išta kupiti, ako nastave svoju svadju, a oni su se isto tako brzo izmirili, kako su se i zavadili, te odoše u slozi ko braća i najbolji prijatelji.

Medjutim smo se po malo razgledali po okolici, kroz koju nas je vlak vukao. Pruga vodi najprije u velikom luku oko vrtova Jaffe, koji su svi zasadjeni narančama. To je voće ovdje tako plodno i tako veliko, da se svake godine može iz same Jaffe razašiljati oko 400.000 sanduka. Putem do Jerusolima imade pet postaja, od kojih je prva, Lydda, zato znamenita, što je ovdje sv. Petar izliječio uzetnika Eneju. Isto tako je druga postaja znamenita, jer se tuj imade tražiti po svoj prilici stara Arimateja, a veli se, da je franjevačka crkva sagradjena baš povrh kuće Josipa Arimatejca. Danas se zove Ramleh. Put nam se je pričinio strašno dugačkim, jer od u jutro 6 sati nismo ništa založili, a znali smo, da ne ćemo jesti ni do večera. Ali mi smo medjutim razgledali sv. zemlju, pa smo tako bar za čas zaboravili i na tu potrebu. Opazismo, da je zemlja posve opaljena i sažgana od sunca. Od travnja, pa sve do listopada nema u ovim krajevima naime ni kapi kiše. Tuj se ne govori, kao kod nas: sutra ćemo poći tamo i tamo, ako bude lijepo vrijeme; vrijeme je ovdje uvijek „lijepo", a jedan dan ko i drugi bez oblaka i kiše. Zato te se zemlja i dojimlje kao kakova pustara; a nije ni obradjena. Od četiri hiljade godina nije tamo gruda vidjela gnoja, pa ipak bi se prevario, tko bi mislio, da je neplodna. Od studenoga do travnja imade ondje obilne kiše, a kad je nema — dakle tečajem ostale godine, ima barem tako jake rose, da ova čuva sjeme od propasti. Istočnjak ne miče ni rukom, da svoj vinograd njeguje. Čokot plazi po zemlji, čovjek ne radi ništa, pa ipak bere i stostruki plod i dobiva najplemenitije vino. Opazismo i velike poljane zasadjene durom. Dura je rastlina, koja je donekle slična našoj leći, a deve se njom krme. I stočarstvo ne uspijeva zlo, jer smo vidjeli velika stada crnih ovaca, volova i krava.

Dok smo tako svetu zemlju razmatrali, te dok nas brat franjevac Placido, koji je iz Jaffe s nama putovao, na svašta upozorivao, približavali smo se sve to više Jerusolimu, tome cilju našega čeznuća. U istinu, do skora se sveti grad pojavi na obzorju, a radosno ganuće pojavilo se je u svačijem srcu, ma da smo sve to više osjećali, kako smo umorni. Oko četiri sata i pol udjosmo u jerusolimski kolodvor, te smo se tamo mogli barem sa nešto groždja i sodavode okrijepiti. Ali mnogi nisu se usudili, kupiti groždja, jer da se od njega lako dobiva prolijev, a osim toga je čistoća, ili bolje nečistoća arapskih prodavača bila takova, da se je groždje mnogima gadilo. Kasnije nisam pitao ni za jedno ni za drugo, nego sam jeo groždje sve u šestnaest. Trebalo je preko pol sata, dok se je ono pet skupina našega hodočašća postavilo u red na kolodvoru, a to nije nikakovo čudo, ako se uzme u obzir, da je svaka skupina sastojala od više nego li sto ljudi. Htjedosmo naime u poredanoj procesiji poći prema crkvi sv. groba. Put je trajao oko tri četvrta sata; sa svih strana gledali su nas ljubopitni istočnjaci i Evropljani. Napokon stigosmo u crkvu. Ovdje se je i opet pjevao Tedeum, a onda nas je jedan franjevac pozdravio sa propovijedaonice. Žalibože nikako nije moglo doći do pravoga oduševljenja; ta bili smo svi gladni i izmučeni, te smo bili gotovo apatični za sve vanjske dojmove i utiske. Ja sam se naslonio na zid kapele sv. groba, te sam želio, kao i svi ostali, da se sve ono čim prije svrši, a to se je na svu sreću do skora i dogodilo. Mogli smo dakle izaći iz crkve, a onda smo se rastali. Prva skupina podje u austro-ugarski gostinjac, druga i treća u kuću oo. franjevaca, zvanu „Casa Nuova", a četvrta i peta, kod koje sam i ja bio, u gostinjac oo. assumptionista. Još smo morali ići četvrt sata, a kad smo došli u prostrani, električnim svijetlom rasvijetljeni gostinjac, mišljasmo, da smo uljezli u nebo. Skoro svaki pojedini od nas dobio je posebnu sobu, a u velikom blagovalištu spremili su nam obilatu večeru, jer već je bilo 7 sati u večer. Zatim su nam jošte objavili, da će naša četvrta skupina sutra poći u kapelicu „smrtne stiske" i na „Maslinovu Goru", a peta u Betlehem. Podjosmo dakle u svoje sobice, a nekoliko minuta kasnije vladala je posvemašnja šutnja i mir u cijelome go-

stinjcu. Narav je napokon tražila, da se i njezini zahtijevi ispune.

Spavao sam kao zaklan. Kad me je kućno zvono probudilo, morao sam se najprije sjetiti, da sam na svijetu. Ipak sam se, hvala Bogu, osjećao znatno oporavljenim i okrijepljenim: „Ta ti si u Jerusolimu i sad ti valja poći u kapelicu „smrtne stiske", to je bila moja prva misao, kad sam napokon malo k sebi došao. Brzo se odjenem i u kratko pomolim, kad eto ti zvona, gdje se i po drugi put javlja, te nas sjeća, da valja ići. Dolje je brat Placido već čekao, te tako podjosmo u povorci, a pred nama hodočasnički križ, na Maslinovu Goru, u kapelicu „smrtne stiske".

Jerusolim imade malne oblik potpunoga kvadrata. Na njegovoj sjevernoj strani nalazi se gostinjac oo. assumptionista, a osim toga jošte neke važnije i zanimljivije zgrade, kao austrijski konzulat, novi njemački gostinjac, kojim upravljaju njemački lazaristi, francuska bolnica i samostan oo. dominikanaca sa glasovitom školom za biblijske nauke. Maslinova gora pako nalazi se na istočnoj strani grada, od kojega ju dijeli potok Cedron. Prema toj strani kretala se je naša povorka. Nadjosmo, da je Cedron posve presušen; u opće svi potoci sv. zemlje imadu samo za kišovita vremena vode. Na podnožju Maslinove gore nalazi se lijepi vrt Getsemani i kapela „smrtne stiske". Podjosmo dakle onamo, a mi svećenici stadosmo odma služiti sv. misu. Špilja sama je dosta prostrana; mi svi, a bilo nas je oko stotine, imadosmo dosta prostora u njoj. Imade tri žrtvenika, jedan glavni i dva pobočna. Kod glavnoga žrtvenika misio je vodja naše skupine, već vremešni svećenik, a prije mise oslovio je hodočasnike kratkim govorom; čitao je samo evangjelje o smrtnoj stisci spasitelja, a onda je dodao nekoliko riječi, pa ipak je sve to njega i ostale do suza ganulo; nije propovijedao on, nego mjesto, na kom smo se nalazili. Poslije pobožnosti podjosmo u nekakovo dvorište, gdje su oo. franjevci za sve hodočasnike priredili zajutrak. Cijela špilja i vrt jesu naime vlasništvo kustodije sv. zemlje. Poslije zajutarka odvede nas o. Placido u sam vrt Getsemani, koji franjevci lijepo njeguju. U njemu stoji jošte nekoliko prastarih maslinovih stabala, o kojima se tvrdi, da stoje ovdje jošte od vremena Isukrstovih. Pa doista, ako su i mladice, koje iz njih izbijaju, svježe i mlade, to se već po ogromnom opsegu i po silno raširenom korijenju suditi može, da moraju biti veoma stare te masline.

Iz vrta Getsemani podjosmo na Maslinovu goru. Put na nju vodi preko kamenitoga krša, te je dosta težak i mučan, osobito kad se je sunce već malo više dignulo. Zato će putnik na njegovom podnožju uvijek naići na nekoliko osedlanih i spremnih magaraca, koji ga gore i opet natrag odnesu. Kad smo došli onamo, nadjosmo i mi nekoliko dječaka, koji su nam nudjali svoje životinje. Jer urodjenici znadu, da se hodočasnici samo nerado upuštaju u ikakav posao sa židovima i šizmaticima, rado se predstavljaju kao katolički trgovci, te stavljaju na svoje trgovine naslov „Katolička trgovina". Tako je i taj jedan gončm mislio, da nas mora uvjeriti o „pravovjernosti" svoje životinje, te nam je neprestano dovikivao: „Dodji, dodji! Magarac dobro! Dodji, dobro magarac, katoličko magarac!" Ali mi se ipak nismo mogli odlučiti, da se odazovemo njegovom pozivu, jer smo prvoga dana bili i suviše strašljivi, te se nitko nije usudio početi, već je radje svojim nogama gazio po onom strašnom kršu, nego li da se usudi sjesti na magareća ledja. Istom kad smo se kući vratili, uvidjeli smo svoju pogrješku, a jedan nas je dapače toli duhovit bio, da je rekao: Onaj je bio najveći magarac, koji nije uzeo magarca!

Kad smo prispjeli na vrh Maslinove gore, mogli smo prvi put pregledavati sveti grad, te se malo orijentirati po tumačenju brata franjevca. Iza toga podjosmo na mjesto, sa kojega je božanski otkupitelj uzašao na nebo. Sveta carica Helena sagradila je na tom mjestu lijepu crkvu. Danas stoji medju tim ovdje samo mala osmerokutna džamija, jedva toliko velika, kao obična soba, a u njoj se ne vidi posve ništa drugoga, nego li komadić pećine, koja imade na sebi otisak noge Spasiteljeve, koji je ostavio, kad je uzašao na nebo. Tko plati bakšiš, može u to sad muhamedovsko svetište ući. Kad smo silazili sa Maslinove gore, udjosmo u tako zvanu „crkvu očenaša", francuskih karmelićanka, u kojoj se nalazi očenaš na uspomenu onoga mjesta, na kojem je Spasitelj svijeta naučao tu molitvu, napisan na ogromnim glinenim pločama. Kad smo jošte nešto niže došli, dodjosmo do mjesta, sa kojega puca prekrasan vidik po svemu gradu. Ovdje imade i kamen s napisom „Dominus flevit — Gospod je plakao", a malena crkvica označuje mjesto, s kojega je spasitelj gledao na nezahvalni grad i gorko plakao radi njegove sudbine. Kad smo sišli s Maslinove gore, posjetili smo jošte crkvu groba Marijina. U njoj je grob presvete Bogorodice, ali on nije žalibože u katoličkim rukama, nego u grčkim. Ipak smo unišli, pomolili se i zapjevali u čast Majke Božje. A tim je bio i obavljen naš pretpodnevni program,

(Svršit će se.)

Kad sunce zalazi.

Teodor Jeske-Choinski.

Čim je ostala sama, pozove Tulija roba, koji je bio odredjen za njezinu osobnu službu. Kad je maleni, debeli i razroki Grk pred njom stajao, reče:

„Rekoše mi, da izvrsno umiješ oko i uho prisloniti uz svaka vrata."

Rob problijedi, spusti glavu te drhćući pričeka na osudu, koju su te riječi naviještale.

Ali Tulija se milostivo nasmiješi i progovori:

„Od sada hoću, da mi tvoje oko i tvoje uho posluži. Dodji amo!"

I rob joj pane do nogu. Ona se sagne nada nj, te govoraše zatomljenim glasom:

„Hoću da znadem, što Mucija Kornelija po vas dan radi, u kući i izvan kuće. Hoću da znadem, tko k njoj dolazi i što govori. Riješiš li tu zadaću tako, kako se nadam, čeka te takova nagrada, da o njoj ni ne sanjaš; prevariš li me pako ili nalažeš, umrijeti ćeš pod batinom. A sad podji."

„O, gospo, znat ćeš za svaki korak Mucije Kornelije, za svaku njezinu riječ!" obeća rob, dotakne se ustima njezine cipele, a zatim ustade, te sve natraške izadje napolje.

Da odma ovrši nalog svoje gospodarice, približi se oprezno Mucijinoj sobi i nečujno digne zastor na vratima. Slabo svijetlo uljenice rasvijetljivalo je unutrašnjost samo toliko, da je mogao vidjeti, kako unutra nema nikoga. Oprezno se dalje uza zid šuljao, svagdje je po-

zorno prisluškivao, te je tako prošao cijelom kućom, a da nigdje nije našao Mucije.

Napokon podje u vrt, ali je i tamo uzalud vrebao i prisluškivao.

IX.

Nekoliko trenutaka prije toga izašla je Mucija iz kuće, a s njome Mimut i dva germanska gladijatora, od kojih je prvi nosio zublju, dočim je drugi za njima koracao s golim mačem u ruci. Zaogrnula se tamnim plaštem, te je pokrajnim ulicama hitila da dodje do Flaminijskih vratiju. S onu stranu vratiju, kad je već bila izvan grada, okrene lijevo put obale Tibera.

Iz nutra, iz toga hambara, čulo se nekakvo dosta muklo pjevanje, a po tom je ta velika zgrada jošte tajnovitija izlazila.

Duboko je Mucija povukla kukuljicu preko lica, te je za prvim gladijatorom unišla, dočim su za njom stupili u hambar i drugi gladijator i robinjica Mimut. Ustavi se odma kraj vratiju, te se prisloni na stijenu. Nitko se nije za nju brinuo, te se je mogla, a da toga nitko nije opazio, posve mirno ogledavati oko sebe. Sva sila ljudi, muškaraca i žena, klečala je na goloj zemlji, te je pjevala čudnu neku pjesmu, a tekst i melodija jednako su djelovali na dušu mlade poganke.

A i sve ostalo je Muciju upravo neugodno diralo.

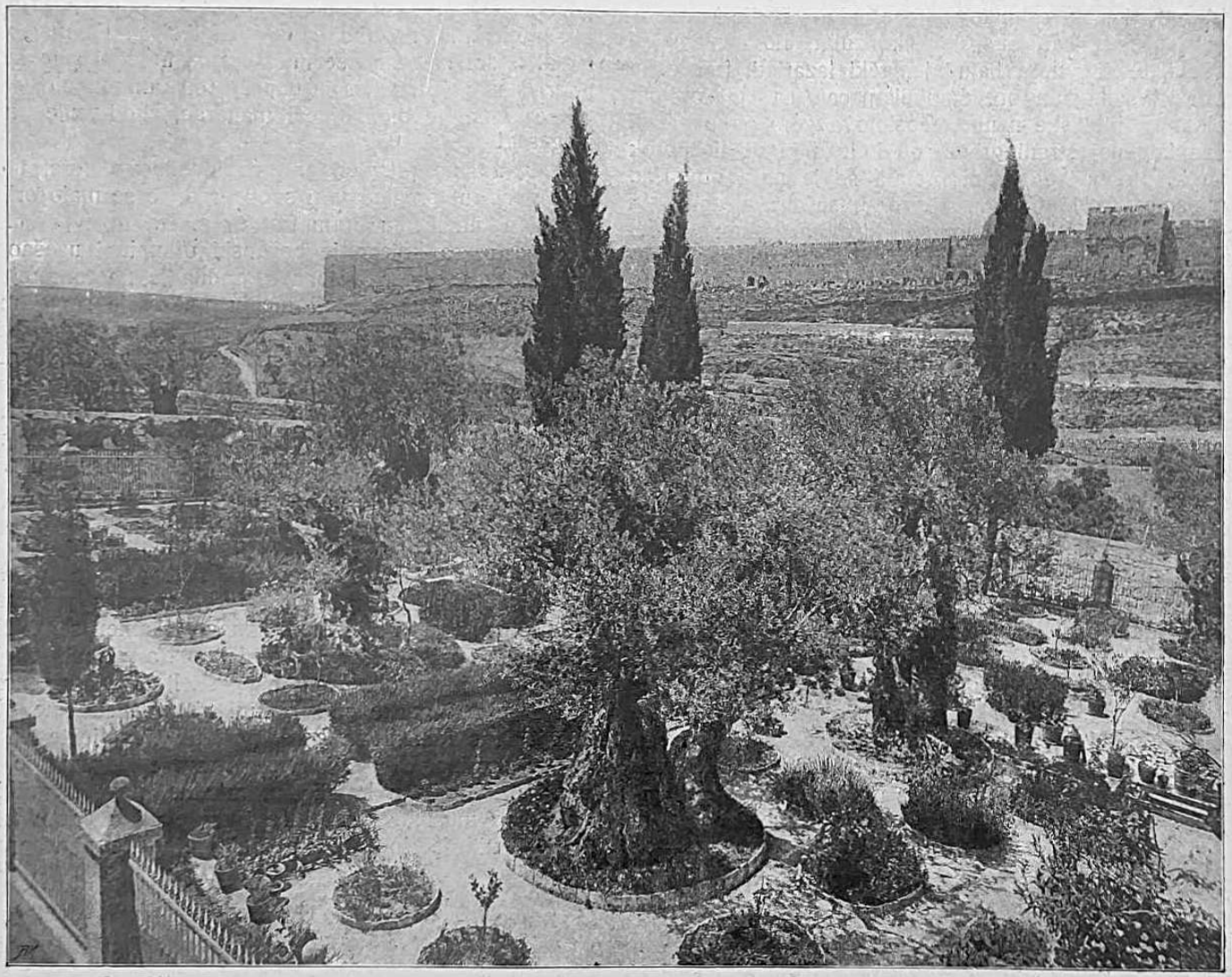

Jerusolim: Vrt Getsemani.

A nije Mucijina četica bila jedina, koju si mogao ovdje u to doba vidjeti. Sa svih strana pojavljivale su se skupine ljudi ili pojedinci, koji su svi išli istim pravcem. Okoliš postojao je sve to pustiji i siromašniji. Samo tuj i tamo zasja medju praznim vrtovima po koje samotno svijetlo. Iz daljine čuo si šum Tibera, a to je noćnu samoću jošte samotnijom činilo.

Više od sata hodala je Mucija, kad se prvi gladijator, koji je nosio zublju, ustavi pred nekakvim vratima, te tri puta pokuca. Na vratima se otvori prozorčić, a i nekakav se glas začuje. Gladijator se prekrsti, prošapta nekoliko riječi, a na to se vrata otvore.

Mucija stupi unutra, te do mala opazi, da je u nekakovom vrtu, a usred njega da se na tamnoj pozadini noćnoga neba koči još tamnija sjena velikoga hambara. Rimska patricijka, vična na mramorne stijene svojih hramova, na zlatne i srebrene likove bogova, na veličanstveno stupovlje, na kraljevsko odijelo svojih svećenika — bila je neugodno dirnuta, dapače gotovo u duši uvrijedjena od toga siromaštva, od neugledne unutrašnjosti drvena hambara, od gole ilovače, na kojoj je stajala, i od crnih greda i tramova, koji su stršili nad njezinom glavom. Ta takove zgrade u svom vijeku nije vidjela, a kamo li, da bi si mogla predstaviti, da to bude — hram bogova. Kapitolinski je Jupiter imao posve drugu dvoranu u svom hramu, a i drugi bogovi mogli su se pohvaliti prekrasnim hramovima, koji su posve drugačije djelovali na ljudska osjetila nego li ovaj hambar. Ta taj nevidljivi kršćanski Bog, on je morao biti strašan plebejac!

Pa doista! Do mala opazi Mucija, kako kroz otvoreni ulaz, na koji je netom i sama ušla, dolaze same jadne i kukavne spodobe: zanatlije, robovi, prosti vojaci, gladijatori, mali trgovčići, jadni starci, izmučene žene sa blijedom i bolesnom djecom u naručaju. Ona tužna lica, koja su se pod teretom tolike nevolje k zemlji sagibala, siromaštvo, nevolja i golotinja, zdvojnost, nesreća svake vrsti napunjala je taj hambar, te ležala na koljenima pred nekim božanstvom, koje su država i senat branili štovati. Sve to nije nipošto moglo Muciju oduševiti za „istočnjačko sujevjerje".

Mucija nije imala onoga ponosa, što sve prezire, kojim se je Tulija dičila. Nju je odgojio grčki stojik, te je bila posve sporazumna s blagom vladavinom Marka Aurelija, koja je i istoga roba uzimala u zaštitu. I ona je sa svojim robovima blago gospodarila te je voljela opraštati, nego li strogo vršiti svoje pravo. Ali sve to nije bilo ništa drugo, nego izlijev dobroga srca, koje je u tome nalazilo neko sebično veselje, što je moglo prema drugome blago i dobro biti. Nikada ne bi bila ona, kćerka i unuka tribuna, pretora i konzula mogla pomisliti, da joj može biti jednak onaj rob, koji stenje u lancima. Patricijki je dobro pristojalo, da bude blaga i veledušna prema roblju; ali milost i dužnost, blagost i jednakost — to su za nju bile posve različite stvari.

Tako je dakle Mucija u početku osjećala, kako ju taj pogled nevolje i jednakosti tih toli različitih ljudi, koji joj se ovdje pružao, upravo odbija. Malo po malo počela se je medjutim snalaziti u tom čudnom položaju, u koji je po svojoj vlastitoj volji došla. Ona stade razmišljati. Već davno se je otudjila od državne vjere, pak je zaželjela, da iz bliza upozna toga novoga boga, o kojem su joj toli raznih i toli protuslovnih stvari umjeli kazivati. Ta filozofi samo su se rugali „istočnjačkome sujevjerju"; oblasti su novu vjeru nemilosrdno progonile jer da je po državu pogibeljna, te su njezine pristaše kažnjivale najužasnijim mukama; prosti narod ju je krivio sa svake nesreće, koja je stigla ponosni Rim — ali njezini pristaše su u njoj nalazili jakosti i prezira za svaki progon, za muke i smrt. Ta Mucija je na vlastite oči vidjela, kako su slabe žene bez ikakova straha čekale u amfiteatru, dok ih razderu pandže i zubi grabežljive zvjeradi; starci

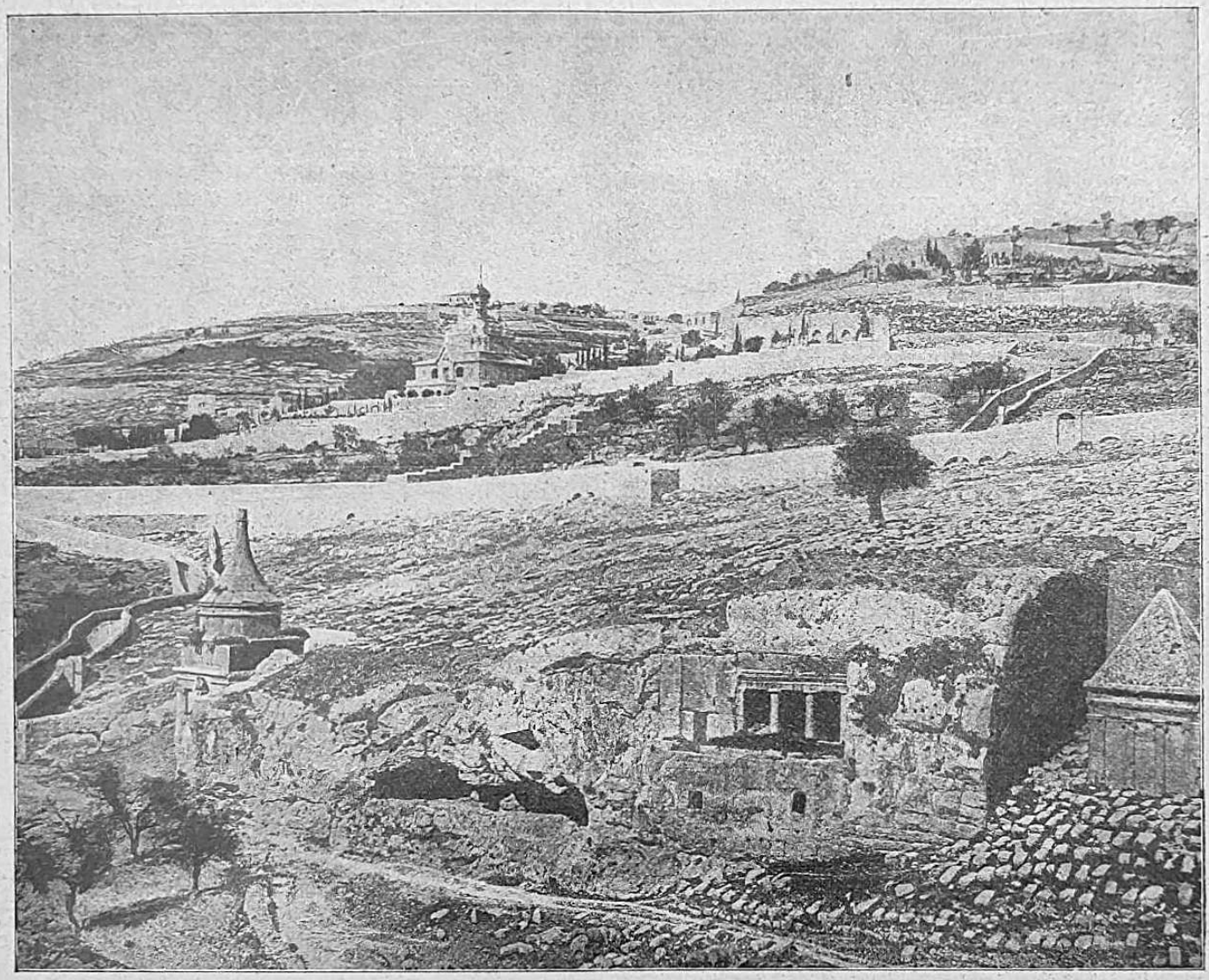

Jerusolim: Dolina Cedron.

umirahu na križu, a da nisi od njih čuo ni jednoga bolnoga usklika, djeca su s posmjehom na usnama trpjela najokrutnije muke.

Bog, koji ljude nadahnjuje takovim junaštvom, koji tako umije zatomiti želju, da se vlastiti život uzdrži, morao je u istinu biti moćni bog. Taj bog, koga su u jednu ruku tako progonili i prezirali, a u drugu tako nježno ljubili, tako postojano štovali, imao je nešto privlačiva za dušu patricijke, baštinicu hrabrosti i požrtvovne srčanosti tolikih pokoljenja, za dušu, koja je bila puna ponosnih misli i velikih i plemenitih osjećaja.

Od svih onih bogova Olimpa, ma da su stanovali u pozlaćenim hramovima, ma da su im se dnevice na tisućama sjajnih žrtvenika po cijelom carstvu palile žrtve,

nije nijedan mogao u svojih pristaša probuditi tako strastvene ljubavi. Nitko nije za njih žrtvovao svoga života a hramovi su im i po blagdanima bili prazni, ma da su njihovi svećenici narod toliko opominjali. U samom Rimu nije obično nikoga bilo kod službenih žrtava u hramu, osim vladinih krugova, a na čelu im imperator Marko Aurelij, a i za ove grimizom urešene mogućnike znala je Mucija, da dolaze pred lice Jupitra, Marta, Dijane i Venere bez vjere u srcu i bez molitve na usnama. Njihova je pobožnost bila samo spoljašna; oni nisu štovali bogove, nego tek tradiciju, kojoj je prijestolnica svijeta imala zahvalili svu svoju veličinu: oni su bili uvjereni, da bi bez temelja tih tradicija domala propala ona ogromna zgrada svjetskoga gospodstva. Vjera njihovih otaca bila je za naobražene Rimljane samo politička religija i ništa više.

Posve drugačije imala se je stvar sa kršćanskim Bogom. Radi njega su njegovi priznavatelji trpjeli strašne one muke, od kojih bi i najmanji dio, kad bi ga tko podnio u korist rimske države, bio dovoljan, te proslavi čovjeka po svem svijetu. Ta nije li jošte i sad sav svijet slavio bajno ime Mucija Scevole, jer je svoju ruku prepustio proždrljivom plamenu? I kršćani su pako na stotine, da, na hiljade, umirali u plamenu rimskih lomača, akoprem su se jednom jedinom malenom rječcom mogli spasiti, akoprem ih je prstovjet tamjana mogla osloboditi od strašne smrti. U tom prezrenom „sujevjerju", kojemu su se toliko rugali, nalazila se je dakle sila, koja je bila daleko jača, nego li je želja života i zemaljskih dobara. Svakako je dakle ono, što su kršćani smrću gubili, moralo biti manje i neznatnije od onoga, što su dobivali!

Gdje je dakle tuj onaj Bog, koji sve to čini? Gdje mu je lik? Tako se je pitala Mucija a njezine su oči bludile od jednoga kraja hambara do drugoga, te su se napokon na drugom kraju ustavile kod nekoga stola, na kom je vidjela čudni nekakov predmet, sličan križu, medju dvjema voštanicama, a ni toga nije razumjela. Nezadovoljno se je stala ogledavati oko sebe, a u njezinoj se duši probudi i opet isti onaj dojam, koji ju je bio obuzeo u početku, samo siromaštvo i nevolja oko nje. Posve pravo, tako je mislila u sebi, posve pravo rugaju se filozofi tome, što se je kršćanski bog rodio u siromaštvu i nevolji; ta on za drugo i nije bio na svijetu, nego li za nevolju i siromaštvo ....

Ali ne! Najednoč zasvijetliše se oči Mucije, koje su neprestano bludile preko glava sakupljenih kršćana, koji su oko nje klečali. Ta tuj je Metela, patricijka kao i ona sama! Bila je to jedna od ono nekoliko pravih rimskih gospodja staroga kova, vjerna žena, uzorna majka, štedljiva, a ipak darežljiva domaćica. Nedaleko Metele, tik ograde koja se diže oko rasvijetljenoga stola, kleči Domitila! Kraj nje opaža staroga Hortenzija, koji je prije malo godina jošte bio moćni konzul — i Rufij, tribun legija, i Flaminij, propretor, kleče i mole ovdje posred roblja!

Mucija se je sve to više čudila, ali je i sve to pozornije gledala oko sebe, te je tako nabrojila oko pedeset ličnosti, koje su zauzimale u Rimu visoka dostojanstva, ili su barem bile članovi najotmenijih porodica rimskih. Gradjanski činovnici i zapovjednici vojske gubili su se tuj medju prezrenim robljem, a da pri tom nisu ni najmanje pokazivali, da im je to odvratno.

I isti učenjaci klanjali su se prezrenome bogu — jer eto, baš u taj par stupi u hambar Minucij Feliks, glasoviti odvjetnik i retor, izvrsni stilista, koga je Mucija poznavala iz njegovih polemičkih spisova, te sa foruma, gdje je često nastupio kao govornik. Svi pravnici govorahu s najvećim priznanjem o njegovom znanju i o njegovim sposobnostima. Dakle taj kršćanski Bog ipak nije mogao biti samo puko sujevjerje jadnih i prezrenih robova!

Dakako da je prisutnost osoba njezinoga staleža i na Muciju djelovala. Tamo, gdje su tako odlične i toli dobra glasa gospodje mogle biti, kao što su bile Metela i Domitila, tamo je i ona smjela biti. Sad ju je stala i pobožnost zanimati. Često je čula, a i u Frontonovim spisima čitala, da se kršćani klanjaju magarećoj glavi te da se samo zato sakupljaju noću i u dalekim skrovištima, da od očiju redarstva sakriju svoje putene razuzdanosti. Magareće glave nije Mucija nigdje mogla opaziti, a to mnoštvo, koje je do njezinih nogu tako pobožno klečalo, nije pokazivalo ni najmanjega traga razuzdanosti ili čak nećudorednosti. Pjevali su himnu, koja je donekle sjećala na pogrebnu pjesmu. Mnogi od onih, koji su oko nje klečali, brisali su si suze s očiju, udarali se uprsa, a tuj i tamo čula je i tihe riječi: „Bože, smiluj se meni grješniku!" ili pako grčke rieči: „Kyrie eleison! Christe eleison!"

Mucija je bila znatiželjna, kako se ovdje vlada njezina robinjica Mimut — a gle: do svojih nogu opazila je ne samo robinjicu, nego i oba germanska gladijatora, kako kleče, kako su posve izgubljeni u najdubljoj pobožnosti. Nedaleko od njih klečahu i robovi drugih otmenih kuća, kako se je to moglo vidjeti po bogatoj, krasno izvezenoj odori. Jedan od njih naslonio je glavu uza zid; oči je digao put neba, usta je na pola otvorio, te je tako sav zgrbljen kutrio u svom kutiću, kao da tjelesno hoće posve iščeznuti, da se tim lagljе može duševno dignuti u više sfere. Na usnama lebdio mu je izraz boli i nijeme tužbe; oči su mu se pako sjajile od nekoga unutrašnjega oduševljenja. Cijela pojava toga roba, tako puna protuslovlja sama u sebi, moćno je djelovala na srce Mucijino, koje je bilo toli pristupačno svemu, što je bilo lijepo i plemenito.

Sve, što je do sada vidjela, nije joj moglo protumačiti moć nepoznatoga božanstva, a niti poniznu ljubav njegovih štovatelja. Ta ona nije drugo vidjela, nego šaroliku skupinu ljudi raznih staleža i vrsta, koje je ovdje sakupila neka velika zajednička ideja. Ali sad, kad je toga roba pogledala, porodi se u njezinoj duši slutnja — zraka božje milosti zasja joj u srcu.

Pričinilo joj se je iznenada kao da se je u njezinom tjelesnom i duševnom oku na jednom nešto promijenilo: sad je sve razumjela posve drugačije, nego li jošte pred malo trenutaka.

U njoj nestane one odvratnosti prema prljavoj nevolji, a nestade i onoga čudnoga osjećaja prema robovima, koji je svaki pravi Rimljanin osjećao. Ma da robovi ni do sad u njezinim očima nisu bili oni bešćutni strojevi bez osjećaja i bez duše, koji se posve mekanički gibliju i posluju, kako je to sav Rim mislio već od toliko vjekova, ipak je istom u tom trenutku priznala, da i robovi imaju čovječje dostojanstvo. Ovdje, pred bogom siromaha nisu njihova lica nosila krinku licemjerstva, ovdje je mogla na njihova usta izaći tužba i jadikovka, ovdje se je u njihovim očima, u njihovim licima pojavila čovječja duša, ovde je Mucija, kamogod je svrnula okom, opažala samo prave ljude, koji su mislili, trpjeli i — nadali se. Da ufanje i podavanje u volju Božju, to je bio temeljni ton cijele te skupštine, ufanje i podavanje u višu neku volju opažala je Rimljanka na svačijem licu.

Jaz, koji je pukao medju njom i medju onom kukavnom fukarom, koja je do njezinih nogu klečala, sad je bio premošten. Čestito Mucijino srce osjetilo je samilost za milijune onih nesretnih stvorova, kojim je okrutnost pobjeditelja otela slobodu mišljenja, osjećanja i čina.

Onaj tihi uzdah iz stotine onih srdaca, koje je razbaštinilo rimsko carstvo, našao je odziva u njezinom srcu; Mucija je uvidjela, koli teška nepravda se tim nesretnicima nanosi, a po tom je i razumjela, da nema nikoga na svijetu, tko bi toliko trebao utjehe, koliko je oni trebaju.

Na jednom se promijeni slika, koju je Mucija eto pred sobom gledala. Oni, koji su stajali posve sprijeda, u prvim redovima, duboko se naklone, a taj se je kret poput vala širio prema stražnjem dijelu zgrade, Mucijin pogled pako i opet pane na rasvijetljen stol. Čovjek u bjelini koji je tamo stajao, koji bi dosad gdjekad znao dizati ruke, pak ih opet spustiti, razastrti ih preko stola i opet dignuti, sad se je okrenuo prema narodu, načinio u zraku neki znak, odstupio je od stola, a na to su se svi digli.

Kraj ograde do stola pojavi se na jednom Minucij Feliks; morao je stajati na nekoj izvišici, jer je visinom nadilazio sve, koji su tuj bili sakupljeni. Glasoviti retor, kome je afričko sunce, pod kojim se je bio rodio, opalilo lice, počeka, dok se je sve umirilo, a onda zaintači zvonkim, sve do u zadnje kutiće razumljivim glasom ovako:

„Draga braćo i sestre u Kristu!

„I sami znate, da naši dušmani hoće da na naša ledja naprte sve nesreće, koje snalaze Rim. Jer je ljetos jalova žetva ne samo u Italiji, nego i u plodnom inače Egiptu, prijeti Rimu glad; kad pako pate gospodari svijeta, tad uvijek traže krivce medju nevinima. To vam zato velim, da se spremite na nove progone, koji nas bez dvojbe čekaju. Svjetujem vam, da ne tražite navlaš mučeništva, jer je savijest Rima već dosta opterećena našom krvlju. Ali koga je Bog odabrao za palmu mučeništva, taj neka usrdno moli u svom zadnjem času, da mu naš gospodar Isus Krist poda snage, kako bi svladao zloću ovoga svijeta. Tko pako ne osjeća u sebi dovoljne snage, taj neka umakne u podzemne grobnice ili u skrovišta u brdinama, da tako ne ogriješi duše slabošću."

Tuj stane časak, te se stane svojim žarkim afričkim okom ogledavati po skupštini. I Mucija stane gledati na sve strane, ne bili vidjela, kako se je prisutnih dojmila ta tužna vijest. Tik do nje stajala je Mimut s dražesnim i oduševljenim smiješkom na ustima, te gledaše sa zanosom govornika, kao da joj je navijestio najveću sreću. Do nje stajahu njezina dva gladijatora; tako su ozbiljno i tako odrješito preda se gledali, kao da im sad na valja stupiti u arenu. Usred one svečane šutnje, koja je vladala pod drvenim krovom staroga hambara, progovori jedan od njih u pol glasa:

„Ave, Jesu Christe, morituri te salutant!"

Mucija se trgne. Kad bi naime borci stupali u arenu, pozdravljali bi prije borbe cara riječima:

„Ave, Caesar Imperator, morituri te salutant! — „Zdravo, Cezare Imperatore! Koji će da umru, pozdravljaju te!"

A sad je taj rob ovdje mjesto imena Cezara Imperatora jednostavno stavio ime Isusa Krista! A pri tom je sve ostalo tako mirno, kao da tuj o uvrjedi veličanstva nema ni govora. Samo oni, koji su stajali posve u blizini okrenuli su se nešto malo prema gladijatoru, te su mu regbi odobravali. Mucija je počimala osjećati neko poštovanje prema tim najviše prezrenim od svih stvorova.

Govornik nastavi:

„Koga je gospod nad gospodarima izabrao za palmu mučeništva, taj se neka tješi u vrijeme najgroznijih muka tim, da je ništetno sve, što je na zemlji. Nas djecu trojednoga, pravednoga, dobrostivoga Boga ne može zastrašiti smrt, ma da je i najteža: ona je strašna samo za one, koji stavljaju sve svoje nade u taj zemaljski život i u njegove radosti. Ta šta je taj život za nas? Tek kratko putovanje, jedan jedini prolazni trenutak u neizmjernoj, beskonačnoj vječnosti; borba za to, da si udovolje potrebama i požudama tijela; a ta je borba jošte k tome loša i nesretna, ako ona duša, koja u nama stanuje, te koja od Boga polazi, tijelu podlegne. Dobra je ta borba samo onda, ako razum i slobodna volja svladaju tijelo, koje zlu naginje."

Mucija stane pozornije slušati. „Razum i slobodna volja", „duša i tijelo", „put, koja naginje zlu" — tako je taj naobraženi retor govorio robovima! A činilo se je, da ga ovi i te kako dobro razumiju, dočim se ona, naobražena gospodja, jedva mogaše u svemu tomu snaći.

„Naši progonitelji hoće, da žrtvujemo njihovim bogovima a njihove mudrace da štujemo," nastavi Minucij Feliks, „a kad tamo oni se sami svojim bogovima rugaju u kazalištima i u knjigama, a njihovi se mudraci medjusobno jezicima razdiru, jer svaki od njih uči nešto drugoga. Kako mogu od nas zahtijevati, da štujemo one bogove, koje ni sami ne mogu poštovati? Oni polaze svoje hramove, te se tamo pretvaraju, kao da se mole; obraćaju se na svoje svećenike, a ne vjeruju ništa; škrope živinskom krvlju svoje žrtvenike, a pri tom se porugljivo smiješe! Kukavni ti licemjeri, koji sami nemaju dovoljno srčanosti, da poruše hramove, koji su već davno prestali biti svetištem bogova.... more nas zato, jer ne ćemo da lažemo, oni sami ko što lažu!"

Taj dokaz morao je i Muciju uvjeriti. Pa u istinu, čemu progone te ljude? Ta tuj bi valjalo prije svega one kazniti, koli brane Olimp, jer prolijevaju krv u ime bogova, u koje ni sami ne vjeruju.

Minucij govoraše dalje:

„Rugaju nam se, jer štujemo Boga, koga je mržnja židovskih svećenika pribila uz drvo sramote. Ali kad i gdje su vesela srca dočekali novu kakovu istinu ljudi, koji sve svoje bogatstvo i svu svoju moć imaju zahvaliti staroj l a ž i? Tragovi ljudskoga razvitka crvene se od krvi junaka, mudraca i proroka, koje je pomorila mržnja ludjaka i zlobnika. Ali smrt onih pravednika nije oustavila razvitka, nego ga je prečesto jošte pospješila. A i naš Bog, ma da mu se danas jošte rugaju, jer je novu istinu svijetu navijestio, jednoć će biti priznat i sve će ga štovati.

„Svećenici rimsko-grčkih bogova rugaju nam se pred naobraženima, a mraze nas pred narodom; ali neka samo ovamo k nama dodju, te neka prispodobe našu živu istinu sa svojim mrtvim naukom. Njihovi se bozi valjaju u blatu zloća, lažu, kradu, počinjaju nepravde kao najgori ljudi. Naš Bog kazni svaku zloću i nagradjuje svaku pravednost, čistoću, dobrotu i samilost. Njihovi mudraci propovijedaju užitak, rugaju se svakoj vjeri ili barem naučaju prema svakoj ravnodušje, a mjesto toga hoće da se ljudi slijepo pokore nekoj neumoljivoj slijepoj nuždi, koja smrtnicima oduzimlje svaku nadu. Naši nam svećenici preporučaju čednost, umjerenost, uzdržljivost, te nas tješe nebeskim blaženstvom.

„Da, imade drugi, bolji svijet! Nikada nije bilo istina, da život za uvijek prestaje sa smrću.

„Već ona duboka i općenita slutnja, koja se je od početka svijeta, pa sve do danas uzdržala, potvrdjuje našu vjeru, bez koje bi se svekoliko ljudsko živovanje na toj zemlji moglo i moralo držati samo okrutnom igrom opakih demona. Ne bojte se dakle mržnje naših progonitelja; ne dajte ni za živu glavu da vas odvrate od pravoga nauka. Pravedni Bog nagradit će vas vječnim blaženstvom i vječnim svijetlom poslije smrti."

Na jednom začuju se izvana nagli koraci. Onaj isti rob, koji je Muciji i njezinoj pratnji otvorio vrata u zidu, pohiti prema govorniku, te mu nešto šapne u uho.

„Straža gradskoga prefekta je blizu! Netko nas je izdao! Umaknite iz vrta na stražnja vratašca i ne tražite naumice mučeništva!“

Lagano kao da im ne prijeti ni najmanja pogibelj, ostaviše sakupljeni kršćani u najvećem redu hambar i vrt, te se vani u tami rastrkaše na sve strane.

Jedva je Mucija koračila sa svojom pratnjom na stražnja vratašca, kad začuje jaku lupu od glavnoga ulaza. Vikali su:

„U ime božanskoga imperatora! Otvorite!“

Na taj se poziv nije dakako čuo nikakav odgovor, ali malo zatim zaori lomljava, uz koju su se srušila razbijena vrata.

Gladijator se okrene i načini u zraku veliki znak križa.

„Bog joj dao postojanu smrt!“ prošapta.

„Zar će morati umrijeti?“ upita Mucija.

„Samo za ovaj svijet, gospo“ odvrati gladijator, a onda se požuri dalje uz obalu Tibera.

*

Minucij Feliks vratio se je sa suda kući; danas je branio slobodnjaka, kome su baštinici njegovoga nekadašnjega gospodara poricali slobodu. Od rimskoga Foruma nije bilo daleko do njegove kuće, koja se je nalazila na Palatinu nedaleko carske palače. U predsoblju preda togu i nekoliko smotaka pergamene slugi, a onda podje u tablinum, gdje sjedne na tvrdu hrastovu stolicu. Teško mu pane ruka na naslon stolice, a glava mu klone na prsa.

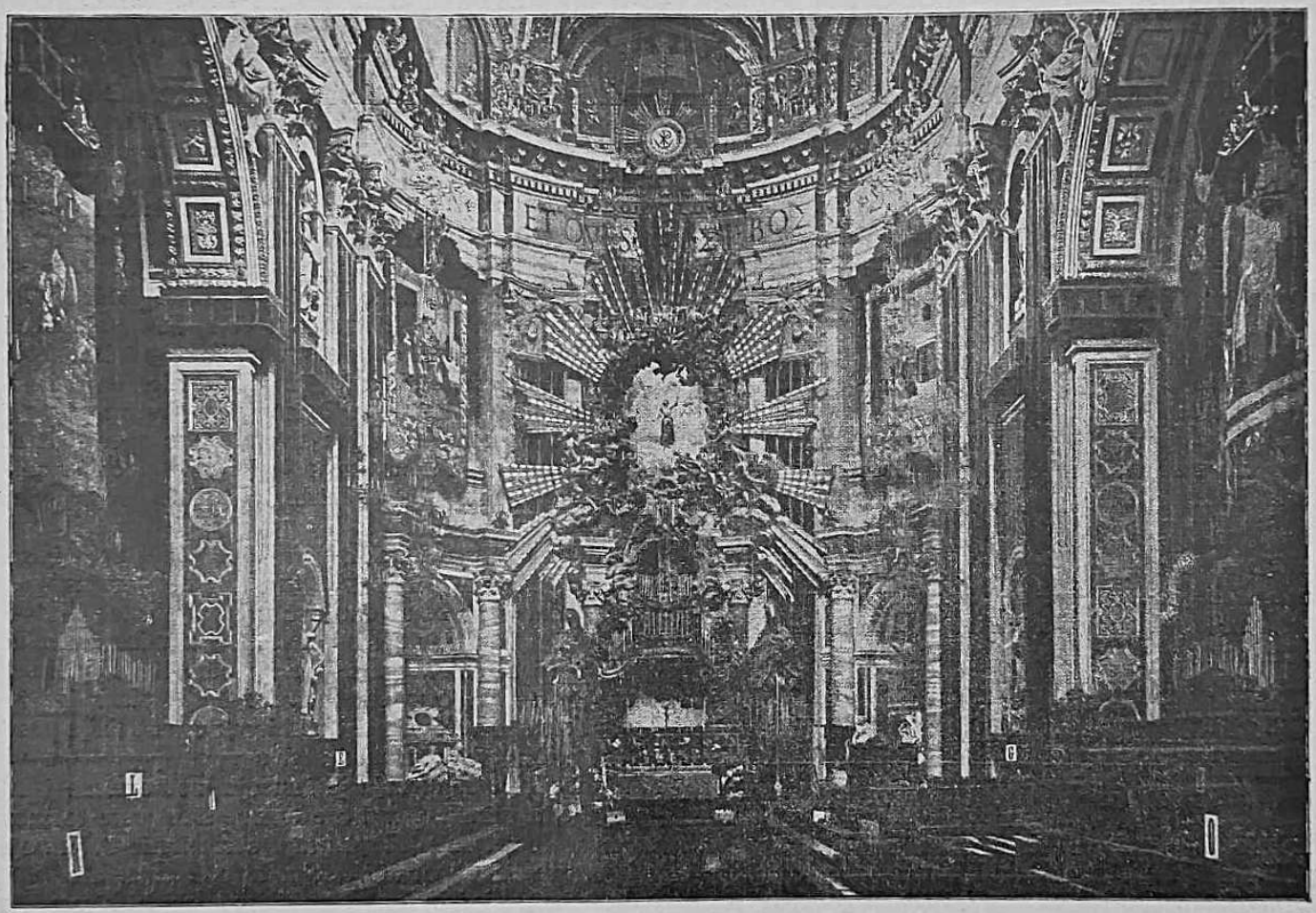

Beatifikacija Djevice Orleanske: Svečano unešeni žrtvenik.

„Na Flaminijska vrata ne smijemo natrag,“ reče jedan Mucijin gladijator.

‚Zar se bojiš?“ upita Mucija.

„Ne za se, gospo; ali tebi bi vojnici od straže mogli što na žao učiniti,“ odvrati gladijator. Dalje nije ništa razmišljao, nego je Muciju dignuo na svoje jake mišice, te pohitio prema obali Tibera.

Sad se iza njih pokažu razne svjetiljke, koje su se amo tamo micale a i kratke vojničke zapovjedi zamnješe zrakom. Vojnici nadjoše hambar prazan, te stadoše pretraživati grmlje i ostala mjesta, u kojima bi se tko mogao sakriti. Gladijator, koji je nosio Muciju, pospješi korake, jer je osjetio, da su mu progonitelji za petama.

Na jednom zaori krik ženskoga grla kroz noćnu tamu. Mucija se prestravi i zadrhće.

‚Mimut!“ prousti naglo.

Za malo se otvori zastor na ulazu, a na pragu se pojavi stari rob, već posvema sijed.

„Čeka te zajutrak, gospodaru,“ navijesti tihim glasom.

‚Nije li Fromencij za me pitao?“ To reče Minucij, a ne makne se pri tom.

„Djakon je dva puta bio ovdje,“ odvrati rob.

„Nije li rekao, koliko od naših je gradska straža jučer pohvatala?“

„Uapsili su Egipćanku Mimut robinjicu Mucije Kornelije i dva mornara sa carskih brodova.“

Iza kratke stanke prošapta Feliks:

„Njihovom će se krvlju okaljati tribun Publij Kvintilij, koji će svoje pretorske igre davati već narednoga tjedna.

I opet se zadubi u svoje misli, a onda reče:

„Je li upravitelj onih deset hiljada sesteraca koji su od Metela došli za dobivenu parnicu, razdijelio medju siromahe naše općine?“

„Jest, gospodaru.“

„Ostavi me sada na samu.“

„Zajutrak je spremljen, gospodaru...“ sjeti se još jednom rob.

„Ne mogu: danas sam već odviše žuči progutao! reče Feliks i mahne rukom.

Nakon što je vjernoga sluge nestalo iza zastora, digne se Feliks dosta teško sa svojega sjedala, te stane šetati sobom. Uza sve četiri stijene njegove sobe stajahu ormari i police, pune knjiga i smotaka. Štogod je tijekom vjekova ljudski um mudra i luda, plemenita i opaka proizveo, ako je bilo iole znamenito, sve je to Minucij Feliks ovdje sakupio i u svome duhu obradio. Prije nego li je prionuo uz kršćansku vjeru, posavjetovao se je s mudracima svih prošlih vjekova, počam od egipatskih i indijskih svećenika, pa sve tamo do Epikteta i Frontona. One oluje, koje su toli često u njegovoj glavi bijesnile, navorale su mu jošte za mladih dana čelo; ona bol, koja mu je toli često izjedala srce, ugasila je žar njegovih očiju i otela s njegovih usana smiješak.

Sad, kad je stajao usrijed svoje sobe, te pregledavao zbirku svojih knjiga i spisova, pokazivalo je lice učenjakovo veliku duševnu umornost. Tiho je šaptao:

„Eto, radi toga je toliko glava mislilo i toliko srdaca patilo, pa ipak je čovjek ostao ono sebično i osvetljivo zvijere, koje u nesreći svojega iskrnjega ne nalazi samo hranu za svoj glad, nego i za svoju proždrljivost i sve svoje ine pohote. Silovitost nazivlju jošte uvijek muževnom krjepošću i vrsnoćom, himbu mudrošću, preuzetnost ponosom, poniznost gramzenjem, dobrotu glupošću... ništa u opće nije svijet od vas pametna naučio, vi filozofi i pjesnici, ništa od vas, koji ste plemeniti i za plemenito oduševljeni. Čovječansvo je jošte uvijek samo onome sklono, tko mu daje zabave i laska njegovim strastima.“

Sjedne, a glava mu klone. Onda prošapta:

„O svijetli krajevi onoga sivjeta, kako čeznem za vama. Eto gušim se već u okuženom zraku ovoga svijeta. Ali neka se tvoja volja vrši, Bože, koji si me nadahnuo osjećajem stroge dužnosti!... Dalek je put do savršenstva ljudskoga, jer ti si ga stvorio bez njega, ali ga ne ćeš bez njega usrećiti. Samo po tvojoj volji on je Tvoj stvor, ali po svojoj vlastitoj volji i Tvojom pomoću imade postati i Tvojom prilikom...“

I opet se digne isti zastor, kao i prije, i opet se pojavi isti rob.

„Mucija Kornelija moli, da ju saslušaš.“

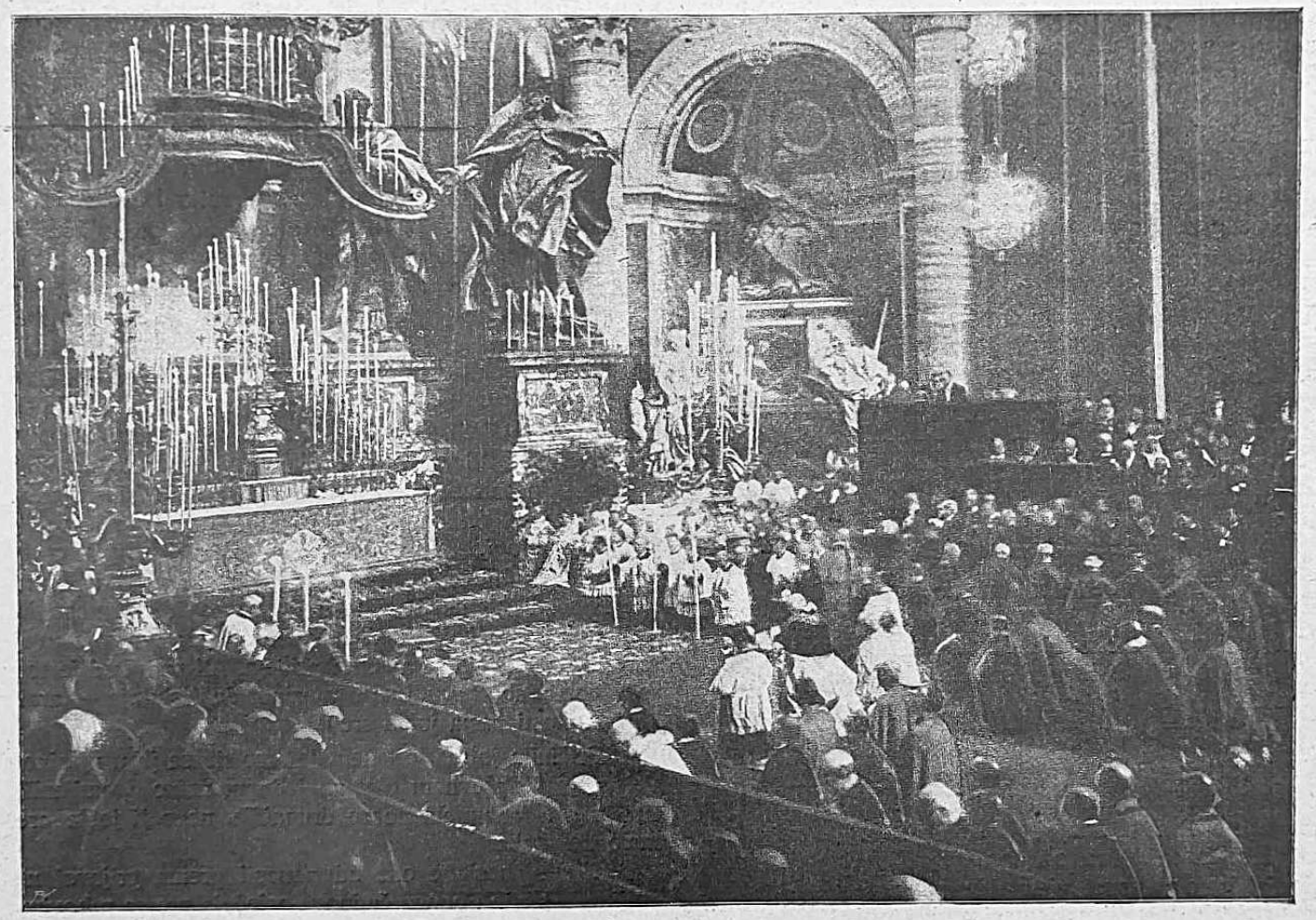

Beatifikacija Djevice Orleanske: Papa moli pred žrtvenikom.

„Mucija Kornelija?“ upita u čudu Feliks svoga slugu. „Jesi li pravo čuo ime?“

„Ta ti si me od Kornelijevaca kupio, gospodaru“ odvrati sluga; „ja sam nekoć Muciju na svojim rukama nosio.“

„Neka udje“ reče retor, te se digne sa svoje stolice.

U carskom se Rimu nije rijetko dogadjalo, da su gospodje dolazile u posjete retorima, filozofima i pjesnicima; ali se je znalo za Muciju Korneliju, da živi po starom običaju, po kome nježni spol nije uživao tolike slobode. I Feliks je Muciju s te strane poznavao, pak se je baš zato njezinome posjetu čudio.

Kad je unišla, on joj se nakloni, metne ruku na prsa i reče:

„Slutim, da te je samo veoma važan posao mogao na to sklonuti, da zadješ u taj moj skromni dom.“

Lucija nije odma odgovorila, nego se stala po sobi razgledavati. Feliks je shvatio, što ti pogledi znače, i reče:

„Moji su zidovi gluhi i nijemi, te ni najjačim mukama ne možeš iz njih ništa isprešati. Možeš slobodno govoriti, štogod hoćeš."

Sjedoše jedno čelo drugoga; medju njima bio je stol, pun knjiga i pisama.

„Jednu od mojih robinjica, Egipćanku Mimutu, predadoše jučer u večer gradskome prefektu."

Nepovjerljivo je Feliks motrio svoju gošću; ta znao je, kako žarko patriciji mrze kršćane.

„Smijem li znati, radi kojega prekršaja je srdžba božanskoga imperatora stigla tvoju robinjicu?"

„Radi se o zločinu, o zločinu proti državi. Sad znaš."

„Jošte uvijek mi nisi ništa rekla."

„Jučer sam glavom bila u skupštini kršćana onkraj Flaminijskih vrata; i Mimut je tamo bila. Što se je poslije sastanka dogodilo, to znaš ti isto tako, kao i ja."

Na crnomanjastom retorovom licu pojavi se tračak uzbudjenosti. Neko vrijeme gledao je ukočeno u Muciju, a onda se gorko nasmiješi i reče:

„Budi sigurna, da će ti tvoj rodjak, pretor Marko Kvinktilij biti veoma zahvalan, ako mu pripovijediš, koga si sve na sastanku vidjela. Ta bit će sretan, što će svoju preturu moći završiti tako senzacijonom osudom. Jer gledati Minucija Feliksa, kako ga bacaju pred lavove i tigre u amfiteatru, to je i za rimsku fukaru neobičan prizor! Ne boj se, ne ću tajiti ili se braniti."

„O, koli opak mora da je taj svijet," reče Mucija u pol glasa, „ako uvijek i svagdje njuši izdajstvo i kukavštinu. Ta ja poznam tako malo taj svijet, a ipak sam morala već toliko nepravednosti vidjeti..."

„Oprosti," požuri se retor, ponešto zastidjen, gdje je vidio, da ga je zatekla u nepravednoj sumnji. „Što za pravo hoćeš?"

Mucija, koja je već počela dvojiti, bi li u opće svoju molbu izrekla, opazi sada, da se je retor promijenio. Još je trenutak šutjela, a onda reče:

„Nesreća te bijedne djevojke nije mi noćas ni časa dala da usnem. Hotjela bih ju oteti raljama divlje zvjeradi, te sam u tebe mislila naći savjeta."

„Zar u istinu osjećaš smilovanja za robinju, za Egipćanku?" usklikne Feliks živahno. „Ta nije li ona upravo zato rodjena, da umre sramotnom i neslavnom smrću?"

„Ja osjećam samilost za svaku bol i za svaku nevolju", odvrati Mucija.

„Ti zboriš kao kršćanka."

„Zborim kao čestita žena, kojoj se sva duša diže, kad vidi očitu nepravdu."

„Tako nauča samo naš Bog!" opazi Feliks.

„Mene tako uči srce!"

Svetom radošću zasjaše se retorove oči.

„O, kad bi ti hotjela postati priznavateljicom našega Boga!" usklikne i skoči sa stolice, a oči i ruke digne prema nebu. „Kornelijevka je doduše pred našim Bogom toliko vrijedna, koliko i robinja Mimut, ali u očima svijeta vrijedi toliko, koliko hiljadu drugih vjernika."

„Ne mogu da prionem uz Boga, koji prezire veličinu Rima i zahtijeva, da se odreknemo svekolike svoje prošlosti. Kornelijevka bez domovinske ljubavi, bez rimskoga ponosa ne bi bila dostojna ni imena, koje je baštinila od toliko krjepostnih Rimljana. Tvoj me bog više ne odbija toliko, koliko odbija tolike druge patricijke, vikle, da ljudima neograničeno gospodare; priznajem njegovu blagost i milosrdje, ali ne razumijem njegove poniznosti ni njegova nemara za državu. Ta šta bi svijet bio bez Rima, a što bi bio Rim, kad ne bi čitavome svijetu gospodovao?"

Pitajući uperi Mucija svoj pogled u njega, dočim je on osjećao, da ona čeka na odgovor, a od toga odgovora da možda ovisi i njezino obraćenje. On je uvidjao, kako ona sama hoće, da ju prosvijetli, da joj pomogne svladati dvojbe, da je uvjeri. Zato je svjedočilo blijedilo njezina lica, koje je usprkos hinjenom miru jasno pokazivalo tragove nutarnje uzrujanosti. A isto tako pokazivale su to njene oči, koje bi časom planule, onda se oborile, da za čas opet planu novim sjajem.

Minucij Feliks nije mogao odma odgovoriti. Glasoviti retor, koga ni samoga nisu nevolja i nesreća natjerale u milosrdno naručje Raspetoga, koga nisu tekar siromaštvo i zlostavljanje naučili, da valja nesretnike ljubiti, nego koji je vlastitim razmatranjem o ništetnosti filozofije i nepravednosti socijalnih uredaba došao do toga, da primi „vjeru robova", taj retor je jako dobro znao, da kod patricijke ne će mnogo opraviti, ako joj progovori jezikom onih tisuća, koje je Rim razbaštinio. I Muciju su, baš kao i njega samoga, odgojili grčki sofiste; Mucija je upravo kao i on sam uživala sve prednosti vladajuće kaste, te nije imala nikakovoga povoda, da se na nje tuži.

„Prije nego li ti odgovorim", odvrati dakle Feliks, „dopusti, da ti i sam stavim nekoliko pitanja".

Jer je Mucija kimnula glavom u znak da pristaje, progovori opet on:

„Kakovu si namjeru imala, kad si došla na sastanak kršćana, te se tako izvrgnula pogibelji, da te ondje nadju?"

„Hotjela sam vašega boga iz bliza vidjeti."

„Tko traži nove bogove, taj je već prestao vjerovati u stare. Tko se pako ne obazire na pogibelji, koje mu prijete, dok nove bogove traži, taj ne će, a i ne može bez bogova živjeti."

„Ta znadem isto tako kao i ti, da je mnogoboštvo sa svim svojim ludim bajkama odavna već sujevjerje, koga se samo jošte prosta svjetina drži", odvrati Mucija. „Ja znadem isto tako, kao i ti, da već od više vjekova filozofija i poezija slute jednoga jedinoga boga, koji je bolji i plemenitiji od nas ljudi. I meni nie tako nepoznato, kako ti to misliš, što su mislili Zeno, Aristotele, Plato, Cicero i toliki drugi o razumnoj, pravednoj providnosti, koja ne pozna nikakovih ljudskih slaboća. Rekoše mi, da kršćani vjeruju, e je takova providnost utjelovljena u njihovom bogu. Čudiš li se dakle, što sam takovoga boga hotjela svojim očima vidjeti?"

„Tome se nipošto ne čudim", odvrati Feliks, „jer je i mene želja za znanjem nagnala do prijestolja Raspetoga. Ali tim više čudili bi se tome svi, koji prianjaju uz stari poredak. Takovu znatiželju čovjek bi mogao lako i glavom platiti."

„Šta će mi glava bez znanja!"

Čvrsto su jedno drugo pogledali; on zamišljeno, a ona srčano. U njezinim je očima vidio toliko odlučnosti, da nije mogao ni podvojiti o njezinoj iskrenosti. Uvjeren je bio, da nebi ni kušala spasiti glavu, kad bi ju država od nje zahtijevala.

„Naš Bog", nastavi Feliks, „plaća zemaljsku nevolju vječnim životom. Vjeruješ li, da čovjek ostaje i preko groba?"

„Ja se molim Manima svojih predaka."

„Ne treba dakle, da te istom o tom uvjeravam, jer kršćanstvo se poglavito temelji ne samo na vjeri u jednoga boga, nego i na neumrlosti duše."

„Znadem da imade ljudi, koji se mnogoboštvu rugaju, koji visoko štuju sjene svojih predja, a koji su ipak ljuti neprijateli vaše vjere."

„Oni zaslijepljenici ne mrze našega Boga, nego njegovu dobrotu i pravednost . . . Razumiješ li me?" upita Feliks, kad je opazio, kako pitajućim pogledom ga Mucija gleda. „Čestito tvoje srce odma će me razumjeti."

(Nastavit će se.)

Fotografovanje u prirodnim bojama.

Prof. Juraj Božičević (Spljet).

Ako sad pokrijemo prvi diapozitiv crvenom staklenom pločom i pogledamo krozanj prema svijetlu, proći će crvene zrake kroz prozirna mjesta diapozitiva, pa tako vidimo crvenu sliku predmeta. Slično bi bilo s drugim dvama diapozitivima, vidjeli bi zelenu i modru sliku predmeta.

Ako pak svaki diapozitiv pokrijemo pripadajućim bojadisanim staklom, te ih umetnemo u aparat za projiciranje sa tri objektiva i tri svjetiljke, onda ćemo na platnu odjelito vidjeti crvenu, zelenu i modru sliku predmeta. Pomaknemo li objektive aparata tako, da se sve tri slike točno pokriju, pokazat će nam se slika predmeta u svim njegovim prekrasnim prirodnim bojama. I pomoću Ivesova fotohromoskopa možemo takodjer gledati sliku predmeta u prirodnim bojama, ako u nj stavimo diapozitive sa bojadisanim staklima. Ovdje su boje nastale aditivnim putem, zbog čega su veoma jasne i posve prirodne.

Napravimo li pomoću negativa tri transparentna pozitiva u tri boje, i onda sva tri pozitiva točno pokrijemo, dobivamo sliku predmeta u prirodnim bojama, ali nije tako savršena s obzirom na boje, jer su one nastale suptraktivnim putem.

Nu ova metoda fotografovanja u prirodnim bojama ne može da zadovolji, jer je ovaj problem tek onda valjano riješen, kad se dobiju slike s jednokratnim fotografovanjem predmeta, koje se uza to dadu umnažati. Za trokratno fotografovanje valja imati posebni skupocjeni aparat, posebne ploče, bojadisana stakla, valja predmet tri puta fotografovati, dugo izlagati svjetlu (predmet i aparat moraju biti u potpunom miru), treba sva tri negativa i diapozitiva učiniti jednako prozirnim, graduiranim, ako ćemo da dobijemo jasnu i pravu boju predmeta. Za gledanje slika treba imati posebni aparat, pa kad se ovi i drugi nedostatci imadu na umu, onda je posve jasno, zašto je malo onih, koji se ovakovim fotografovanjem bave.

Neke su nedostatke nastojali ukloniti. Tako su n. pr. sva tri negativa, pa onda diapozitiva napravili na jednoj ploči jednog do drugog, da ih se može jednako razviti. Poslije se ploča razreže. Izmislili su takodjer i fotografijsku kameru, u kojoj se mogu smjestiti sve tri slike jedna do druge na jednu fotografijsku ploču, koja se pokrije s ona tri spomenuta bojadisana stakla, smještena jedno uz drugo. Time se doduše postizava to, što se samo jednom eksponira svjetlu, ali kako još nije uspjelo preparirati fotografijske ploče, da budu za sve boje jednako osjetljive, to će modra boja mnogo brže redukovati srebrenu sol, nego li n. pr. crvena boja, pak će kod razvijanja ovih negativa mnogo prije pocrniti prvi negativ, nego li drugi. Tako i opet nijesu sva tri negativa jednako graduovana, pak se dobije krivo bojadisana slika.

I za to se stalo tražiti nove puteve, kojima će se moći s manje muke doći do cilja. Mi ćemo vidjeti, da su se ti putevi pronašli, šta više, da su oni već tako prostrani, da se do cilja posve udobno doći može.

2. Ducos du Hauronova metoda.

Vidjeli smo, kako miješanjem dviju boja dobivamo uvijek treću boju, bilo da miješamo bojadisane zrake ili bojadisane tvari. Ovu treću boju možemo dobiti još na jedan način, naime tako, da boju poredamo jednu do druge u obliku tankih linija ili veoma malenih tačaka.

Nacrtamo li na staklenoj ploči ili na bijelom papiru izmjenice crvene ili zelene veoma fine linije ili tačke tako da se dotiču, ali nigdje ne pokrivaju, pak ploču malo iz daljega gledamo, pričinit će nam se žutom. Crvene naime linije odbijaju u naše oko samo crvene zrake, a zelene linije samo zelene zrake, u oku dakle nastane smjesa crvenih i zelenih zraka, pak je osjet žuta boja. Crvene i modre linije dale bi grimiznu, a zelene i modre linije modro-zelenu boju. Crvene, zelene i modre linije odbijale bi u naše oko zrake iste boje, pak bi ploču vidjeli bijelom. Ima bezbroj sistema triju boja, koje daju bijelu boju, kao n. pr. žuta, zelenkasto-modra i grimizna boja. Nu trobojne linije, kojima je ploča izmjenice iscrtana ne odbijaju čitave zrake, nego samo jednu trećinu, pak će nam ploča izgledati neutralno sivom. Kako opet boje nijesu posve transparentne, za to je iscrtana ploča tamnija, nego li čista ploča. Ovo opazimo, kad ploču prema svjetlu gledamo.

Ploha iscrtana s linijama triju osnovnih boja imade to osobito svojstvo, što može da poprimi sve moguće boje. O tom ćemo se uvjeriti ako sve linije jedne ili dviju ili svih triju boja pokrijemo posve ili djelomice crnim tušem. Pokrijemo li n. pr. zelene i modre linije, ploha je crvena, ako pokrijemo samo modre linije, ploha je žute boje. Zašto? to već znamo. Kad bi pak crvene linije posve pokrili crnim tušem, a modre sivom transparentnom vrstom, dobili bi boju, koja je izmedju modrozelene i zelene boje, a uzimljući različite tonove sive vrste možemo dobiti sve boje, koje leže izmedju spomenutih dviju boja. Kad bi sve linije pocrnili, ploha bi bila crna, ako bi ih pak djelimice, jednolično pocrnili izgledala bi sivom, itd.

Vidimo dakle, da možemo ovim načinom postići sve moguće boje. One nastanu slično kao i kod tjelesa: ova naime apsorbiraju neke boje, a ostatak reflektiraju u naše oko i čine osjet boje po zakonu za miješanje bojadisanih zraka. Miješanje se boja na trobojnoj plohi izvadja dakle posve pravilno.

Kad nam je ovo svojstvo trobojne plohe poznato, onda će nam biti jasno, da nam ona može dobro poslužiti u fotografovanju u prirodnim bojama. Pokrijemo li fotografijsku ploču, za sve boje osjetljivu, s trobojnim sitom*), te je u fotografijskoj kameri izložimo svjetlu, onda će se boje predmeta razložiti na linije, te će različiti stepeni crnine na negative predočivati crveni, zeleni i modri sadržaj predmeta. Učinimo li od negativa diapozitiv, bit će na njemu prozirna ona mjesta, koja su na negativu bila crna, dakle mjesta, gdje su djelovale crvene, zelene i

*) Dreifarben-Raster; staklena ploča iscrtana crvenim, zelenim i modrim linijama.

modre zrake. Ako diapozitiv pokrijemo istim trobojnim sitom i pripazimo, da svaka linija sita točno pokrije svoje prijašnje mjesto, vidjet ćemo sliku predmeta u prirodnoj boji, ako je projicirano na platno ili kroz diapozitiv prema svjetlu pogledamo.

Da ovakovo fotografiranje bude još jasnije, rastumačimo ga na jednom primjeru! Fotografujemo li n. pr. žutu ravnu plohu, onda ta ploha, kako znamo, odbija samo crvene i zelene zrake. Ove će zrake djelovati na fotografijsku ploču i to crvene zrake ispod crvenih linija, a zelene zrake ispod zelenih linija. Modre linije sita ne propuštaju ovih zraka, pak ispod njih ostane srebrena sol nerastvorena. Učinimo li diapozitiv, vidjet ćemo kako je iscrtan linijama, koje su prozirne, gdje je djelovala crvena i zelena svjetlost, a neprozirne, gdje su bile modre linije. Pokrijemo li sad diapozitiv s prijašnjim trobojnim sitom, pripazivši kod toga, da svaka linija njegova dodje povrh svoje prave linije, onda će diapozitiv propustiti samo crvene i zelene zrake, te će doći u naše oko, a njegova smjesa budi u oku osjet žute boje. Fotografovanu plohu vidimo dakle u slici u njezinoj prirodnoj žutoj boji.

Posve se slično dogadja, ako je fotografovani predmet različite boje.

Fotografovanje je u prirodnim bojama po ovoj metodi jednostavnije, nego li trokratno fotografovanje, ali ono ima dosta zlih strana. Prednost se ovoga fotografovanja sastoji u tome, što se predmet samo jednom fotografuje i što valja učiniti samo jedan diapozitiv. Loša je pak strana njegova, što je slika iscrtana, nije dakle homogena, a ta se mana osobito opaža onda, kad se slika projicira na platno, budući su tada linije mnogo šire. Teško je takodjer prirediti trobojna sita: linije moraju biti veoma fine, i ne smiju se pokrivati, a to je veoma teško postići.

Ideju fotografovanja u prirodnim bojama po ovoj metodi prvi je podao Louis Ducos du Hauron g. 1868., ali je nije mogao izvesti, jer još nije bilo fotografijskih ploča, koje bi bile osjetljive za sve boje, pak je ta metoda pala posve u zaborav. God. 1894. počeo se njom opet baviti prof. Joly u Dublinu. On je napravio posve fina trobojna sita — 10 linija na svaki mm — ali i te su linije bile još uvijek odviše široke, kad se radilo o finim prijelazima. Osim toga mogla su se ta sita samo u malenim formatima izvesti. Poslije je uspjelo Brauseru, napraviti sita s mnogo finijim linijama — 20 na mm — ali su bila odviše skupa, a opet teško ih je bilo na pozitivu položiti na pravo mjesto, pak su se u praksi veoma malo upotrebljavala. S druge opet strane ovo još uvijek nije ona prava metoda fotografovanja u prirodnim bojama, jer bi problem tek onda bio valjano riješen, kad bi se običnim načinom na jednoj ploči mogle dobivati slike predmeta u njegovoj prirodnoj boji. Taj su problem na veoma genijalan način riješila dva brata August i Louis Lumière u Lyonu, izumivši autohromne ploče.

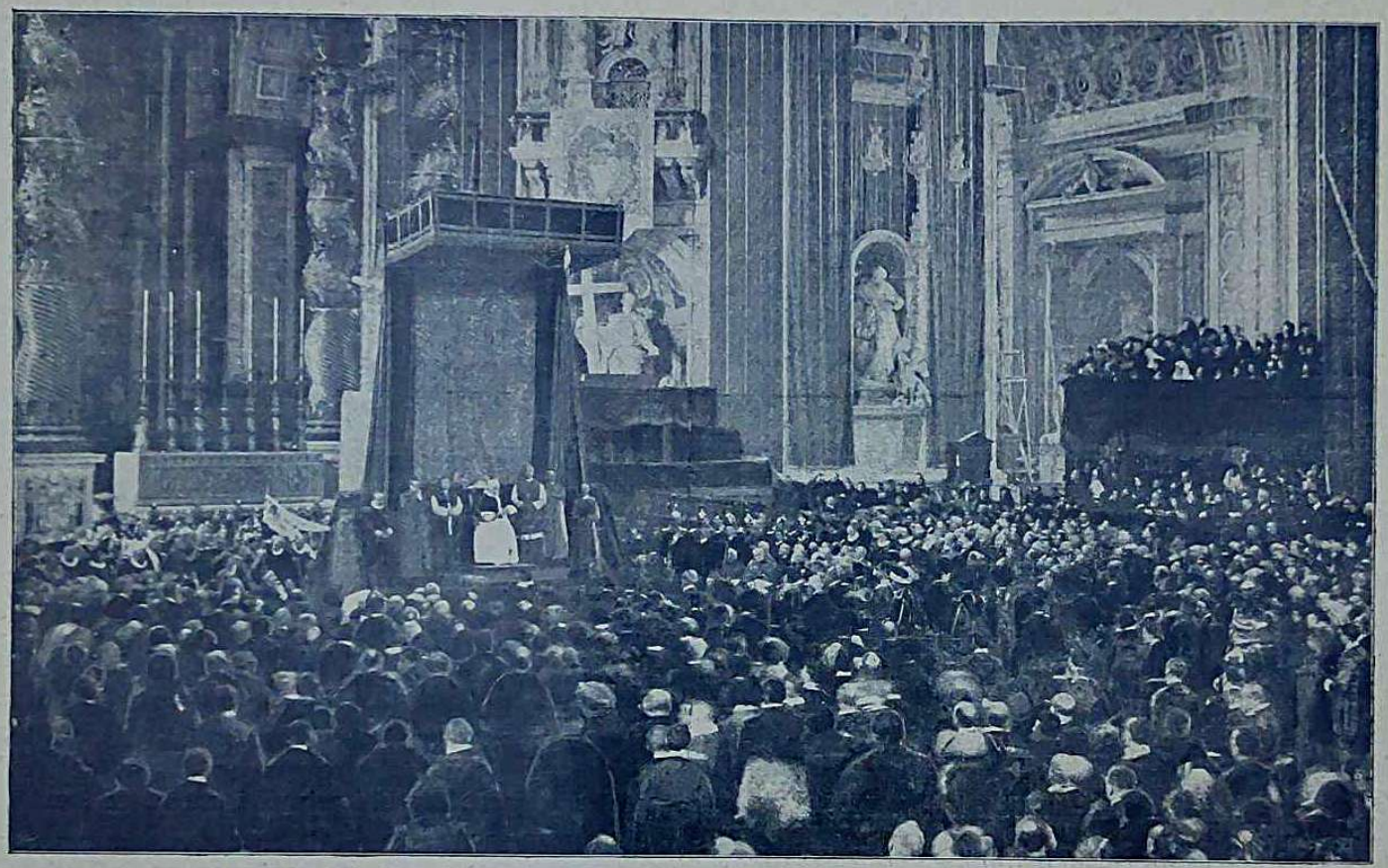

Beatifikacija Djevice Orleanske: Audiencija francuskih hodočasnika kod sv. Oca.

3. Autohromne ploče.

Idejom Ducos du Hauronovom znala su se okoristiti braća Lumière, upotrijebivši je kod izuma svojih autohromnih ploča; oni su trobojne linije zamijenili s trobojnim mikroskopički sitnim tačkama, zrncima bojadisanog škroba. Kako su oni priredili autohromne ploče, to je njihova tajna. Po onomu, što su oni objavili i po istraživanju učenjaka na fotografijskomu polju, mi ćemo samo u glavnim potezima opisati njihovo prepariranje.

Po Hüblovom istraživanju izluče se zrnca škroba iz žitarica, prosiju se, i onda se jedan dio zrnaca bojadiše crveno, drugi zeleno, a treći modro. Ova se zrnca tad smiješaju po takovom razmjeru, da rezultira neutralno siva boja. Staklena ploča namaže se s rastopinom kaučuka, čime postane ljepivom, i pospe s trobojnim prahom, koji se za ploču odmah uhvati. Suvišak se praha otstrani s četkicom. Zrnca leže sad jedno do drugoga, nu kako su okrugla ipak izmedju njih ostane prostora. Da na tima mjestima ploča ne ostane gola, prijedje se preko

nje valjkom, da se zrnca nješto splošte i nepokrivena mjesta zatvore. Ako je još ostalo prostora izmedju zrnaca, začepi se crnim praškom od grafita ili ugljena. Budući da je škrobov prašak neproziran, ploča se prevuče lakom od špirita, da postanu prozirnima i dobiju jasnu boju. Ovim su zrnca uklopljena u smolu, pa su tako zaštićena da se kod kupanja ne oštete.

Na ovaj smo način dobili trobojno zrnato sito, koje se polije želatinom bromova srebra. Promjer zrnaca

Sultan Mahmud V.

ovoga srebra iznosi 0.00: mm, pak ih na svako zrnce škroba, kojima je promjer 0.01 mm, dolazi dosta veliki broj. Naravno, da sva emulzija bromova srebra mora biti što je više moguće osjetljiva za sve boje bijeloga svijetla. Ovako se preparirane ploče osuše, razrežu na različite formate, zamotaju i stavljaju u promet pod imenom autohromnih ploča. Ove su ploče dosta skupe, jer ih je teško preparirati, a i zato, što braća Lumière imadu patenat na svoj izum.

Autohromna ploča stavi se u kasetu naopako, te se u fotografijskoj kameri izloži svjetlu sa njezine staklene strane. Nu kako još nije uspjelo napraviti emulzije, koja bi bila za sve boje jednako osjetljiva, ona je naime još uvijek najosjetljivija za modre zrake, to se kod ekspozicije autohromnih ploča mora upotrijebiti žuto bojadisano staklo, koje se stavi pred ili iza objektiva, da tako uspori djelovanje modrih zraka. Pošto škrobov prašak propušta samo jednu osminu upadajućeg svjetla, pak onda radi žutoga stakla valja ploču 80 puta duže eksponirati, nego li običnu ploču, da se bromovo srebro dovoljno rastvori.

Kod fotografovanja s autohromnim pločama valja upotrebljavati samo najjače objektive. Fotografovani predmeti moraju biti u direktnom sunčanom svjetlu. Osobito valja na to paziti, da ploča bude eksponirana upravo toliko, koliko je potreba, ni više ni manje, jer inače dobivamo sliku posve krivo bojadisanu.

Eksponirana autohromna ploča razvije se u rastopini pyrogalol-amoña, a onda se reducirano srebro rastopi u kiselom kalijevom permanganatu i preostalo bromovo srebro pocrni s amidolom. Ploča se tad fiksira u kiseloj kupelji natrona — rastopi se naime smedji mangansuperoksid, koji je u želatini postao uplivom permanganata — ispere u čistoj vodi i osuši. Ovim postupkom pretvorili smo negativnu sliku u pozitivnu i pogledamo li kroz ploču prema svjetlu, vidjet ćemo sliku predmeta u svoj krasoti njegove prirodne boje.

Sad ćemo rastumačiti, kako je na autohromnoj ploči nastala slika u prirodnim bojama. Čitatelju će, koji je razumio Hauronov način fotografiranja, bit će to posve jasno. Njemu će biti odmah jasno: ako je predmet crven, on odbija samo crvene zrake, a te propuštaju samo crvena zrnca škroba na ploči, pak će djelovati na osjetljivi sloj emulzije i rastvoriti srebrnu sô iza zrnaca iste boje. Slično se dogadja s djelovanjem zelenih i modrih zraka, što ih koji predmet odbija. Predmet, koji je žute boje, reflektira crvene i zelene zrake, a te propuštaju crvena i zelena zrnca škroba, pak rastvore bromovo srebro, koje se iza tih zrnaca nalazi. Bijela boja odbija sve tri osnovne boje jednakom jakošću, dakle će se srebro rastvoriti iza zrnaca svih triju vrsti. Crna boja ne odbija nikakovih zraka, pak srebro iza svih zrnaca ostane nepromijenjeno. Predmet žutonarančaste boje odbija mnogo crvenih i nešto zelenih zraka, pak će se srebro iza crvenih zrnaca škroba jako, a iza zelenih slabo rastvoriti, dok će iza modrih zrnaca ostati nerastvoreno, i t. d.

Pretvori li se sad negativna slika u pozitivnu na gore opisani način, rastopi se sve reducirano srebro, i to u onolikoj mjeri u kolikoj se kod eksponiranja rastvorilo, dok se nerastvoreno srebro amidolom pocrnilo. Ako kroz taj pozitiv progledamo prema svjetlu, onda ćemo vidjeti sliku predmeta u njegovoj prirodnoj boji, jer n. pr. žuti dio predmeta reducirao je srebrnu sô iza crvenih i zelenih zrnaca, ta se sô rastopila, a iza modrih zrnaca pocrnila. Svjetlo može dakle prolaziti samo kroz crvena i zelena zrnca, dakle će u oku nastati mješavina crvenih i zelenih zraka, a ona budi osjet žute boje. Slično tumačimo postanak ostalih boja predmeta.

Vidimo dakle, da se slike predmeta u prirodnoj boji mogu dobiti na posve običan fotografijski način i to razlaganjem boja na tri temeljne boje: crvenu, zelenu i modru. Miješanje je boja aditivno, dakle posve pravilno. Metoda je ovoga fotografovanja samo prividno direktna.

Izumom autohromnih ploča koračila je fotografija ogromnim korakom naprijed; ovim se pločama polučio cilj, za kojim se već od prvih početaka fotografije i još od prije težilo. Ove ploče savršeno reproduciraju svu ljepotu i krasotu boja, a gotovo im je jedina mana, što nijesu dosta transparentne, zbog čega je treba dugo eksponirati. S pomoću autohromnih ploča dadu se činiti stereoskopske i mikroskopske slike. Slike se dadu ko-

Srpski kraljević Aleksander.

pirati, povećavati i umanjivati na autohromnim pločama, na platno projicirati, i upotrebljavati za trobojno štampanje.

Fotografije u prirodnim bojama od neprocjenive su vrijednosti za različite znanosti, umjetnosti i liječničtvo, jer nam one vjerno prikazuju različite pojave bolesti, pak onda za ilustriranje prirodopisnih i industrijalnih knjiga i drugdje.

S autokromnim pločama bio bi problem fotografovanja u prirodnim bojama riješen, kad bi imali dobru i praktičnu metodu za umnažanje ovakovih slika na papiru. Da će se i ta metoda, kako i autokromne ploče, naći, o tom nema sumnje; tim se problemom bave i braća Lumière, a njihovo nam ime jamči, da će potpuno uspjeti.

Dodatak. Kako braća Lumière imadu patenat na svoj izum autokromnih ploča, nastojali su neki taj patenat obići, preparirajući ploče nešto drugačije. Tako su Louis Ducos du Hauron i R. de Bercegol iscrtali s posebnom mašinom ploču od stakla ili želatine s dva sistema trobojnih crta, koji se križaju pod pravim ili oštrim kutom. Na to se ploča prevuče emulzijom bromova srebra i dalje izloži svjetlu, razvija i fiksira, kao svaka autokromna poča. Ploče su transparentnije, pak se snimci na suncu mogu izvršiti za jednu petinu do jedne desetine sekunde.

Ovakove ploče ima staviti u promet Jongla-društvo u Parizu pod imenom „omnikolornih ploča".

(Svršit će se.)

Nikola Gogolj.*

Miloslav Danić.

Literarno-kritička studija prigodom stogodišnjice rodjenja (31. ožujka 1809.—1909.*).

U drugu perijodu Gogoljeva stvaranja, koja obilježuje prijelaz iz romantične u realističnu struju, spada glasovita pripovijetka „Taras Buljba". Ovo djelo pribavilo je Gogolju u onodobnoj kritici, a još većma kod kasnije generacije, ushićeno priznanje. Ta je pripovijetka jedina, kojoj je predmet uzet iz povijesti, dok je svima drugima crpano gradivo iz realnog života ruskoga društva. Bilo je epoha, kad su „Taras Buljbu" veličali kao remek-djelo, koje se može isporediti sa najklasičnijim plodovima ruskog pjesničkog duha. Nekoji su dapače u svom zanosu išli tako daleko, da su ju prispodabljali sa Homerovom Ilijadom. Današnja kritika sudi o njoj mnogo trjeznije i objektivnije, priznaje joj izvanredne pjesničke ljepote i osobite novelističke prednosti, ali nije ni slijepa za njezine očite nedostatke. To se djelo može svakako nazvati epopejom ukrajinskog naroda i viteškim spjevom iz njegove prošlosti. Kako je Gogolj savršeno poznavao pučko pjesništvo, legende i sav mitski život ukrajinskog naroda, kako mu je svaka žilica duše drhtala ljubavlju za te žive uspomene narodne slave i junačtva, nema sumnje, da je u tom duševnom i stvarnom obzorju našao prvu pobudu za svoje djelo. Kako je u to doba stajao još pod jakim utjecajem romantične književnosti, naravno je, da i „Taras Buljba" nosi tragove prvašnjeg mu načina pripovijedanja. Istina je, da je Gogolj u to doba imao već čvrstu odluku, da se odreče osebina toga književnog pravca, te da svoj zavičaj i njegove stanovnike prikaže u naravnoj i neishitrenoj slici. Nu ipak se diljem čitava djela zamjećuje unutarnja borba izmedju tih dvaju elemenata, borba izmedju piščeve nakane i njegovih pripovjedačkih navika. Da u svom nastojanju nije uspio, možda je i to uzrokom, što je predmet pripovijetke izvadjen iz povijesti, a to bijaše područje, koje je pisca, obdarena bujnom maštom, zavodilo na pretjerivanja idealizacije, a inače nije prijala osebujnosti Gogoljeva talenta. Da nije osjećao neodoljivu ljubav prema svom zavičaju, ne bi se bio možda ni odvažio, da napiše taj povjesnički roman. Nu ljubav prema rodnom kraju održa pobjedu nad njegovim umjetničkim nagnućem. Ta mu ljubav bijaše inspiratoricom čitava djela, pa je za to prirodne ljepote Ukrajine, ratnu slavu i junačtvo kozačkoga naroda opisao onako sjajnom slikovitošću i upravo rasipnom raskoši. Ova težnja za proslavom i veličanjem odvrnula ga je od staze istinitog i vjernog crtanja, pa je za to mjestimice zapao u romantičnu bujnost dikcije i kićenu pretjeranost. Nu uza sve to ipak se mora priznati, da su opisi prirodnih krasota i junačtva ukrajinskih Zaporožaca veličajni i slikoviti, a prožeti nadahnućem pravoga pjesnika. Manje je uspio erotski dio pripovijesti. Ljubavni elemenat nije u opće prava domaina Gogoljeva. U njega se ne nalazi mnogo ljubavnih prizora, te slikanja ljubavnih osjećaja, a i ono, što ima, nije vjerojatna slika života, već odaje neku ishitrenu i nenaravnu afektaciju, obilje nježnih i sladjanih izraza, kojima je kušao opisivati ljubavne osjećaje i duševne pokrete, ali nije uspio, da u čitaoca uzbudi onu suglasnu čuvstvenost i onu odraznu emociju, kojom djeluje neposredno i plastično crtanje lirsko-erotskih scena. Psihološkoj analizi ne nalazimo naravno traga ne samo u „Taras Buljbi", nego i u ostalim djelima, a čini se, kao da mu je nedostajao individualni smisao i umjetnički dar za to elementarno svojstvo modernoga romanopisca. Ljubavna čuvstva i razgovori njegovih lica prikazani su starom šablonskom manirom, stereotipnim izrazima i općenitim površnim obrisima, koji su često malo ne banalni. Nu osobitu krepčinu i pronicavost pokazuje u promatranju dogodjaja i prilika svakdanjega života te u izradjivanju karaktera. U tom je on pravi umjetnik, koji ne obilježuje svoje likove tek glavnim i smiono nabačenim potezima, već svoje crteže ukrasuje najkarakterističnijim nuancama i upotpunjuje najminucijoznijim detailima, koji su potrebiti za zornu i umjetnički savršenu predodžbu novelističkog ambijenta sa cijelim pozorištem prikazanih dogodjaja, činjenica i osoba. Svu pomnju rijetkog svoga talenta uložio je u risanje karaktera pojedinih ličnosti, a svu zadivljujuću vještinu i blještavu slikovitost svoga kista uložio je u izradbu glavnog junaka Tarasa Bulibe, koji se u istinu može nazvati veličajnom inkarnacijom legendarnog narodnjeg junaka, u kojem je udahnuta sva epska klasičnost narodne poezije.

Junak pripovijesti, kojoj se čin zbiva u 15. stoljeću, bijaše vlastelin u Ukrajini. Oba njegova sina, probavivši nekoliko godina na odgoju u kijevskoj akademiji, bijahu se kao odrasli mladići vratili u očevu kuću. Videći otac, da su oba čili momci, vješti oružju, povede ih u Siču, koja se upravo spremala, da se oružanom rukom odupre Poljacima, štono su već duže vremena nasrtali na Ukrajinu i kozake. Dok je kozačka vojska podsijedala jedan poljački grad, zaljubi se mladji Tarasov sin Andrija u jednu poljačku plemkinju, pa ne mogavši odoljeti elementarnoj bujici prve svoje ljubavi, predje radi nje u neprijateljski tabor i odmetne se od svoga naroda. Kozaci podsijedahu ga godinu dana i htjedoše ga gladom prisiliti na predaju. Da ne poginu od glada, provale Poljaci sa svojom vojskom iz grada. U toj krvavoj bitci zarobe kozaci sa neprijateljskom vojskom i Tarasova sina Andriju. Kao vjeran sin otadžbine ubije sam Taras izdajicu,

* U posljednjem broju bijaše pogriješna oznaka „Literarno-politička studija".

kličući u svom barbarskom moralu: „Ja sam te rodio, ja ću te i ubiti". Za kratko vrijeme okrene se ratna sreća te Poljaci uhvate starijeg Tarasova sina Ostapa. Odvedu ga u ropstvo u Varšavu i tu ga smaknuše na stratištu. Da osveti sina, vrati se Taras u Ukrajinu, podigne još veću vojsku i udari na novo na dušmanina. Nu u izgubljenoj bitci zasužnje ga Poljaci te i on svrši svoj junački život na stratištu.

Prvi dio Gogoljeva romana „Mrtve duše" izazvao je pri svom pojavu pravu buru u ruskom javnom mnijenju i štampi. Ovaj roman nema jedinstvene fabule, a osnovnu ideju dobio je Gogolj, kako sam priznaje, od pjesnika Puškina. Sadržaj mu je ovaj. U ono doba obavljao se u Rusiji popis pučanstva svakih deset do dvadeset godina. Svaki vlastelin bio je oporezovan prema broju kmetova ili duša, što su živjeli na njegovom imanju. U taj se broj računalo i one duše, koje bi umrle za vrijeme izmedju jednog i drugoga popisa. Vlastela su mogla kmetove prodavati i kupovati po miloj volji, pa tako se vlastelin Čičikov dosjeti originalnoj zamisli, da pokupuje što više duša i postane znamenit vlastelin. Kako je vlastelinima bilo vrlo tegotno, što su morali plaćati porez i za „mrtve duše", pravom je predmnijevao, da će ih moći kupiti za jeftin novac. Čičikov naumi, da kupi nekoliko stotina ovakovih duša, a onda u kakovoj stepi južne rusije nabavi također za jeftin novac oveće zemljište, na koji će te mrtve duše upisati. Na to zemljište namjeravao je uz hipoteku uzajmiti oveću svotu novaca, pa tako na lak način postati bogat i velik vlastelin. U tu svrhu putuje Čičikov po cijeloj Rusiji i na svom putovanju susreće cijeli niz raznih tipova seoskih plemića, koje Gogolj opisuje svojim majstorskim perom i žigoše nesmiljenom oštrinom svoje nedostižne satire. Gogoljevi prijatelji i poštivači njegova književnog dara, obasuše djelo neizrecivim pohvalama i bučnim odobravanjem, ali protivnici podigoše opet pravu oluju negodovanja. U ovom se taboru nadjoše i svi slavenofilski šoviniste, koji su pod dojmom površnog štiva u sav glas uzvikivali, da je Gogolj počinio pravo svetogrdje na svojoj otadžbini, jer da je u izopačenoj, najcrnijoj i najodvratnijoj slici prikazao život i značaj ruskog naroda. Osobitu viku podigoše naročito oni slojevi društva, koji u ocrtanim tipovima nadjoše svoju sliku i priliku, a ovakovih osjetljivih grješnika bio je ogroman broj. U svom djelu iznio je Gogolj klasičnu galeriju cijelog niza beznačajnika, nitkova, te ćudoredno pokvarenih i propalih stvorova, koji bijahu predstavnici najrazničkijih društvenih razreda. Bičem najljuće satire šibao je vlasteline, činovnike, trgovce i druge zastupnike tobožnje ruske inteligencije. Pjesnik Puškin, kad mu je Gogolj pročitao u rukopisu svoje djelo, uskliknuo je: „Bože moj, ali je žalosna naša Rusija!" Drugom prilikom izjavio je Puškin, da nijedan ruski pisac nije tako majstorskim kistom oslikao ljudsku zloću i pokvarenost kao Gogolj. I doista on je imao specifični talenat, da neobičnom oštrinom do najtanjih sitnica opaža zle strane ljudskoga značaja, jer je pesimizam bila jedna od osnovnih crta njegova naturela. Osim toga naginjalo je sve njegovo biće nemilosrdnoj i jetkoj satiri, a ova dva svojstva pripomogoše, da mu je uspjelo stvoriti tako savršenu sliku savremenih poroka ljudskoga družtva. Kad čovjek pročita taj roman, osjeća u istinu u duši — što i sam Gogolj priznaje — kao da je iz kakve tamne jame izašao na svjetlo.

U svoje se doba mnogo o tom razpravljalo, da li je Gogolj s tendencijom iznio u „Mrtvim dušama" tamne strane stanovitih kasta ruskog srednjeg stališa, da li je tim djelom hotio prstom uprijeti u rak-rane narodnog života, u kratko, da li je imao na umu kakove moralizatorne i reformatorske težnje, kao što su ih u ono doba pokazivali drugi ruski pisci. Većina kritičara, koji su dublje proniknuli u Gogoljevo književno biće i proučili njegov osobni značaj, dolaze do zaključka, da on nije sebe smatrao pozvanim preporoditeljem savremene nećudorednosti, već da mu je djelo čisti proizvod njegova umjetničkog nagona i pjesničkog nadahnuća. U svojoj „Autorskoj ispovijesti" priznaje sam na više mjesta, da ga kod stvaranja njegovih djela nisu nikad vodili namišljeni i proračunani ciljevi i da je često puta započeo kakovo djelo bez stalna nacrta i bez vlastite invencije. Puškinov krug, uz koji je Gogolj i po svojim prijateljskim odnosima i po sumišljenosti nazora o književnoj tendenciji prijanjao, imao je za svoju maksimu poznato načelo „l' art pour l' art", za kojim se je povela i moderna književnost. Stoga je pojmljivo, da ni Gogolj nije pristajao uz mnijenje, da književnost mora služiti stanovitim bud socijalnim, bud političkim svrhama, već mu je jedino kao rodoljubu mogla biti na umu misao, da se literaturom u opće služi kulturnoj misiji naroda. U suglasju sa ovom predmnijevom opravdava se i sam Gogolj u svojim autobiografskim publikacijama, da on nije bio nikad neprijatelj savremenog državnog i društvenog poretka i da u svojim djelima nije išao za nikakvim drugim ciljevima, nego moralnima. On je dapače prihvaćao i taj nazor, da pokvarenost društvenih slojeva nije općenite i kolektivne, već individualne naravi. Za to, da ne treba niti reforme, niti lijeka narodu kao cjelini, već samo treba, da se pojedinci ćudoredno poprave. Reformatorska težnja nije odgovarala strogo konzervativnim Gogoljevim nazorima, a još manje njegovoj neodlučnoj i malodušnoj ćudi. Uza sav pesimizam svojih „Mrtvih duša" uvjerava on u svojim ispovijestima, da ne smatra zlim i pokvarenim cijeli ruski narod, već naprotiv s pohvalom ističe tadašnji napredak Rusije. Radi ovog protuslovlja izmedju njegovih djela i potlanjih mu izjava spočitavala mu je ruska kritika nestalnost i nedosljednost načela i uvjerenja, oštro mu je zamjerala, da privatnim izjavama opozivlje nazore izjavljene u književnim djelima, drugim riječima, da kao mislilac zastupa ideje, koje nisu ni malo u suglasju sa načelima, što ih je kao umjetnik utjelovio u svojim radovima. Pod dojmom ovih prigovora hotio je, da drugi dio „Mrtvih duša" bude ćudoredni ustuk prvomu, da bude zbirka poštenih i plemenitih značajeva. Neko je vrijeme dapače snovao, da iza drugog izradi i treći dio romana, u kojem je hotio tipove iz prvog djela uskrisiti u popravljenom i oplemenjenom obličju. Nu kod izradjivanja djela prevladjivala je uvijek u njem prirodjena sklonost za pesimistično i satirično crtanje, pa mu nikada nije polazilo za rukom, da stvori svijetle i idealne karaktere. Prigovori i kritika prijatelja, kojima je djelo u rukopisu čitao, povećavahu još njegovo nezadovoljstvo. U takovim prilikama porodi mu se u duši sumnja, da nema dara i sposobnosti, da izradi djelo, u kojem bi bili sami čisti i ćudoredni tipovi, a u duševnoj slabosti ovakova pesimizma spalio je dva puta izradbu drugog dijela romana.

(Svršit će se.)

ŠIROM SVIJETA.

NAŠE SLIKE.

Nizozemska kraljica Vilhelmina.

Od vajkada je poznato, kako Nizozemci poštuju i vole svoju mladu kraljicu, te kako ih zanima sve, što se njezine osobe, sudbine i sreće tiče. Dvostruko ih je moralo pako zanimati i stostrukom brigom napunjati, kad su onako tješkobno očekivali porodjaj novoga odvjetka, koji je imao osjegurati naslijedstvo na nizozemskom prijestolju. To je osobito zato od velike važnosti bilo, što je kraljica Vilhelmina zadnji odvjetak kuće Oranske, te što bi, da umre bez naslijednika, čitava zemlja postala plijenom raznih borba za naslijedstvo, te što se znade, da i moćna su-

Madonna del' Orto od Giovanni-a Bellini-a.

sjeda Njemačka nekako čudno škilji preko granice na tu malu, ali naprednu, kulturnu i bogatu zemlju. Zato su i stališi jošte prije poroda naslijednika ili nasljednice primili zakon, kojim novorodjeno čedo s mjesta postaje kraljem, odnosno kraljicom, a sadašnja kraljica Wilhelmina samo regenticom, kako je to i njezina majka u njezino ime bila. Kraljica Vilhelmina rodila se je 31. kolovoza 1880., te je kćerka kralja Vilima III., a stupila je na prijestolje 23. studenoga 1890., te ju je do njezine punoljetnosti, naime do 31. kolovoza 1900. zastupala njezina majka, kraljica Ema. Dne 7. veljače 1901. udala se je kraljica Vilhelmina za vojvodu Henrika mecklenburg-schwerinskoga, koji od to doba nosi naslov princa nizozemskoga. Sad se je davna želja svega pučanstva ispunila, a kraljevina Holandija imade naslijednicu za svoju ljubljenu kraljicu. Donosimo sliku simpatične kraljice.

Sultan Mahmud V.

„Prosvjeta" je već ponovno progovorila o prilikama u Turskoj, te osvijetlila sa svoga stanovišta sve ono, što se ondje dogadja. Napokon je, kako smo to u „Kronici" zabilježili, sultan Abdul-Hamid morao odstupiti te je tako došao konac vladavini, za koju se već davno moglo znati, da neće moći dugo opstojati. Na mjesto njegovo stupio je brat mu Rešad-efendija, koji je kao sultan poprimio ime Mahmud V. Novi sultan imade pred sobom veoma tešku i odgovornosti punu zadaću, pak će tekar budućnost pokazati, da li joj je u istinu dorasao. Za sad se može samo to jedno reći, da sloga izmedju njega i mladoturaka nije osobita, a to potvrdjuje nazor, da mladoturci u istinu misle, da su oni jedini zvani spasitelji domovine, te da će svakome praviti neprilika, koji ne misli posve isto tako, kao i oni. Ta sada vlada u Stambulu i u čitavom turskom carstvu Šefket-paša, pak će se vidjeti, da li je taj diktator u službi sultanovoj ili — svojoj vlastitoj. O osobi Mahmuda V. izvješćuje neki dopisnik londonskoga „Timesa", koji je sa tada jošte uapšenim i strogo čuvanim princom Rešadom govorio. Valja naime znati, da su svi oni princi osmanske carske kuće, za koje se misli, da bi mogli uslijed svoga prava na prijestolje vladajućem sultanu neprilika praviti, pravi uznici, te da mogu Bogu hvaliti, ako ih sultan jednostavno ne ubije. Svoj interview s princom imao je engleski novinar jošte prošle jeseni, a tad je već netom osvanula konstitucija donekle olakšala njegovo tamnovanje. Za onda se taj interview nije smio objelodaniti, jer je princu mogao lako škoditi, pa zato ga „Times" tekar sada objelodanjuje. Englez veli, da je osjećao, kako se nalazi pred čovjekom, u kojeg obrazu se zrcali sva ona prisilna nedjelatnost, koju je tamnovanje prouzročilo. „Lice mu je simpatično, a kadikad se na njem pojavi prijazni smiješak. Na njemu nema onih tragova neuredna života, o kojem neprestano baju njegovi neprijatelji. U svakoj riječi, u svakom pogledu opažaš neku blagost, da ne reknem plahost. Rešad primio me je nada sve ljubezno, te mi je nekom skoro djetinjom revnosti nudio ono par zakusaka i gutljaja, što ih je sam pripravio. U po glasa mi je opisao sve one progone, kojih žrtvom je bio, te koji su sve do toga časa pomračili sve dane njegovoga života. Ali ti su progoni bili doduše zlobni, ne pako pogibeljni. Boli su ga iglama, kad nisu mogli bodežima. Osobito se je tužio na samoću, na koju je bio osudjen, te koja mu nije dala, da upozna ljude, te da si steče iskustva

Jean Aicard.

u poslovanju, a baš toga treba vladar prije svega. Nadao se je medjutim već onda, da će u odlučnom času naći spretnih savjetnika, koji će imati ona

René Doumic.

svojstva, što njemu fale. Na svaki način je sam na sebi iskusio, kako je štetan despotizam, pak je zato odlučio, da vlada kao ustavni vladar. Rešad govorio je polako, kao da se tek skanjuje, često puta je skoro posve zatomio glas, a oči su mu bludile po sobi, kao da se jošte uvijek boji uhoda, koji su mu prije ogorčivali život." Kad je njegov posjetnik počeo govoriti o svojim putovanjima po Turskoj, počeo je stavljati razna pitanja, koja su odavala zanimanje i inteligenciju. „Bilo je upravo ganutljivo, vidjeti, kako se želi ubavijestiti o vlastitoj zemlji, nad kojom će imati možda skoro sam da vlada." Ali poslijedice njegove tužne prošlosti turaju se i u sadašnjost i u budućnost. Rešad-efendija je tjelesno mnogo patio, on je danas diabetičar, te se mora veoma čuvati. Osim njegove slike donosimo danas i prizor, kako iza poznatoga selamlika izilazi sultan iz džamije, a narod klikuje svome novome vladaru.

Beatifikacija djevice Orleanske.

Zadnji smo puta u „Kronici" javili u kratko, da je beatifikacija velike francuske narodne junakinje u Rimu obavljena. Svečanosti, koje su se tom prilikom slavile, bile su upravo i za vječni grad izvanredne, a silna navala francuskih hodočasnika, koji su tom prilikom došli u Rim, pretekla je sva očekivanja. U istinu se može reći, da je slavlje čedne domremyske pastirice, koja je poslije toliko godina ipak dočekala — ako i na boljem svijetu — reparaciju svoje povrijedjene časti, zalog za regeneraciju Crkve katoličke u Francuskoj. Pravo je čudo, kojim zadovoljstvom su svi krugovi republike — dakako osim službenih, koji su posve bezvjerski, te se pokazali upravo neprijateljskima i prema toj narodnoj slavi — dočekali i popratili to slavlje. Pa kako i ne bi, kad se tuj ne radi samo o blaženici, nego i narodnoj francuskoj junakinji, koja se veličinom i znamenitošću svojom ne ističe samo u povijesti Crkve, nego i u povijesti Francuske. Ako stanoviti znaci ne varaju, okrenut će sad stvari i u Francuskoj na bolje, što bi u istinu bilo i željeti. Svečanost beatifikacije obavila se je u Petrovoj crkvi najvećim slavljem, a francuski patrijotizam i francuska pobožnost pružili su drage volje sva ona sredstva, koja su za tako veličajnu slavu potrebita. Naša prva slika

predstavlja veliki žrtvenik, urešen za proslavu, a na njem lik blažene Ivane d' Arc, sav od srebra, a prekrasno iskićen. Druga slika predstavlja Papu, kako se nakon proglašenja moli pred žrtvenikom, a treća napokon audijenciju, koju je sv. Otac dozvolio francuskim hodočasnicima, te na kojoj ga je kardinal Touchet oslovio u ime francuskih katolika.

Madonna del' Orto od Giovanni-a Bellini-a.

Prosvjeta je u svoje vrijeme javila svojim štiocima, da je iz jedne mletačke crkve ukradena gore spomenuta slika. Slikar Giovanni Bellini (1426. do 1516.), sin takodjer glasovitoga slikara Jacopa Bellini-a, bio je jedan od prvih mletačkih slikara, koji su se u svojoj umjetnosti služili uljenim bojama. Malo po malo okanio se je ukočenosti i hladnoće starije škole, te je pokazivao mnogo prekaljenoga ukusa i fine inspiracije. Ta dosta je, ako reknemo, da su Giorgione i Ticijan bili njegovi učenici. Njegova su glavna djela i danas jošte u Mlecima, te se posjetitelji i danas dive u crkvi sv. Zakarije njegovoj „Madoni s četirima svecima", koja je nekoć, za prvoga carstva, bila u Louvru. „Madonna del' Orto" je jošte mladenačko djelo, ali pokazuje sve osobitosti znamenitoga umjetnika. Slika nije na sreću posve izgubljena, jer su ju našli kod nekoga trgovca umjetnina, koji je uzalud pokušao, da ju proda.

Novi francuski akademičari.

Dne 1. travnja izabrala je francuska akademija dva nova člana, da se ispu-

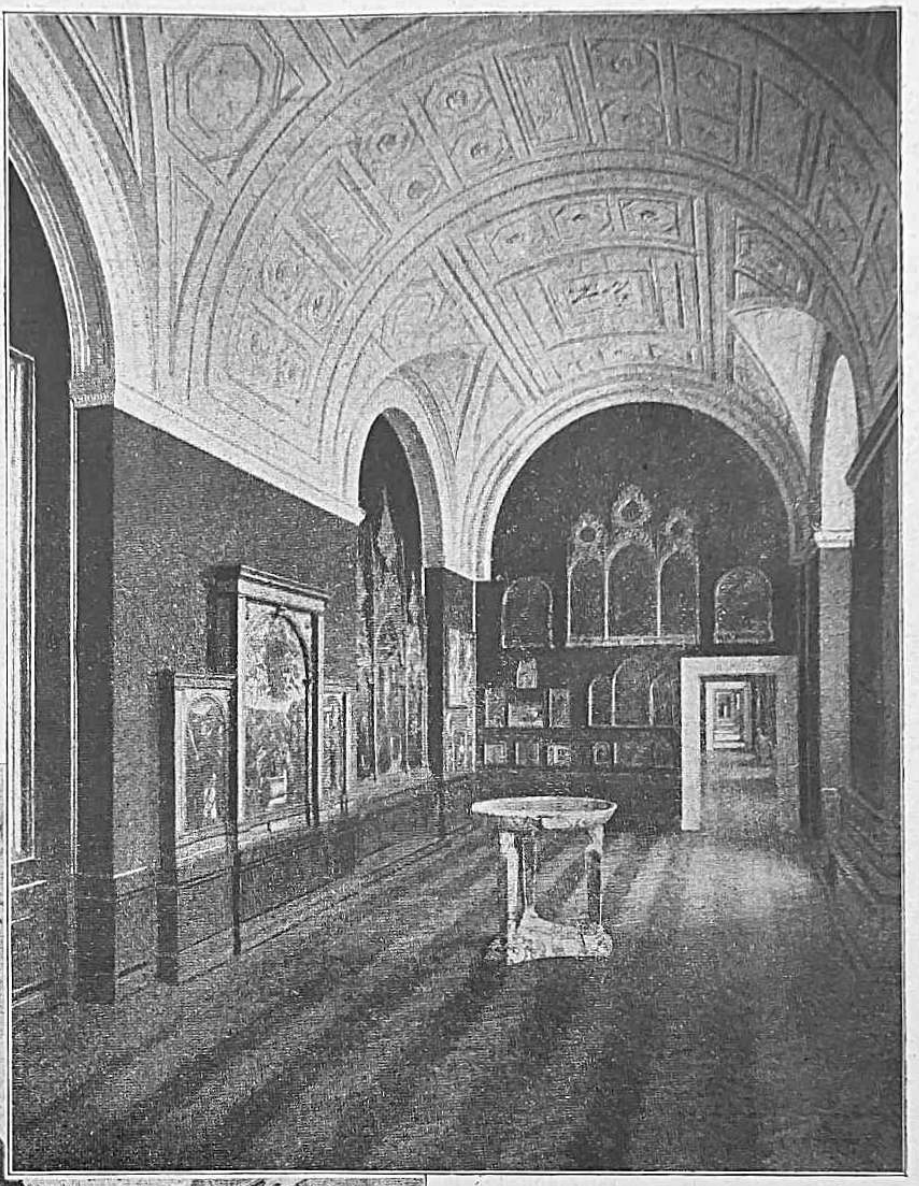

Dvorana umbrijske škole.

Vatikanska pinakoteka: Rafaelovo „Preobraženje".

ne mjesta Françoisa Coppée-a i Gastona Boissiera. Kao što to biva obično kod izbora, bila je i ovaj put ljuta borba; šest kandidata se je natjecalo, pet pjesnika: Jean Aicard, Auguste Dorchain, Edmond Haracourt, Jean Lahor i Charles de Pomairols, te jedan prozaista Ernest Daudet. Za drugo su se mjesto natjecala samo dvojica René Doumic i Denys Cochin. Istom kod osmoga skrutinija izabran je Aicard i to samo sa 16 glasova od 31 glasa, dočim je Doumic odma kod prvoga glasovanja dobio većinu. — Jean Aicard rodio se je u Toulonu 4. veljače 1848. Za rana se je pojavio medju pjesnicima, a sokolili su ga osobito Lamartine i Victor Hugo. Od njegovih pjesničkih djela osobito je vrijedno spomenuti ova: „Les jeunes croyances", „Les Rebellions et les Apaisements", „Les Poemes de Provence", „La Chanson de l' enfant", „Miette et Nore", „Le livre d' heures de l' amour". Kao romanopisac napisa djela „Le roi de Camargue", „L' ibis bleu", „Le diamant noir", „Maurin des Maures", dok su na kazalištu predstavljali njegova djela: „Pygmalion", „Smilis", „Le père Lebonnard". Naj-

ljepše od svojih pjesama ispjevao je pod dojmom rodjene si grude, ali ipak nije mislio, da mu se valja poslužiti i domaćim narječjem. Jednako kao i njegov predšasnik Coppée spada Alcard medju najsimpatičnije savremene francuske pisce. — Renè Doumic rodio se je u Parizu godine 1860., te je nakon svršenih nauka jedno vrijeme na kolegiju Stanislau predavao retoriku. Svojim znatnim djelima, naročito svojim „Etudes sur la litterature française" stupio je do mala u prvi red francuskih kritičara, te danas suradjuje u poznatim publikacijama „Journal des Debats" i „Revue des deux Mondes". Danas ga broje takodjer medju najodličnije francuske konferencijere, te je medju ostalim predavao i na Harvard-sveučilištu u Americi. On je pristaša starije, savjesne kritičarske škole, te je pošao tragom Brunetiereovim. U svojim je kritikama duhovit, ali i oštar, te je svega u svem dostojni naslijednik svoga predšasnika Gastona Boissiera.

Srpski kraljević Aleksander.

Poznato je svemu svijetu, kako je usliied političkih prilika na mjesto kraljeviča Gjorgja stupio njegov brat Aleksandar. Niti je ovdje mjesto, ni vrijeme, da se govori o tome, da li je to pravo ili krivo bilo. „Prosvjeta" se mora zadovoljiti time, da registruje događjaje, te da riječju i slikom predoči svojim štiocima, što se u svijetu dogadja. Mi dakle donosimo danas sliku mladjega sina kralja Petra, te naglašujemo nepobitnu činjenicu, koju dopuštaju svi, da je kraljević Aleksander simpatičan mladi čovjek te da se o njemu do sad nije mnogo govorilo, a to je svakako pohvalno, jer o princevima vrijedi veoma često ono, što se veli i o djevojkama: najbolji su oni, o kojima se najmanje govori. Princ Aleksander ostat će jošte neko vrijeme u Srbiji, a onda će nastaviti svoje nauke u Njemačkoj, i to na sveučilištu u Bonnu.

Vatikanska pinakoteka.

Mi smo u svoje vrijeme izvijestili svoje štioce o znamenitom u umjetničkom svijetu dogadjaju, naime o otvorenju nove vatikanske pinakoteke, koja sadržaje u svojim prostorijama umjetnine, kao što možda nijedan drugi zavod na svijetu, ma da nije najveća. Danas donosimo slike iz te velezнamenite galerije slika, koje jasno pokazuju, sa kolikim razumijevanjem i s kolikim troškovima je to obnovljenje bilo skopčino. Molimo pako svoje štice, da si pročitaju još jednom, što smo na onom mjestu o toj galeriji rekli.

Josip Brandt: Prelaz preko rieke.

Josip Brandt, od kojega je „Prosvjeta" već lijepi broj slika donijela, spada medju najuvaženije poljske slikare, te je već prvom svojom većom slikom „Navala Poljaka pod Janom Sobjeskim na turski tabor pod Bečom" stekao općenito priznanje. Danas živi u Monakovu. Naš današnji umjetnički prilog pokazuje jedan od onih prizora, koje Brandt umije predstaviti kao nitko drugi: Četa kozaka u svojoj bogatoj i raznolikoj nošnji prelazi rieku. Ne znaš gotovo, bi li se više više divio prekrasnim tipovima, kompoziciji cijele slike ili onoj živosti, koja se baš na toj slici toliko ističe.

KRONIKA.

Subota, 10. travnja.

U Trstu izlazi prvi broj novoga hrvatskoga lista „Sloge". — Njemačka vlada javlja austrijskoj, da pristaje na to, da se obeskrijepe odredbe berlinskoga ugovora, koje smetaju priznanju aneksije.

Nedjelja, 11. travnja.

U Budimpešti otvaraju socijaldemokrati svoj kongres. — U Newportbeathu u Kaliforniji umrla glasovita poljska tragedkinja Helena Modrzejewska. — Knez Bülow i talijanski ministar Tittoni sastaju se u Mljetcima. — Francuska vlada nalaže, da se ekspredsjednik Castro imade silom odagnati s otoka Martinika.

Ponedjeljak, 12. travnja.

Nesreća na samoborskoj željeznici; dva radnika usmrćena. — Bosansko-hercegovačka deputacija dolazi u Petrograd. — Austro-ugarsko ratno ministarstvo otpušta pričuve. — U Carigradu bukne proturevolucija proti mladoturskome režimu; ministarstvo daje ostavku. — Francuske kolonijalne oblasti otpremaju ekspredsjednika Castra silomice sa otoka Martinika. — U tripolitanskoj luci Bengasi napadaju urodjenici na talijanski brod „Polcevera"; Italija šalje onamo ratni brod „Varese".

Utorak, 13. travnja.

Nadvojvoda prijestolonaslijednik Franjo Ferdinand dolazi u Opeku u Hrvatskoj. — U Sarajevu konstitujuća skupština „Društva industrijalaca" za Bosnu i Hercegovinu. — U Bakru političke demonstracije proti riječkome guverneru grofu Naku, koji onamo dolazi. — U Beču obdržava se zajednička ministarska konferencija. — U Carigradu anarkija preotima sve to više maha; ministar pravosudja Nazim-paša umoren, a predsjednik komore Ahmed-Riza daje ostavku i bježi iz Carigrada. — Njemački car i carica putuju put Italije i Krfa.

Srieda, 14. travnja.

Vodja českih naprednjaka prof. Masaryk dolazi u Zagreb. — U Trstu dovršen štrajk ljekarničkih asistenata. — Car Vilim dolazi s caricom u Mljetke. — U Parizu uapšen sljepar Lemoine. — Englesko sredomorsko brodovlje zaputi se s Malte put Dardanela. — Sultan izdaje iradu, kojom oprašta kazan buntovnim vojnicima.

Četvrtak, 15. travnja.

Irendenstički izgredi u riječkom kazalištu. — Njegovo Veličanstvo podijelilo je statutu muhamedovske vjerske autonomije za Herceg Bosnu previšnju sankciju. — U Lavovu započima nova parnica proti ubojici grofa Potockoga, Sičinskome. — Dr. Aleksandar Popović imenovan guvernerom austro-ugarske banke. —Nova turska reakcionarna vlada kuša okružnicom umiriti Carigrad i čitavu zemlju; medjutim zaključuje mladoturski odbor, poslati čete u Carigrad, te spasiti ustav. — Francuski poštanski činovnici zaključuju, da se imade otkloniti od vlade predloženi statut činovnika, a njihova sveza da se imade pretvoriti u sindikat. — Usprkos primirju, koje je sklopio sa nacijonalistima nalaže perzijski šah, da se imade Tebris bombardovati.

Petak, 16 travnja.

U Zagrebu umro Stjepan Timet, gradski zastupnik. — Kapelnik i ravnatelj Nikola Faller slavi u Zagrebu svoju dvadesetipetgodišnjicu uz opće saučešće svih krugova. — Njeg. Veličanstvo zahvaljuje se posebnom općom vojnom zapovjedi četama i pričuvnicima na krasnom držanju za trajanja balkanske krize. — Engleski kralj Edvard sastaje se u Parizu s ministrom predsjednikom Clemenceauom. — U Turskoj potpuna anarhija; od Soluna kreću čete prema Carigradu, a hiljade dobrovoljaca im se usput pridružuju. — Iz Male Azije dolaze ozbiljne vijesti o borbama izmedju Jermena i Turaka.

Subota, 17. travnja.

U Zagrebu drži predavanje prof. Masaryk, koje nalazi u katoličkoj štampi odlučan prosvjed. — Prve mladoturske čete dolaze u Čataldžu pred Carigradom; sultanovi odaslanici uzalud kušaju, ne bi li ih obustavili. — Francuski ratni ministar mora javno priznati, da francusko cherbourško ratno brodovlje nije sposobno krenuti na more. — Njemački car i carica prispijevaju na Krf.

Nedjelja, 18. travnja.

U Beču impozantna manifestacija, kojom se pučanstvo zahvaljuje caru i kralju, što je uzdržao mir. — U Rimu sjajna beatifikacija Djevice Orleanske.

Ponedjeljak, 19. travnja.

U Zagrebu stupaju u štrajk pećari i lončari. — U Sofiji potpisuju protokol bugarsko-turskoga sporazuma. — Dočim 2. i 3. vojni zbor mladoturskih četa kreće u najboljem redu put Carigrada, vlada u glavnom gradu potpuna bezglavost i nered; posvuda se šire vijesti o odreknuću prijestolja sultana Abdul-Hamida. Mladoturci jamče poklisarima vlasti za život i imetak stranaca. — Njemačka vlada šalje krstaše u turske vode.

Utorak, 20. travnja.

U Zagrebu dovršen je stolarski štrajk. — U Beču konferencije o dalmatinskom jezičnom pitanju. — Svekolike mandatarne vlasti berlinskoga ugovora pristaju na to, da se ukine čl. 25. toga ugovora; tim je pitanje aneksije formalno riješeno. — Njemački Reichstag započima opet svoj rad. — Mladoturske čete napreduju bez zaprijeke prema Carigradu.— Radi uvrjede generala grofa Moltkea osudjen je poznati novinar Maksimilijan Harden na globu od 600 maraka. — Rumunjski kralj Karol slavi uz opće simpatije svoj sedamdeseti rodjendan.

Srijeda, 21. travnja.

Austrijska vlada otklanja prijedlog glede austro-ugarske kartelne banke. — Austrija šalje dva ratna broda u turske vode. — Ad hoc izabrano povjerenstvo u Biogradu zaključuje, da kraljević Aleksander imade do jeseni ostati u Srbiji, a onda nastaviti svoje nauke u Bonnu. — Sultan ugovara iz nova s četama mladoturaka, ne bi li tako zaprijećio silovito zauzeće glavnoga grada. — Engleska vlada izjavljuje se u donjoj kući proti nepovrjedivosti privatnoga vlasništva u pomorskim ratovima, jer da bi time svoje najmoćnije oružje položila.

Četvrtak, 22. travnja.

Njegovo Veličanstvo podjeljuje poreznim predlozima previšnju sankciju. — U Pragu umro mladočeski zastupnik dr. Ivan Kaftan. — Rusija i Engleska priznavaju formalno neodvisnost Bugarske. — Turski parlamenat, koji se je kao narodna skupština sastao u San Stefanu, zaključuje u tajnoj sjednici, da se sultan Abdul-Hamid imade svrgnuti. — Bro-

dovlje prelazi na stranu mladoturaka. Uprava mladoturska javlja carigradskoj vladi uslove mira. — Iz Maroka javljaju osjetljive poraze sultanovih četa.

Petak, 23. travnja.

Jučer i dans otputovali su hrvatski hodočasnici u Rim. — U Beču zaključena je konferencija o dalmatinskom jezičnom pitanju. — Jer su se sultanovi pregovori sa mladoturcima u San Stefanu razbili, nastavljaju mladoturske čete svoj put prema prijestolnici.

Subota, 24. travnja.

Iz južne Italije, Španije i Portugala dolaze vijesti o potresima. — U Parizu otvorena ovogodišnja secesijona izložba. — Rusko crnomorsko brodovlje kreće iz Sebastopola put Carigrada. — Mladoturske čete dolaze u Carigrad, te nakon višesatne borbe oko raznih kasarna i drugih objekata skrše otpor sultanovih četa. U 10 sati prije podne digne već i Yildiz bijelu zastavu. U gradu proglašeno opsadno stanje. — Maročka plemena medju Fezom i Rabatom pobune se proti sultanu.

Nedjelja, 25. travnja.

Ugarske kabinet zaključuje demisiju. — Njemački carević posjećuje Njegovo Veličanstvo u Beču. — Sva carigradska posada polaže oružje. — Ruski kozaci prelaze granicu, te idu put Tebrisa.

UMRLI.

Stjepan Timet.

16. travnja umro je u Zagrebu Stjepan Timet u 49. godini života. Pokojnik, rodom zagrebčanin, bio je pravi selfmademan, koji je umio vlastitom snagom marljivošću i inteligencijom kraj svega svoga čednoga socijalnoga položaja zauzeti u javnom životu svoga rodnoga grada veoma uvaženu ulogu. On je bio tipograf, te je to do konca ostao, a pri tom se je popeo povjerenjem svojih sugradjana do časti gradskoga zastupnika, te je kao takav kroz čitavi niz godina bio vodjom starčevićanaca u gradskom zastupstvu. Kolege izabrali su ga još prije predsjednikom tipografskoga društva, te je u tom svojstvu na čelu svojih drugova umio njima izvojštiti znatne poboljšice. Bio je i predsjednik tipografskoga pjevačkoga društva „Sloge". Od godine 1897. bio je upravitelj starčevićanske tiskare, koja je te godine utemeljena. U svom javnom djelovanju bio je miran, trijezan i ozbiljan, te je sve dužnosti, koje bi preuzeo, i ozbiljno izvršio. Opće štovanje i priznanje otprati ga i do zadnjega počivališta.

Dr. Ivan Kaftan.

Dr. Ivan Kaftan, podpredsjednik mladočeškoga kluba, koji je nedavno umro, rodio se je godine 1841. u Pragu, te se je na politehničkoj školi naobrazio za željezničku i vodenu gradnju. Kao inžinir radio je kod mnogih velikih gradnja, a onda je poduzeo i velika putovanja, da se dalje naobrazi u svojoj struci, poimence u kanalizaciji i regulaciji rijeka. Godine 1889. kandidovao je na temelju mladočeškoga programa za carevinsko vijeće, u kome se je kasnije istaknuo ne samo kao oštri protivnik trojnoga saveza i vodja opstrukcije, nego takodjer i kao prvi stručnjak svoje vrsti u austrijskom zakonodavnom tijelu.

UMJETNOST.

Haydnove gusle.

Nedavno smo javili svojim štiocima, da su nadjena dva koncerta velikoga skladatelja Haydna, a sad se radi o tome, da se ti koncerti javno proizvedu. Karlo Tomasini, praunuk Esterhazyjevog prim-guslača Luigia Tomasini-a, za kojega je Haydn godine 1769. svoj C-dur-koncerat komponovao, je sada guslač kod dvorske kapele u Neustrelitzu. Ali on nije samo ostao vjeran umjetničkome zvanju svoga pradjeda, on imade jošte uvijek one gusle, na kojima se je pred 140 godina u Esterhazu prvi put izvadjao Haydnov koncerat, te će tako praunuk nekadanjega vlasnika dragocjenoga toga instrumenta na istim guslama, na kojima je to pradjed učinio, isti koncerat izvadjati, a to je slučaj, koji se u povijesti glazbe sigurno dosta rijetko zbiva.

Opera u Petrogradu.

U ruskoj prijestolnici konstituovalo se je društvo sa svrhom, da smjesta sagradi u Petrogradu veliku i modernu zgradu za operu. Glavnica toga novoga pothvata iznosi 5,400.000 rubalja, a s gradnjom imade se jošte ljetos početi, dok ju kane otvoriti u jeseni naredne godine. Direkciju te „Petrogradske Velike Opere" imade preuzeti Aleksij Maksimović Davidov, koji je do sad pripadao carskoj operi, te se osobito odlikovao kao redatelj. Kroz sedam mjeseci u godini imade se u tom novom zavodu gojiti samo opera, a kroz tri mjeseca samo balet, dok će kroz dva ljetna mjeseca opera biti zatvorena. Materijalnih briga taj zavod ne će imati, jer će potrebiti kapital nasmoći konzorcij, koji se sastoji od najbogatijih ruskih mecenata.

Nova muzikalna teorija.

Kako iz Pariza pišu, došlo je u Monte Carlo na kazališne daske čedo nove muzikalne teorije, kojemu se više čude, nego dive. Djelo se zove „Stari Orao", a tekst i glazbu napisao je Raoul Gunsbourg. Autor sam pripovijeda o svojoj teoriji i genezi svoga djela od prilike ovo: nijedna glazbena ideja, koja hoće da posluži pozornici, ne treba niti osobitih pravila, koja bi joj nametnula posebna kakova pedagogika, niti kakove posebne tehnike. Ona treba samo da se pokorava poznatim i od svih priznatim zahtjevima pozornice, treba da radnju izrazi onako, kako je za pozornicu prikladna. To je Gunsbourg demonstrovao svojom operom, a kod stvaranja iste nije se prema svojoj teoriji ni za što drugo brinuo, do li samo zato, da muzikalno izrazi svoje misli, kako su mu već dolazile. Kritičari su rekli, eto muzikalnoga djela neglazbenika, a to dokazuju stanovite čudne i fantastične pasaže. U „glazbenoj gramatici" — instrumentaciji — od koje Gunsbourg ne razumije ništa, pomagao mu je neki kapelnik, ali opera je od njega; sve melodije on je sam skladao. Kazalište u Monte Carlu nije nikada doživjelo takovoga pljeska i odobravanja. Nitko, tko autora pozna, te koji je samo malo slutio nešto o njegovoj muzikalnoj doktrini, nije mogao vjerovati, da će rezultat biti i pola tako dobar. Opera se je svidjela, a po svoj prilici svidjet će se i u ostalim kazalištima. Jer publika voli u kazališnoj glazbi kratkoću i bistrinu, to će se „Vieil Aigle", koji je kratak, jasan i melodijozan, svagdje svidjati.

Dvjesta pedeset hiljada kruna za jednu sliku.

Nedavno dražbovala se je zbirka slika pokojnoga Johna T. Martina u New-Yorku, te je tom zgodom kupac Milletove slike „Put na posao" platio ogromnu svotu od 50.000 dollara, a to je jedna od najviših cijena, koje su se do sada u opće za slike plaćale. Prvoga dana utržili su od prilike 230.000 dollara, te su za Corotovu sliku „Charette" dobili 30.000 dollara, za Daubignyjev „Suton na Seini" 13.000 dolara, za Neuvillevu „Navalu draguna kod Gravelotte-a" 10.200 dollara, dočim je Knausovo „Krštenje" postiglo samo cijenu od 8900 dollara.

IZ ZNANSTVENOGA SVIJETA.

Poručnika Shackletona ekspedicija put južnoga pola.

Kako je poznato, prodro je Shackleton do točke, koja je samo 111 engleskih milja udaljena od južnoga pola. Magnetski pol našao je na točki, kojoj je južna širina 72° 25", a istočna dužina od Greenwicha 154°. Najznamenitiji dio ekspedicije bilo je putovanje na saonama, koje je trajalo 126 dana, te za kojega su prevalili 178 milja, te tako prispjeli do najjužnije točke svoga puta, koja se nalazi pod 78° 23" južne širine, a pod 162° istočne dužine od Greenwicha. Tuj su napokon morali okrenuti. Od ove točke sterala se je pred njima dalje prema jugu neizmjerna snježna poljana u visini od kakovih 3000 metara, a da ni cigloga brda nije bilo vidjeti. Mogli su i ustanoviti, da tamo ima sva sila kamenoga ugljena. Jedan dio ekspedicije popeo se je i na veliki antartički vulkan Erebus. Krater mu imade promjer od pol engleske milje, a dubok je do 800 stopa. Iz vulkana se neprestano dižu pare i plinovi. Sam vulkan visok je 2000 stopa. Četiri stotine milja putovala je ekspedicija preko smrznutoga mora. Cap Royal ostavila je 29. listopada, te je onda neprestano noseći glavu u torbi napredovala preko snježnoga pokrova, koji se je razpinjao povrh dubokih jazova i gudura. Mali mandžurski konji, koje je ekspedicija sa sobom povela, silno su trpjeli od snijega, neki su i oslijepili, te ih je valjalo ubiti. Kad je prevaljivala zadnja tri stupnja geografske širine, već joj je tako nestalo živeža, da su pojedinci na dan dobivali samo oko pol kilograma hrane. Mnogo su trpjeli od silnih mećava i vijavica; zima je bila tako ljuta, da je temperatura spala na —31 stupanj C, te su putnici, osobito noću i od nje mnogo trpjeli. Dne 26. prosinca došli su na najjužniju točku, na vispoljanu od 10.000 stopa visine nad morem. Jer su na povratku živjeli od konjetine, oboljeli su mnogi od dizenterije. Shackleton misli, da se južni pol nalazi na isto takovoj vispoljani, kakovom su oni putovali. Osim tih otkrića zanimljivo je i to, da su otkrili čitavi niz brdina uz obalu. Za čudo nitko nije obolio od škorbuta.

MEDICINA I HIGIJENA.

Prisoj i duljina života.

Po istraživanjima oblasti kantona Tessina u Švajcarskoj imade neka osobita medjusobica izmedju sunčanoga svijetla i dugoga života. S velikom brigom i razumijevanjem skupljeni meteo-

rološki materijal pokazao je ponajprije, da u kantonu kroz 300 dana u godini imade kroz dulje ili kraće vrijeme lijepa prisoja. Mjesta Carabietta i Pentilino imadu 327 odnosno 331 sunčani dan, a i gradovi Lugano i Locarno glasoviti su sa svoga prisoja. Sad misle, da se upravo tomu sunčanomu svijetlu imade u prvom redu zahvaliti, što ljudi u kantonu Tesinu tako dugo žive. Tako je godine 1905. izmedju 150.000 stanovnika bilo 6500, koji su prevalili 70 godinu, dakle 4.44 po sto, a od 1000 stanovnika prevalilo je njih 10 i osamdesetu godinu. Ovo djelovanje sunčanih zraka na duljinu života tumači se dijelom fizijološki, a dijelom psihološki. Kako se danas općenito uzima, ne djeluju sunčane zrake samo na probavu i izmjenu tvarine u ljudskome tijelu, nego i direktno antiseptički, ubijajući mnoge škodljive zametke, a svijetlo djeluje povrh toga jošte i psihološki, jer diže dobru volju i razganja melankoliju.

SOCIJALNE VIJESTI.

Žrtva modernoga društva.

Nedavno su washingtonske novine javile ovo: Ovih dana nadjoše u njezinoj raskošnoj kući, u kupaonici, gospodju Lorillard, suprugu mnogostrukoga milijunaša i „duhanskoga kralja" Pierre-a Lorillarda, mrtvu. Pipci od plina bijahu otvoreni, te se je odma vidjelo, da je počinila samoubojstvo. Ta silovita smrt je bila ujedno i teška optužba modernoga američkoga društvenoga života. Gospodji je bilo tek 49 godina, a pošla je u smrt, jer su joj živci bili već tako pokvareni i istrošeni, te je bila sigurna, da joj ne preostaje drugo nego mnogogodišnja patnja i muka. Muž je kasnije pripovijedao, da mu je žena uslijed neprestanih društava i zabava bila uvijek nadražena i uzrujana. Na koncu nije mogla više ni za čas sama biti, nego je zahtijevala, da uvijek netko bude uza nju, te je neprestano tražila novih zabava i novih veselica. Kad je samotovala, stala bi tugovati, plakati i uzdisati. Zato je i uvijek tražila nešto nova, da se rastrese, da se zabavi, da se omami. Gospodin Lorillard misli, da mu je žena u takovom času melankolije, koja ju je uvijek spopadala, kad nije znala, čim bi se bavila, kidisala na svoj život. U odijelu nadjoše komadić papira na kom je izjavila svoju želju, neka bi joj njene najdraže dragulje metnuli u grob. Gospodja Lorillard bila je snaha poznatoga onoga milijunaša Lorillarda, koji je bio sportsman na glasu, te glasovit sa svoga ekscentričnoga luksusa. On je spadao medju one ljude, što svim sredstvima i svom finesom idu za tim, da si život učine čim ugodnijim i ljepšim, te koji vele, da pošten čovjek mora svaki dan barem dvije hiljade dollara potrošiti.

PROSVJETA.

Nove edicije.

(Tim, što je koja knjiga primljena u ovaj popis, nije ništa rečeno ni proti njoj, niti u njezin prilog. O knjigama, koje se ne šalju redakciji „Prosvjete", ne će ona ni ništa izvješćivat osim ako bi to javna potreba iziskivala.)

DOBRONIĆ ANTUN: Romanca za sitno grlo (sopran ili alt) uz glasovirsku pratnju. (Gospogjici Luciji Carić i gospodinu Juri Dubokoviću prigodom vjenčanja). Drniš 1908. Cijena 1 K.

KREK GOJMIR DR.: Novi akordi VIII. letnik 1. stev. Zbornik za vokalno in instrumentalno glazbo. Sadržaj: 1. dr. Benj. Ipavec: „Na poljani". 2. Ružić Vjekoslav: „Rondo". 3. Foester Ant.: „Pesem sv. Venceslava". 4. Adamič Em.: „Cvetica". Založništvo L. Schwentner. Ljubljana 1909. Cijena 2 K.

FOURNIER AUGUST DR.: Wie wir zu Bosnien kamen. Eine historische Studie. Wien 1909. Verlag von Christoph Reisser's Söhne. 8-ina str. 96. Cijena 2 K 40 fil.

GEORGEWITSCH WLADAN DR.: Die Serbische Frage. Deutsche Verlags-Anstalt. Stuttgart und Leipzig 1909. 8-ina str. 148. Cijena 3 K.

MURKO MATHIAS: Die Volksepik der bosnischen Mohammedaner. Berlin 1909. 8-ina str. 13 do 30. Cijena ?

MITIS FREIHERR OSKAR DR.: Zur Biographie des Nikolaus Jurišić. Laibach 1909. Cijena ?

JUNIUS: La crise Orientale. Horia Carp et Marinescu. Bucarest 1908. Str. 32. Cijena 1 K 20 fil.

KOROLENKO V.: Slijepi muzikant. Moderna biblioteka br. 10. Tisak hrvatske pučke seljačke tiskare d. d. Zagreb 1909. mala osmina str. 95. Cijena 1 K.

MANZONI ALOJZIJE: Papa Pijo X. Preštampano iz „Katoličkog lista". Tiskara hrv. katol. tiskovnog društva. Zagreb 1909. Mala osmina. Str. 114. Cijena 50 fil.

GRUJIĆ RADOSLAV M.: Srpske škole (od 1718.—1739. godine). Prilog kulturnoj istoriji srpskoga naroda. (130, izdanje zadužbine I. M. Kolarca). Beograd 1908. Cijena?

ŽUPANIĆ NIKO DR.: Sistem istorijske antropologije balkanskih naroda. Preštampano iz „Starinara" Beograd. 1908. Četvrtina. Str. 92 sa 25 slika u tekstu i 7 tablica. Cijena?

HAJDUKOVIĆ JOSIP: Pjesme. Tiskara hrv. katoličkog tiskovnog družtva. Zagreb 1909. Osmina. Str. 118. Cijena 1 K.

RAZLIČAK: Divlji makov cvijet. Pjesme. Izašlo? 16-ina. Str. 23. Cijena?

ANDROVIĆ IVAN: Poravnimkotarima i kršnoj Bukovici. II. popunjeno izdanje. Brzotiskom „Katoličke hrvatske tiskarne". Zadar 1909. 16-ina. Str. 261. Cijena 1 K.

ŽIVANOVIĆ ALEKSANDER: Zbornik molitava i pesama pravoslavne krišćanske crkve. Štampa Srpske štamparije. Zagreb 1909. Osmina. Str. 114. Cijena 70 fil.

MARCHETTI MIRKO DR.: Jeane d' Arc, djevica Orleanska. U oči njene beatifikacije predavao u Hrvatskom katoličkom Kasinu 28. ožujka 1909. Tiskara hrv. katol. tiskovnog društva. Zagreb 1908. Osmina. Str. 28. Cijena 30 fil.

MAYER MILUTIN: Za sreću i slavu otadžbine. Historiska pripovijest iz konca XVIII. vijeka. Tiskara hrv. katol. tiskovnog družtva. Zagreb 1908. Osmina. Str. 371. Cijena 3 K.

HOUNDER P. S. I.: Na svetom vrelu. Preveo Nikola Maraković. Naklada hrv. katol. tiskovnog društva. Zagreb 1908. 16-ina. Str. 110. Cijena 1 K 20 fil.

DEVIVIERE W. O.: Kršćanska Apologetika. I. dio. Preveo Radoslav Katalinić. Naklada knjižare sjemeništa. Tisak Leonove tiskarne. Spljet 1908. Osmina. Str. 478. Cijena 2 K 50 filira.

JEMERŠIĆ IVAN NEP.: Hrvati u Lurdu. Putne uspomene na prvo hrvatsko narodno hodočašće u Lurd g. 1908. Izdanje ukrašeno sa 66 slika. Izdano tiskom Antuna Scholza, a troškom spisatelja. Zagreb 1909. 16-ina. Str. 415. Cijena 4 K.

PLACIDO O.: Čudotvorna Gospina slika u Sotinu. Tiskara „Sriemskih Novina". Vukovar 1909. 32. Str. 30. Cijena 10 fil.

KORENIĆ STJEPAN: Nekoliko misli k crkvenoj politici u Hrvatskoj. (Odgovor p. g. M. Stepincu). Tisak Antuna Scholza. Zagreb 1909. 16-ina. Str. 73. Cijena?

Starčevićeva stranka prava. Prilog „Hrvatskoj slobodi". Preštampano iz „Hrvatske slobode". Tisak Antuna Scholza. Zagreb 1909. 32. Str. 152. Cijena 10 fil.

OBRADOVIĆ MILAN: Zašto smo mi antisemiti i što hoćemo mi? Tisak V. Novotni. Zagreb 1909. 32. Str. 30. Cijena 20 filira.

CUVAJ ANTUN: Gradja za povijest školstva kraljev. Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas. Knjiga druga, od godine 1835. do 1869. Trošak i naklada kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu. Tisak kr. zemaljske tiskare. Zagreb 1908. Osmina. Cijena?

MILAKOVIĆ JOSIP: Suza u narodnoj pjesmi. (Separatni otisak iz „Glasnika zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini" XX. 1908. 4.). Zemaljska štamparija. Sarajevo 1908. Leks. form. Str. 12. Cijena?

PAVIĆEVIĆ MIĆUN M.: Brdjanke. Pjesme. Drugo izdanje. Štamparija „Ujedinjenog Srpstva". Čikago 1909. Mala osmina. Str. 142. Cijena?

ŽUČNI NESTOR: Pesme. Okland 1908. Cijena?

VASIĆ MILIVOJ S. Dr.: Ograničavanje šuma u Srbiji. Preštampano iz „Dela". Štamparija „Dositije Obradović" Ace M. Stanojevića. Beograd 1909. Osmina. Str. 53 Cijena?

POPOVIĆ TOMA K.: Manastir Savina. Istorijske crtice. Izdanje knjižarnice Jovana Sekulića. Herceg-Novi 1909. 12-ina. Str. 30. Cijena 30 filira.

JOVANOVIĆ LJUBOMIR: Bukvar za odrasle nepismene (analfabete). Dopunjeno drugo izdanje. (Bukvar po Zakoto-Fogelovom metodu za prvi razred osnovne škole). Parna štamparija Gjorgja Ivkoviča. Novi Sad 1908. Osmina. Strana 32 sa uputstvima. Cijena 50 fil.

Sve ovdje nabrojene knjige dobivaju se u „Knjižari i papirnici u korist kluba Ćirilo-Metodskih Zidara" (Šimić i drug) Zagreb, Preradovićev trg br. 4.

Da ti prodje vrijeme.

1. Iz dječjega života.

Franta Burian — „Upitnik“.

Mali Niko i s „t“ mala
igraju se dane cijele:
stado pasu (staro crijeplje),
grade staje, kuće bijele.

Ona brižno svome „mužu“
kuha slasna, dobra jela:
tu je juha, masna sa „š“,
i s „v“ crna pa i bijela.

I „skrivača“ igraju se,
on se dobro sakrit znade:
u duboku s „c“ se sakri —
sad ga eto iz nje vade.

2. Čudna historija (br. logogrif).

Božo Petrović — „Upitnik“.

U loncu se 1234 5234. Pade u nju 6234 i 7234. 6234 iskoči 8234, ali 7234 bi izvučena mokra 8234 i bez 0234.

3. Rebus.

Božo Petrović — „Upitnik“.

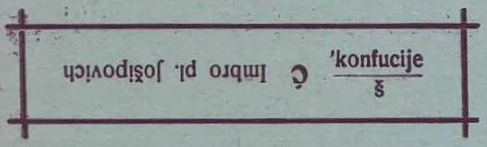

4. Homonim.

Antun Barac — „Sfinga“.

U proljeće rano rodi
voće je dobro, slatko;
no i prirodni je pojav,
kojeg se boji svatko.

5. Brojčani homonim.

Antun Barac — „Sfinga“.

Kažite mi svoj 12345 o najnovijem djelu, što ga je napisao književnik 12345.

6. Homonim.

Franta Burian — „Upitnik“.

Citao me straga, sprijeda,
plin ti oko vazda gleda.

7. Šarada.

Franta Burian — „Upitnik“.

Prvi, drugi krsno ime,
treći mjera jedna;
sva tri jesu zagonetka,
svakog pažnje vrijedna.

8. Logogrif.

J. Smolčić — „Sfinga“.

S „v“ je dio tijela čovječjega,
svaki čovjek mora imat njega,
S „C“ je biće svakom drago, milo,
da ga nemaš, zlo bi tebi bilo.

9. Ispuštaljka.

Josip Smolčić — „Sfinga“.

Bez „t“ biljka tudja,
sigurno je znate;
s „t“ je ime gradu,
trgovinom cvate.

10. Rebus.

Antun Sacchi — „Sfinga“.

11. Brojčanka.

Slavko Bićanić — „Sfinga“.

Brat mi je 12345 kazao, da 123456 rado čitaju 123457.

12. Rebus.

Petar Zderagjin — Požega.

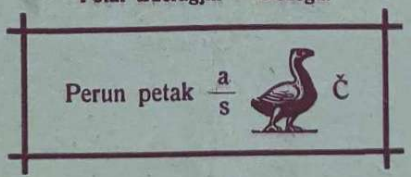

13. Logogrif.

Petar Zderagjin.

S „a“ je nosiš zimi
i kad sunce peče;
s „u“ je rijeka jedna,
što u Savu teče.

14. Konjićev skok.

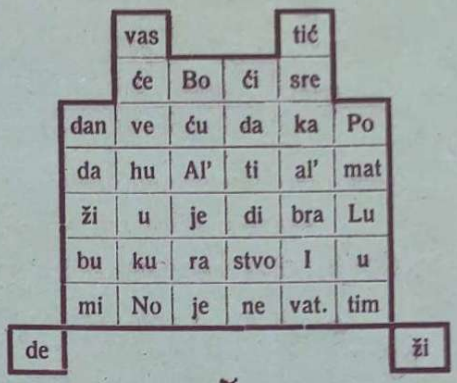

15. Ugao.

hrv. grad
naša rijeka
drvo
žensko ime
prijedlog
samoglasnik.

16. Akrostih (zemlj.)

M. L.

— Apis, — Tena, — rad, — oba, — mir, — Una.

Riješenja iz broja 6.:

1. Majka, bajka. — 2. Baba. — 3. Glad, glas. — 4. **P**as, **R**od, **o**ko, **s**to, **v**uk, **J**od, **E**va, **t**ur, **A**na = Prosvjeta. — 5. Zjenica, Zenica. — 6. Zdravo da si, domovino mila. — 7. Slogom rastu male stvari, nesloga pako sve pokvari. — 8. Dvanaest apostola (dva na e, st(o), a po, sto l, a). — 9. Jermak, Jarmek. — 10. Amerika. — 11. Neka bude ondje Bude! — 12. Ar, dar, odar, modar.

Riješiše: **Sarajevo**: Tomas M. Ivan (1., 2., 3., 7., 8., 9., 10., 11., 12.). — **Sušak**: „Sfinga“ (sve). — **Spljet**: „Peroslav“ (sve). — **Zagreb**: Gjuro Milković (1., 2., 3., 5., 7., 9., 10., 11., 12.), Franjo Pipinić (2., 3., 5., 7., 9., 10., 11., 12.), „Upitnik“ (sve).

Imena onih, koji su zagonetke riješili objelodanit će se samo onda, ako su pretplatnici. Riješenja zagonetke imadu se napisati na posebnom listu, sa naslovom „Riješenja“ te poslati uredniku (Jurjevska ulica 7). Ako onaj, koji je riješio koju zagonetku, imade jošte što priopćiti uredništvu, neka to učini na posebnom papiru. —

Za obitelji i svakoga

Odmah

Zaslužba.

Lahka!
Ugodna!
Bez predznanja!

PLETENJEM ČARAPA
I RAZNOG PLETIVA
može svatko odmah bez razlike spola i starosti, mjesta stanovanja, osigurati sebi ili obitelji neprekidan dohodak — sjajnu nuzzaslužbu kod kuće.
Brzopletačicu „Hrvatska" dobavljamo uz mjesečnu otplatu.
Prvo domaće poduzeće za kućnu industriju čarapa i pletiva, Zagreb
Cijenik, tiskane upute, ostmeza razjašnjenja, daju se besplatno u poslovnici od 11—12 pr. p.

Kućna industrija pletiva
u Zagrebu
Mikolićeva ul. 14, I. kat.
najjeftinije
popleta čarape
počamši od
25
novčića jedan par.
Stalno i brzo izradjuje sve vrsti
novih čarapa.
Cijenici badava i franko.

Jeftino češko
perje za krevete!

5 kila: novo čihano K 9·60, bolje K 12.—, bielo poput pahuljica mekano, čihano K 18.—, K 24.—, poput snijega bielo, a kao pahuljice mekano čihano K 30.—, K 36.—. Razašilje se franko pouzećem. Zamienjuje se i natrag prima uz odštetu poštarine.

Benedikt Sachsel,
Lobes br. 191.
kod Pilsena (Češka).

Parna bojadisaona i kemička čistiona odjela
Vilim Ondrušek
Ilica 50 —— ZAGREB, —— Ilica 50
s vlastitoj u tu svrhu novosagradjenoj i moderno uredjenoj radioni preporuča se najtoplije p. n. občinstva za
kemičko čišćenje odjela
svake vrsti, za gospodje i gospodu,
čestničke odore, skupocjene haljine za dame od svile i dlaka, vrpca i veziva, zavjesa za prozore itd.
Umjetno bojadisanje
svih gore navedenih predmeta u svakoj i trajnoj boji.
Vanjske naručbe izvršuje najkulantnije, brzo i točno uz poštarske pouzeće.
Vrlo umjerene cjene.

Najizvrstnije i najbolje tambure
pravi i razašilje
Prva sisačka tvornica tambura
J. Stjepušin
Sisak (Hrvatska)

Odlikovan na Pariškoj izložbi g. 1900 te na Milenijskoj izložbi 1896.
Osim tamburah i stiedbe za tambure imade razna glazbala kao: gusle, citare, gitare, mandoline, harmonike, okarine itd. za koje se šalje poseban cienik sa slikami.
Veliki ilustrovani cienik šalje uzkomu franko i badava.
U istoj tvornici izlazi strukovni tamburaški mjesečnik pod naslovom »TAMBURICA« koji donosi uz pouku i krasne tamburaške skladbe a stoji za godinu samo 8 kruna.

Prva i najstarija tvornica tambura
T. Kovačić
Zagreb, Ilica broj 46.
Ksaverska cesta 10.
preporuča svoj vlastiti proizvod
tambura
Bano i skladište violina, guitara, mandolina, harmonika, flauta, okarina, itd. i sve vrsti žica.

Briketi
„kraljice Louise"
iz rudokopa u Pruskoj Šleskoj. Ove brikete osobito preporučamo, poradi njihove velike gorive snage. Isti su bez mirisa, a pepela skoro nikakova. Sa sandukom u kuću dostavljamo.
50 komada za K 3·30.

Clara-briketi
nalazeći se u cielim vagonima, kao i na malo počam od 100 komada.
Najbolje i najjeftinije goreće gradivo za sobe i kuhinje. Sa sandukom u kuću dostavljamo
100 komada za K 2.—
Obje vrsti briketa šalju se izvanjskim naručiteljima u sanducima pakovano te franko kolodvor Zagreb. Upute o loženju daju se kod naručbe.

Svjetli ugljen
najbolje vrsti iz vlastitog rudokopa u Krapini bez mirisa, te izvrstne gorive snage, dostavlja se u kuću po
50 kilograma za K 1.50.
Glavni odpremnici i zastupnici ugljena i briketa
L. Mašek i drug
Trg Franje Josipa 11. Starčevićev dom. Telefon br. 524.
Naručbe se primaju takodjer i u papirnici A. Brusine, Mesnička ulica br. 4, u trgovini M. Sirovatka, Kukovićeva ulica 7, telefon br. 644. i u trafici Sofije Weiss, Jurišićeva ulica br. 9.

Ignjat Franz
kipar i klesar
Telefon 39. ZAGREB Rainerova ul. 2.

Proizvodnja klesarskih i kiparskih radnja.
Mramorna industrija.
Najveće skladište
nadgrobnih spomenika
iz svih vrsti mramora, granita, syenita, labradora i t. d.
Kiparske radnje za façade.
Veliko skladište svih vrsti mramornih ploča.

Milijune ura za gospodu i gospodje točno reguliranih i jakušanih, sa trogodišnjim jamstvom, šalje Wiener Uhrenfabrik Henrich Weiss, Wien XIV. Pillergasse 1. — Švicarska žepna ura od nikla K 8.— izvrstna remontoir gloria srebrna anker ura za gospodu sa tri poklopca K 8.— najmodernija remontoir elektro zlatna ura za gospodu ili gospodje K 10.— Ista sa dvostrukim poklopcem K 14.— k tomu odgovarajući elegantni gospodski ili dugački gospojinski lanac po K 6.— ure budilice po K 2·90, narukvice iz amerikanskog Doublé zlata K 8.— do K 10.— Šalje uz pouzeće. Promjena se dozvoljava.

TISAK ANTUNA SCHOLZA.